

Det globale og det normale

Hvordan påvirker det globale vår forståelse av det normale?

En kvalitativ undersøkelse av forståelsegrunnlag, kollektiv identitet og normalitet

Brynhild Simonsen

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2009

CULCOM

Kulturell kompleksitet
i det nye Norge

Forord

Det er mange som bidratt til at denne masteroppgaven har blitt en realitet.

Først en stor takk til mine foreldre som gjennom økonomiske bidrag og moralsk støtte har gjort det mulig for en godt voksen datter å være heltidsstudent i 5 år. Tusen takk fortjener også min bror som gjennom uanstendig store bursdagsgaver og julegaver har bidratt til en letter studiehverdag. Min onkel fortjener også en stor takk gunstig låneordning som har bidratt til å muliggjøre heltidsstudenten.

Mine veiledere Anne Krogstad og Thomas Hylland Eriksen fortjener en stor takk for tro på prosjektet, grundige, konstruktive, alltid støttende og utfordrende kommentarer og innspill.

Takk til forskningsprogrammet ”Kulturell kompleksitet i det nye Norge” (Culcom) for masterstipend og spennende seminarer. Tusen takk også til leder av Culcoms skriveseminar, Hans Erik Næss, for grundige, konstruktive og oppmuntrende kommentarer. Og til mine medstipendiater, takk for oppmuntringer og gode innspill.

Sist men ikke minst. Tusen takk til Marit og Elisabeth for konstant oppmuntring og tro på at jeg kunne gjennomføre masterprosjektet mitt. Bedre venner går det ikke an å ha.

Brynhild Simonsen, Oslo, mai 2009

Sammendrag

Tema for denne oppgaven er globalisering og normalitet. Gjennom å ta utgangspunkt i den globale trenden migrasjon og globaliseringseffekten immigrasjon til Norge, ønsker jeg å synliggjøre sammenhengen mellom forståelsesrammer, kollektiv identitet og normalitet. Det vil jeg gjøre ved å studere den kollektive identiteten *nordmannen* i en global kontekst og se hvordan det normale kan da se ut. For det første ønsker jeg å synliggjøre hva en global forståelsesramme kan innebære gjennom å dekonstruere det jeg oppfatter som utenriksdepartementets (UD) forslag til en slik forståelsesramme i sitt Refleksprosjektet. Jeg ønsker for det andre å synliggjøre hvordan en kollektiv identitet kan konstrueres innenfor en slik forståelsesramme i form av et ”ovenfra” tilbud om subjektposisjon gjennom Utenriksministerens representasjon av ”et nytt og større vi” i en tale med samme tittel. For det tredje ønsker jeg å synliggjøre ”nedenfra” hvordan den kollektive identiteten nordmann ”gjøres” og hvilke utfordringer ungdom i Oslo opplever i forhold til dette i sin hverdag. Normalitet blir drøftet i forhold til et fremanalysert globalt forståelsesgrunnlag, representasjonen av den kollektive identiteten og i forhold til opplevd kollektiv identitet.

Målet er å gi et eksempel på en forståelsesramme jeg mener kan bidra til å unngå metodologisk nasjonalisme i forståelsen av samfunnsfenomener. Videre er målet å synliggjøre hvordan forskjellige forståelsesrammer kan gi forskjellige rammer for hva den kollektive identiteten, nordmannen kan romme, og hvilke utfordringer dette gir for ideen om hva som er normalt. Det er også et mål å få synliggjort noen utfordringsområder i forhold til utviklingen av en norsk kollektiv identitet, og hvordan forskjellige forståelsesrammer kan åpne opp eller lukke rommet man kan finne løsninger innenfor.

Forskningsspørsmålene jeg har valgt å stille for å få vite hvordan det globale påvirker vår forståelse av det normale, er som følger:

1. Hvordan konstrueres og tegnettes en global forståelsesramme i utvalgte tekster fra Refleksprosjektet, og hvilken betydning kan en slik forståelsesramme ha for forståelsen av hva som er normalt?

2. Hvordan konstrueres og tegnsettes den kollektive identiteten nordmannen i utenriksministerens tale ”Å skape et nytt og større ’vi’”, og hvilken betydning kan det ha for vår forståelse av hva som er normalt?
3. Hvordan konstrueres og tegnsettes den kollektive identiteten nordmannen i hverdagslivet hos ungdom i Oslo, og hvilken betydning kan det ha for vår forståelse av hva som er normalt?

Analysene vil være inspirert av et overordnet poststrukturalistisk perspektiv, og majoritetsinkludering som nøkkelpbegrep. Jeg vil trekke på flere fagfelt enn sosiologi for å forstå fenomenet, spesielt har jeg trukket på kunnskap fra samfunnsgeografi og sosialpsykologi i tillegg til kunnskapen jeg har med fra en tverrfaglig bachelor i kultur og kommunikasjon. Hovedmetode for analyse vil være diskursive metoder og teorier, samt semiotikk.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	2
SAMMENDRAG.....	3
1.0.1 Bakgrunn for temaet.....	8
1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	11
1.2 LESERVEILEDNING.....	12
1.3 OM REFLEKSPROSJEKTET OG UNGDOM I OSLO	15
Ovenfra og nedenfra.....	15
1.3.1 Refleksprosjektet som empirisk case	16
Beskrivelse og avgrensning av analysetekst	17
1.3.2 "Ungdom i Oslo" som empirisk case	19
1.4 METODOLOGI.....	19
1.4.1 Begreper	20
Majoritetsinkludering.....	20
Sosiale kategorier.....	21
Mening og sosiale kategorier	21
Identitet og Individforståelse	22
Dualismer	22
Kultur	23
1.4.2 Design og analysestrategi.....	23
1.4.3 Analysemetoder	23
2.0 DET GLOBALE OG DET NORMALE	26
2.1 OM DET GLOBALE	26
2.1.1 Skala	29
Skala og kontekst	29
2.2 OM DET NORMALE	30
2.3 OM METODOLOGISK NASJONALISME/TERRITORIALISME.....	31
2.4 OM NORDMANNEN	33
3.0 FRA "NASJONALT FELLESGODE" TIL "GLOBALT FELLESGODE"	35
Forståelsesgrunnlag og identitet.....	36
3.1 SAMFUNNSKONTRAKTEN – EN NASJONALMYTE PÅ HELL?	37
3.1.1 Globalisering er politikk.....	39
Endring i det nasjonalstatlige fortolkningshegemoniet?	40
3.2 "GLOBALT FELLESGODE" – NORGE I EN GLOBAL VERDEN.....	40
3.2.1 Menyvalg 1) Verden i endring.....	42
Globalisering, stat og styresett	42
3.2.2 Menyvalg 2) Interesser og verdier i utenrikspolitikken	45
Flytende grenser mellom interesser og verdier	45
Identitet	46
3.2.3 Menyvalg 3) Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?.....	47

Suverenitet i endring.....	48
3.2.4 Menyvalg 4) Energi og klima	49
3.2.5 Menyvalg 5) Engasjement	50
3.2.6 Menyvalg 6) Globaliseringens økonomi.....	52
3.3 EN VERDENSANSKUELSE KOMMER TIL SYNE	53
3.4 "GLOBALT FELLESGODE" OG VIRKELIGHETENS GRAMMATIKK.....	56
4.0 Å SKAPE ET NYTT OG STØRRE "VI"	59
4.1 FELLESSKAP OG IDENTITET I EN GLOBAL VERDEN	60
4.2 OSS OG VI – HVEM OG HVA ER NORDMANNEN?	63
4.2.1 Identitet og samfunn – norsk skal høre sammen med Norge	65
4.2.2 Majoritetsinkludering og deltakelse.....	66
4.2.3 Identitet, kultur og verdier – spor av Norge.....	67
Fortid – nåtid – fremtid.....	68
4.2.4 Dialog – limet som holder nordmannen sammen	71
4.3 NORDMANNENS GRENSER – KJEDER AV TEGN	72
4.4 DEN MULTIKULTURELLE NORDMANNEN OG VIRKELIGHETENS GRAMMATIKK.....	75
5.0 NORDMANNEN OG DET NORSKE I HVERDAGEN	77
5.1 OM "UNGDOM I OSLO"	78
5.1.1 Utvalg – hvorfor akkurat disse ungdommene i Oslo?	78
Anonymisering	79
5.1.2 Foto som innsamlings metode	80
Fotooppdraget.....	80
Bearbeidingen og avgrensning	81
5.1.3 Om intervjuene	82
Intervjuguiden.....	82
Gjennomføring av intervjuene.....	83
Transkribering og avgrensning	84
5.2 Å FÅ UNGDOM I NORGE I DAG "UNDER HUDEN"	84
Hilsning og refleksjon	85
Skole og teknologi.....	85
Hardarbeidende, familiekjære og presset på tid	86
5.3 KLART JEG ER NORSK!... ELLER LITT INTERNASJONAL KANSKJE... ..	87
5.3.1 Hvordan vet vi om vi er norske?.....	88
Barndomsminner	88
En følelse	89
Men også ættelinje.....	90
"Å dømme boka etter omslaget"	91
Burka er ikke norsk	92
Hijab ikke norsk – ikke alltid unorsk heller	93
Kebabnorsk – ikke helt norsk	93
Mørk hudfarge – kan forhandles	94
Riktig oppførsel.....	94
5.3.2 Min kultur, din kultur, flerkultur....	96
Flerkulturell gjennom annen etnisitet og kultur enn norsk.....	97
Flerkulturell gjennom holdninger og handlinger.....	97

Flerkulturell gjennom forbruk.....	98
Kultur	99
5.3.3 Sømløs vandring.....	100
5. 4 NORDMENNENES KJEDER AV TEGN	103
5.4.1 På ”tynn is” med majoritetsinkludering	105
Majoritetsinkludering.....	105
5.5 FORSTÅELSESRAMMER, KOLLEKTIV IDENTITET OG NORMALITET	106
6.0 NOEN TANKER TIL SLUTT	109
6.1 NOEN UTFORDRINGER.....	109
Forskjellighet og mangfold	109
Dialog som grunnlag for en multikulturell nordmann	110
6.3 MAJORITETSINKLUDERING I EN GLOBAL VERDEN – ETT FORSLAG	110
6.3.1 Velkommen til ”Globaliserings og innenriksdepartementet”	111
LITTERATURLISTE.....	113
VEDLEGG 1 – REFLEKSPROSJEKTET - NOTAT	115
VEDLEGG 2 – TEKST FRA REFLEKSORTALEN	118
Portalens forside	118
MENYVALG 1) VERDEN I ENDRING.....	118
Menyvalg 2) Interesser og verdier.....	119
Menyvalg 3) Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?.....	120
Menyvalg 4) Energi og klima.....	121
Menyvalg 5) Engasjement.....	123
Menyvalg 6) Globaliseringens økonomi	124
VEDLEGG 3 – STØRES TALE	126
VEDLEGG 4 STØRES KRONIKK.....	137
VEDLEGG 5 - SAMFUNNSKONTRAKTEN	140
VEDLEGG 6 – Å VÆRE UNG MUSLIM I NORGE.....	142
VEDLEGG 7 – MANUS TIL PRESENTASJON FOR KLASSE ”2SOL”, ”SOLGLØTT” VIDEREGÅENDE SKOLE.....	145
VEDLEGG 8 – INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING.....	148
VEDLEGG 9 - FOTOOPPDRAK	151
VEDLEGG 10 – OVERORDNET INTERVJUGUIDE	152
VEDLEGG 11 – TILPASSET INTERVJUGUIDE TIL INFORMANT HM1	162

1.0 Innledning

Forskjellige sosiale verdensbilder fører til forskjellige sosiale handlinger, og den sosiale konstruksjonen av viten og sannhet får derfor konkrete sosiale konsekvenser. (Vivien Burr i Jørgensen og Phillips 2005:14)

Temaet for denne masteroppgaven er globalisering og hvilken betydning effektene av globalisering har for vår måte å forstå verden på.

Jeg tar utgangspunkt i den globale trenden migrasjon, og målet er å studere sammenhengen mellom forståelsesrammer, kollektiv identitet og normalitet. Det gjør jeg ved å studere den kollektive identiteten nordmannen i en global kontekst og ved å se hvordan det normale kan se ut i en slik kontekst. Jeg ønsker for det første å synliggjøre hva en global forståelsesramme kan innebære gjennom å dekonstruere det jeg oppfatter som Utenriksdepartementets (UD) forslag til en slik forståelsesramme i sitt *Refleksprosjektet*. For det andre ønsker jeg å synliggjøre hvordan en kollektiv identitet kan konstrueres innenfor en slik forståelsesramme i form av et ”ovenfra”-tilbud om subjektposisjon gjennom utenriksministerens representasjon av ”et nytt og større vi” i en tale med samme tittel. For det tredje ønsker jeg å synliggjøre ”nedenfra” hvordan den kollektive identiteten nordmann ”gjøres” og hvilke utfordringer ungdom i Oslo opplever i forhold til dette i sin hverdag.

1.0.1 Bakgrunn for temaet

Det er spesielt to fenomener som har fått meg interessert i sammenhengen mellom hvordan vi forstår verden rundt oss og hvordan vi håndterer nye utfordringer, enten det er i hverdagen eller i mer kollektive sammenhenger. Det første som vakte min nysgjerrighet, var alt oppstyret Norske Skogs planer om nedleggelse av Union Skien skapte høsten 2005. Det som gjorde meg mest nysgjerrig da jeg fulgte debatten i avisene, var det som ikke ble sagt. Det faktum at Norske Skog er et globalt konsern som i denne saken fulgte ”reglene” i en global diskurs, forsvant. Øystein Djupedals kronikk ”Samfunnskontrakten” (Djupedal, VG, 15/8-05) vakte min interesse fordi den fortalte meg noe om hvorfor, i den forstand at han synliggjorde grunnlaget fenomenet ble forstått ut fra, og som vi vanligvis ikke tenker så mye over. Flertallet av debattantenes forståelsesgrunnlag var gjennomført basert på et nasjonalt orientert ståsted eller en nasjonal diskurs, med helt andre ”regler”

for oppførsel enn en global diskurs. Ordbruken i artiklenes overskrifter var sterke og emosjonelle. Ord som ”grisete”, ”ran”, ”råttent”, ”rovdyr” ble brukt som metaforer for Norske Skogs planlagte handlinger. Djupedals kronikk fikk meg til å skjønne at Norske Skogs ”globale handlemåte” ikke bare rørte ved det økonomiske feltet i Norge. Det handlet om noe mye mer grunnleggende. Gjennom å rokke ved én del av et samspill mellom stat, næringsliv og arbeidstakerne, rokket de også ved vår forståelse av hvem vi er og hvordan vi skal forstå oss selv i forhold til resten av verden. Vår forståelse av verden var ikke lenger virksom slik vi var vant til, og det skapte uro også for vår identitet.

Det andre fenomenet som vakte min interesse, var ”Nordmanndebatten” høsten 2006. Her var det to ting jeg opplevde som spesielt. Det ene var at det var en unison enighet i avisdebatten om at ”hvem som ville, kunne være nordmann”. Språkrådets utsagn om at en pakistaner aldri kan bli nordmann selv om personen får norsk statsborgerskap, ble blankt avvist. Det andre var at det var ingen som ville si noe om hvordan denne kollektive identiteten skulle leses – det fulgte ingen bruksanvisning med som fortalte hva en slik ”nordmann for alle” skulle innebære. I flommen av debattinnlegg var det spesielt én kronikk som pekte seg ut; Mariam Javeds kronikk ”Å være ung muslim i Norge” (Javed, Aftenposten Morgen 19/11-06). Hun fortalte en annen historie enn flertallet av artiklene gjorde. Hun synliggjorde noen av de verdiene som hun opplevde å støte imot og som ekskluderte henne fra den nordmannen flertallet av debattantene fremmet. Måten hun ble lest på i hverdagen, ga henne ikke plass i ”nordmannen for alle”. Et eksempel er verdien frihet som Javed opplevde at hun ”ikke fikk lov til å ha”, men som hun selv mener hun har og ivaretar. Hun har valgt å være muslim, og blir dermed lest som undertrykt, ufri og passiv. Måten hun var kvinne, religiøs og fri på, var ikke innenfor det kulturelle repertoaret et nasjonalt orientert fortolkningsgrunnlag stilte til rådighet som en normal måte å være det på. Hun var og ble unormal.

At det i de siste årene har vært en diskusjon om hvem som er eller kan være nordmann, fortalte meg at verden, slik vi har forstått den, er i forandring. Globalisering er en måte å beskrive denne forandringen på, og litteratur på området fortalte meg at disse endringene ikke kan studeres eller forstås enkeltvis, men i sammenheng. Én av globaliseringslitteraturens hovedkritikker av samfunnsforskningen generelt og sosiologien spesielt samles i begrepet metodologisk nasjonalisme, som forenklet handler om at vi ikke kan studere eller forstå et fenomen lokalt med utgangspunkt i at det skjer isolert

innenfor en nasjonalstatlig avgrenset forståelsesramme. Hjeldes (2006) og Næss' (2007) masteroppgaver som kritiserer sosiologien presentert ved Universitetet i Oslo for metodologisk nasjonalisme, som jeg forøvrig slutter meg til, gjorde meg enda mer interessert i å finne ut hvordan en alternativ forståelsesramme kunne være og hvilke konsekvenser denne kunne gi. Et eksempel på et forslag til en slik forståelsesramme kan være boka "Kosmopolitikk – En optimistisk politikk for det 21. århundre" (Eriksen, Tretvoll 2006), som er både inspirerende og lærerik. Men jeg ønsket meg et enda mer operativt prosjekt å studere, og et tips fra en medstudent sendte meg til UD og dets Refleksprosjekt.

Veldig kort fortalt tar Refleksprosjektet utgangspunkt i at verden og samfunnet er i forandring. Derfor trenger vi å teste refleksene våre for å se om de fortsatt er virksomme til beste for norske interesser, samtidig som de legger opp til refleksjon omkring endringene og konsekvensene av endringene. De definerer forandringene som globalisering og definerer en rekke temaer eller samfunnsområder som må ses på med "nye briller" for om mulig å kunne forutse nye utfordringer og finne fruktbare måter å møte disse på. Det som gjorde meg mest interessert i prosjektet, var at fokus var på endring i kontekst. Det andre som vakte interesse, var at de trekker norsk kollektiv identitet inn på utenrikspolitikkens område, og det tredje var at dette var et offentlig dokument hvor migrasjon og kollektiv identitet var innlemmet på lik linje med andre områder som er viktige å se nærmere på i en ny kontekst. Det var ikke et område utpekt som problemområde i seg selv, som det var behov for å "reparere". Immigranter var ikke på forhånd definert som et problemområde eller "de andre".

I tilknytning til prosjektets nettportal, var teksten til en tale utenriksministeren holdt i World Islamic Missions moské, under tittelen: "Å skape et nytt og større 'vi'", 8. desember 2006, lagt ut. Jeg satt nå med et case som inneholdt empiri nok til å kunne studere konstruksjonen av det jeg kaller en global forståelsesramme, gjennom teksten som ligger på Refleksportalen, samtidig som Støres tale er et tilbud om kollektiv identitet, eller subjektposisjon, basert på forståelsesgrunnlaget kommunisert i portalen. Slik jeg ser det, er det et utmerket utgangspunkt for å se på sammenhengen mellom en forståelsesramme og tilbud av kollektiv identitet. Samtidig er jeg av den oppfatning at sosiale kategorier, som "et nytt og større 'vi'" er, gjøres i hverdagen, det er noe som forhandles og produseres i hverdagen i relasjoner mellom mennesker og i samspill med omgivelsene. Mariam

Javeds kronikk fortalte meg at det kan være fruktbart å ta en realitetssjekk, og spørre noen om hvordan de opplever nordmannen i hverdagen sin. Jeg valgte å spørre ungdom som går i 2. klasse på videregående skole. De er innenfor en generasjon som har levd hele sitt liv i en kontekst hvor mange etnisiteter/nasjonaliteter har vært tilstede. Målet med dette caset er å få frem, gjennom fotografier og intervjuer, hvordan en kollektiv identitet gjøres i hverdagen, hvilket repertoar de tar i bruk når de evt. forhandler en slik identitet, om de oppfatter en slik identitet som aktuell, eller om de har andre måter å forstå fellesskap på. I tillegg er ønsket å se om disse fremhever andre utfordringer og løsninger enn det Refleksprosjektet og Støres tale kommuniserer.

Å se disse tre delprosjektene i sammenheng håper jeg kan synliggjøre flere måter å forstå fenomener på og nye mulige løsningsalternativer.

På bakgrunn av dette ble det en master som kanskje ikke regnes som normal, med tre analyser; én av et globalt forståelsesgrunnlag, én av et ”ovenfra”-tilbud av den kollektive identiteten nordmannen og én ”nedenfra” av ungdommer i Oslos gjøren av den kollektive identiteten nordmann.

1.1 Forskningsspørsmål

Minste felles multiplum for de tre analysene er tegnet. Siden disse analysene skal ses i sammenheng og i forhold til hverandre, vil de konkrete forskningsspørsmålene være informert av dette. Forskningsspørsmålene jeg har valgt å stille for å få vite hvordan det globale påvirker vår forståelse av det normale, er som følger:

1. Hvordan konstrueres og tegnes en global forståelsesramme i utvalgte tekster fra Refleksprosjektet, og hvilken betydning kan en slik forståelsesramme ha for forståelsen av hva som er normalt?
2. Hvordan konstrueres og tegnes den kollektive identiteten nordmannen i utenriksministerens tale ”Å skape et nytt og større ’vi’”, og hvilken betydning kan det ha for vår forståelse av hva som er normalt?
3. Hvordan konstrueres og tegnes den kollektive identiteten nordmannen i hverdagslivet hos ungdom i Oslo, og hvilken betydning kan det ha for vår forståelse av hva som er normalt?

Globalisering som fenomen utfordrer vante kategorier og grenser. Å studere globalisering på dens egne premisser gir også utfordringer fordi det i større grad kreves synliggjøring av forståelsesgrunnlaget, fordi man i mye mindre grad kan lene seg på omforente referansepunkter, da mange av disse er under kritikk. Det gir også utfordringer i form av omfang og struktur. Jeg gjør tre analyser, hvor de to siste baserer seg på forståelsesgrunnlaget i den første. De to siste analysene kunne hver for seg vært en masteroppgave, men jeg mener det ikke ville gitt en analyse på fruktbare premisser for en studie med det globale som tema. Sørhaug (2006:279) kommenterer at en fellesnevner for 1980- og 1990-tallets nye generasjon av teorier om postmodernitet (...) ”veksler friksjonsfritt mellom makro og mikro(...)”, og det er jeg enig i, i den forstand at det er vanskelig å gripe globaliseringseffekter lokalt med en idé om at man kan enten studere makronivå eller mikronivå. For det første utfordrer globalisering tradisjonell avgrensning av hvilken kontekst man skal forstå et lokalt fenomen i forhold til – om makronivået er nasjonalstaten eller noe enda større. For det andre kan makronivået samtidig befinne seg i et ikke-materielt rom, løsrevet fra territorium, noe som gjør det enda mer komplekst å forholde seg til. For det tredje samspiller nivåene, slik at mikrokonteksten også får stor betydning for utfallet av en globaliseringseffekt. Skal man gripe dette, må man gjøre flere ting på én gang.

1.2 Leserveiledning

Jeg har mye jeg skal si innenfor smale rammer og tillater meg derfor allerede nå å gi en leserveiledning, da strukturen kanskje heller ikke følger en normal struktur for denne type oppgaver. Jeg tillater meg også å gi en grundigere beskrivelse av hva jeg skal gjøre i kapittel 3, 4 og 5, for å bidra til en bedre forståelse av helheten så tidlig som mulig. Det er en utfordring jeg håper leseren tar, samtidig som jeg skal gjøre mitt beste for å gjenta meg selv så sjelden som mulig og likevel så ofte som nødvendig.

For å gi leseren et minimum av innblikk i delene helheten består av, har jeg allerede i delkapittel 1.3 valgt å si noe samlet om Refleksprosjektet, Støres tale og ”ungdom i Oslo”. De to første casene består av ferdig tekst som jeg analyserer, mens det siste caset består av empirisk materiale jeg har produsert gjennom intervjuer og fotooppdrag gitt informantene. Det siste caset vil derfor trenge en mer omfattende beskrivelse av metoder og prosess i forbindelse med produksjonen av datamaterialet enn de to første. Det

innebærer blant annet at Refleksprosjektet som empirisk case blir relativt grundig gjennomgått i 1.3, mens ”ungdom i Oslo” som empirisk case blir gitt en kortere introduksjon her, mens en grundig gjennomgang og beskrivelse vil komme i kapittel 5, hvor også analysen skjer. Kapittel 1 avsluttes med delkapittelet 1.4 Metodologi, som tar for seg det overordnede perspektivet, viktige begreper i tilknytning til perspektiv, analyse strategier og metoder.

Kapittel 2 ”Det globale og det normale” gir en redegjørelse for valgte teorier og definering av begreper i tilknytning til globalisering, normalitet og metodologisk nasjonalisme.

I kapittel 3 dekonstruerer jeg Refleksprosjektets forslag til et globalt verdensbilde hvor nasjonens interesser skal ivaretas i en global kontekst. Frasparket tas i Djupedals kronikk som er et eksempel på et nasjonalt orientert verdensbilde, som kan anses å være naturalisert, men under press. Analysens mål er å synliggjøre hvordan det globale forståelsesgrunnlaget/verdensbildet konstrueres. Det vil jeg gjøre gjennom å se på hvordan man i konstruksjonen lener seg på eksisterende myter om Norge, hvordan kontinuitet ivaretas og hvordan nye myter konstrueres. Analysen skjer hele tiden i et samspill mellom den empiriske teksten, diskursanalytiske metoder og begreper, semiotiske verktøy og de utfordringer globaliseringslitteraturen fremhever. Dette munner ut i en oversikt over kjernen i forståelsesgrunnlaget, eller myte(r) som gir retning til en tilhørende kjede av tegn, og som samtidig får sitt innhold gjennom kjedene av tegn. Ved å sette Refleksprosjektets forslag opp mot Djupedals forslag, synliggjøres forskjellene i tegnsettingen i de to måtene å forstå verden på. Synliggjøringen av det vi tar for gitt er forsåvidt like viktig som synliggjøringen av forslaget til en annen måte å forstå fenomener på. For meg har målet vært å få konkretisert et eksempel på et forståelsesgrunnlag som jeg kan bruke som ”forstyrrelse” i mine analyser av den kollektive identiteten nordmannen, for å unngå metodologisk nasjonalisme. Kapitlet i seg selv mener jeg også kan være et bidratt til andre som ønsker å forstå fenomener innenfor en annen ramme enn den vi normalt tar for gitt. Det er ikke umulig at det kan åpne opp for nye løsninger og forståelser av samfunnsfenomener, og det er slik jeg ser det en samfunnsnyttig øvelse. Til slutt ønsker jeg å synliggjøre hvilke konsekvenser og muligheter et slikt forståelsesgrunnlag har for måten å tenke normalitet på.

Kapittel 4 tar utgangspunkt i talen utenriksministeren holdt i World Islamic Missions moské, under tittelen: ”Å skape et nytt og større 'vi'”, 8. desember 2006, som er lenket til et av Refleksprosjektets menyvalg på nettet. Dette er et forslag til representasjon eller konstruksjon av en ny kollektiv identitet – subjektposisjon – basert på forståelsesgrunnlaget fremanalysert i kapittel 3. Målet med analysen er å synliggjøre hvilke utfordringer konstruksjon av en nasjonal kollektiv identitet gir i en slik kontekst, hvordan dette løses, og hvilken kjerne en slik identitet lener seg på og hvilke kjeder av tegn som følger med ”et nytt og større vi”.

I kapittel 5 ligger en erkjennelse av at sosiale kategorier så som nordmannen, ikke ene og alene blir til gjennom strukturer – eller tilbud fra oven, aktøren er en aktiv deltaker, som både påvirker strukturene og blir påvirket av strukturene. Dette kan finnes igjen i hvordan kategorier ”gjøres” i hverdagen. Ungdommene i Oslo er i så måte utvalgt til å fortelle meg, gjennom fotografier og intervjuer, hvordan det er å være ungdom i Norge i dag. I dette kapitlet vil fotooppdrag, intervjuguider og gjennomføring av intervjuene bli grundig redegjort for før analysen av det empiriske materialet blir gjennomført. Målet er gjennom analyse av transkriberte intervjuer ved hjelp av semiotiske verktøy og diskursivt blikk, å få frem hvilke problemstillinger ungdommene opplever i forhold til kategorien nordmann og det norske, hvilket repertoar de trekker på i sin forståelse, konstruksjon og forhandling av kategorien, og hvilke kjeder av tegn hverdagens gjørene av nordmannen synliggjør. En sammenstilling av kjedene av tegn analysert frem i kapittel 4 og 5, kan gi innsikt i om det er forskjell i grensene/rammene man kan være nordmann innenfor kommunisert av Støre og av ungdommene i Oslo. Det kan være grunnlag for utesking av utfordringer som ikke så lett er synlige når vi ser dem enkeltvis. I kapittel 6 tar jeg opp noen utfordringer som bør nevnes, men som det ikke er rom for store drøftinger rundt og til slutt tar jeg meg den frihet å foreslå et nytt departement.

Nå er det på tide å bli bedre kjent med utvalget, før vi ser nærmere på metodologien som ligger til grunn for alt du har lest til nå og for alt du skal lese videre utover i oppgaven.

1.3 Om Refleksprosjektet og ungdom i Oslo

Når jeg skal studere hvordan det globale påvirker vår forståelse av det normale, gjennom å se på tegnsettingen av nordmannen og det norske, kunne et naturlig utvalg vært case som jeg er sikker på står i motsetning til hverandre. Det er ikke tilfelle her. Snarere tvert imot, jeg er optimist, og har et håp om at de tre valgte casene ikke nødvendigvis er motsetninger. Det kan hende at de synliggjør forskjellige utfordringer, men jeg har en idé om at de kan ha et felles forståelsesgrunnlag. Utvalget ”ungdom i Oslo” er på ingen måte representativt for statistisk generalisering, og det har heller ikke vært meningen, men det vil gi interessante indikasjoner på om Refleksprosjektets globale forståelsesrammes normalitetsbilde og Støres tales normalitetsforståelse har gjenklang i de yngre lag av Oslos befolkning. Før vi går over til hvert enkelt case, vil jeg gjerne gjenta noe av tankegangen bak valget av disse casene.

Ovenfra og nedenfra

Mer enn generaliseringseffekter er jeg opptatt av hvilke rammer tegnsettingen av nordmannen og det norske foregår innenfor, og hvordan slike rammer konstrueres, forhandles eller reproduseres i aktørers hverdagsliv. Det vil si å se på hvilke fortolkningsrammer man har til rådighet og hvordan erfaringer tillegges meninger, og hvordan brudd arter seg. Det er i grenseflatene at vi blir klar over hva som er normalt. Ved å bruke UD's Refleksprosjekt som case vil jeg på den ene siden kunne analysere frem hva som kommuniseres ”ovenfra”, gjennom å se på mytene de lener seg på i sin konstruksjon av et globalt verdensbilde. Utenriksministeren tilbyr en subjektposisjon – en kollektiv identitet, ”et nytt stort 'vi'” – gjennom sin tale, som får innhold gjennom ekvivalenskjeder, eller kjeder av tegn, som jeg også ser på som en ”ovenfra”-kommunikasjon, basert på forståelsesgrunnlaget presentert i Refleksprosjektet. På den andre siden vil jeg studere hva som kommuniseres ”nedenfra” gjennom hvordan nordmannen og det norske ”gjøres” – hvordan kategoriene konstrueres, forhandles og brukes i ungdommenes hverdagsliv. Gjennom foto tatt av ungdommene og intervju vil jeg kunne analysere frem hvilket repertoar disse forholder seg til i sin fortolkning og tegnsetting av nordmannen og det norske.

Ved drøftinger av funnene opp mot hverandre, vil det være mulig å se om det er store avvik i forståelsesgrunnlaget mellom Refleksprosjektet og Støres ”ønsker” og

ungdommenes ”hverdagserfaringer”.

1.3.1 Refleksprosjektet som empirisk case

Utenriksminister Jonas Gahr Støre har tatt initiativ til utredningsprosjektet ”Refleks – norske interesser i en globalisert verden”, i regi av Utenriksdepartementet. Fokuset er norske interesser i en verden i endring. Bakgrunnen er et ønske om å teste våre utenrikspolitiske refleksjoner ved å invitere bredt til tenkning og dialog rundt disse spørsmålene. (Notat, vedlegg 1)

Prosjektet ble igangsatt i 2006, med en prosjektperiode på 2 år. Prosjektets nettportal¹ viser at det fortsatt er aktivitet i form av nyheter og informasjon om prosjekter og aktiviteter som er relevante for prosjektets tema. Videre forteller Refleksprosjektets notat (vedlegg 1) at målet er å engasjere både politikere, akademika og samfunnsdebattanter:

Utover arbeidet med stortingsmeldingen ønsker utenriksministeren å stimulere til åpen samfunnsdebatt om globalisering og norsk utenrikspolitikk. I den sammenheng er en serie åpne møter om disse spørsmålene under planlegging. Denne vil finne sted høsten 2007 og våren 2008 i de største norske byene. Det vil samtidig gjennomføres høringer om meldingsarbeidet med ulike berørte parter og aktører. (vedlegg 1)

I tillegg til den delen av akademika som berører relevante tema for prosjektet, er det altså et ønske om en bred samfunnsdebatt. Det kan indikere at det også har vært et ønske om å engasjere ”folk flest”. Det kan hende at de åpne møtene har dratt mye folk, men det vil jeg anta er mest ”spesielt interesserte”, da det ikke har vært stor mediedekning om saken.

For mitt vedkommende vil prosjektet likevel være av interesse og ble valgt av tre grunner. For det første er det et offentlig dokument som uttalt ønsker å ha et globalt perspektiv på norske interesser, noe som er viktig for å forstyrre en tildels naturalisert nasjonal forståelsesramme. De plasserer staten Norge i en større kontekst, uten at det impliserer at nasjonalstaten forsvinner – de har fokus på endring i kontekst, og at det har betydning for hvordan vi forholder oss til både oss selv, våre interesser og resten av verden. Det er et godt utgangspunkt for å unngå metodologisk nasjonalisme. For det andre forsterkes forståelsen av en global kontekst gjennom å trekke inn nasjonal identitet på utenrikspolitikkens område. En av globaliseringens konsekvenser er nettopp at vante kategorier og grenser viskes ut eller endres. For det tredje er dette et dokument som

---

¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks.html?id=474693>

omhandler migrasjon på lik linje med flere andre områder som krever oppmerksomhet i en endret kontekst. Migrasjon er ikke utpekt som et avvik fra en norm og som derfor for eksempel må ha en egen handlingsplan fordi det må "fikses på". Fokuset er fortsatt endring i kontekst. Prosjektet kan forstås som et innspill i en debatt om verdensbilder (forståelsesrammer), som også vil være en debatt om hva som skal være normalen vi forstår fenomener lokalt i forhold til.

For meg er det således både et prosjekt som er til hjelp for hvordan et globalt perspektiv på lokale utfordringer kan være, samtidig som det vil være under lupen for kritikk i forhold til om det løser de viktigste utfordringene ved globalisering og kjennetegnene på metodologisk nasjonalisme. Videre vil representasjonen av kollektiv identitet spesielt i utenriksministerens tale holdt i World Islamic Missions moské, under tittelen: "Å skape et nytt og større 'vi'", 8. desember 2006 bli dekonstruert og analysert i forhold til hvordan denne løser utfordringer globaliseringslitteraturen påpeker.

Beskrivelse og avgrensning av analysetekst

Selve Refleksprosjektet består av en serie åpningsforedrag av utenriksminister Jonas Gahr Støre, en egen portal på Regjeringen.no, en seminarrekke og en serie faglige innspill fra fagmiljø i Norge og i utlandet, basert på en rekke spørsmål fra departementet. I tillegg har prosjektet utarbeidet et notat som de sender til interesserte på forespørsel som presenterer prosjektet (vedlegg 1). Støres tale er lagt som lenke til menyvalget "Interesser og verdier" og jeg anser derfor denne som en del av prosjektet, samtidig som jeg bruker den som selvstendig empirisk materiale.

”Refleksportalen”

Portalen er organisert med en hovedside, med en fast tekst under tittelen ”Refleks – norske interesser i en globalisert verden”, og en venstremeny som ser slik ut:

Departementets forside
Portalens forside
Arrangementskalender
Nett-TV
Verden i endring
Interesser og verdier
Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?
Energi og klima
Engasjement
Globaliseringens økonomi
Tilskuddsordning
Serien "Globale Norge - hva nå?"
▶ Sikkerhetspolitikk
▶ Enerkipolitikk
▶ Økonomi
▶ Miljø og ressurser
▶ Global styring
▶ Engasjement
▶ Identitet
▶ Afrika
▶ Menneskerettigheter

Det er menyvalgene mellom ”Nett-TV” og ”Tilskuddsordning” som er av interesse for denne analysen. Det tilsvarende de 6 temaene som er lagt ut for diskusjon; 1) Verden i endring, 2) Interesser og verdier, 3) Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?, 4) Energi og klima, 5) Engasjement, 6) Globaliseringens økonomi. For ordensskyld vil jeg henvise til denne nummereringen videre i oppgaven, selv om de ikke er nummerert i portalens meny.

Hvert av disse menyvalgene fører til en side hvor temaet defineres, mht. hva begreper betyr, hvordan UD anser situasjonen å være og hvilke utfordringer de ser må løses.

Mitt utvalg består av; tekstsnettene under menyvalg 1) til 6), tekstsnetten på portalens forside (vedlegg 2), et notat fra UD's Refleksprosjekt (vedlegg 1), samt en tale utenriksministeren holdt i World Islamic Missions moské, under tittelen: ”Å skape et nytt og større 'vi'”, 8. desember 2006 (Vedlegg 3). Denne talen er

lenket til menyvalg 2) og favner det som finnes i de andre lenkene på siden, samtidig som den utdyper det som står på temaets nettside.

Jeg har valgt å utelate menyvalget ”Serien 'Globale Norge hva nå?'”, som er bidrag fra fagmiljøene, ikke fordi det ikke er interessant eller kan ha betydning for den videre utviklingen av prosjektets forståelsesgrunnlag. Men fordi et forståelsesgrunnlag stadig blir utviklet og forhandlet i samspill med omgivelsene, og for å få et håndterbart empirisk materiale må jeg ”fryse” og avgrense utvalget. For mitt vedkommende gir tekstsnettene nok empiri til å utforske hva det kan innebære å ha et globalt perspektiv på Norge og Norges interesser. Jeg har derfor valgt å avgrense til ovennevnte tekstsnetter og å ”fryse” tidspunktet til lesedato: 27.09.07. Det er også utgitt en bok i forbindelse med prosjektet, som jeg også har valgt å la ligge. Både fordi det vil være for omfattende som empirisk

materiale og fordi den kom etter at jeg valgte å ”fryse” mitt empiriske materiale.

1.3.2 ”Ungdom i Oslo” som empirisk case

Nærmere beskrivelse av metode for utvelgelse av skole, rekruttering av informanter, begrunnelse for valg av metodene foto og intervju, samt gjennomføring av intervjuene, anonymisering osv. vil du finne i kapittel 5. Her er noe av det viktigste jeg mener du trenger å ha med deg videre.

Når jeg har valgt å undersøke hvordan ungdom i en 2. klasse på videregående skole i Oslo tegnet nordmannen og det norske er det av flere grunner. For det første representerer de den første generasjonen som har levd hele sitt liv i et norsk samfunn med mange etnisiteter representert. Jeg kan derfor ha en antakelse om at de har et annet forhold til hva som er normal etnisk og/eller kulturell bakgrunn enn det for eksempel jeg er vokst opp med. Mine skoleår fra første til tolvte år var ”blendahvitt” og enhetlig i forhold. For det andre ønsket jeg en majoritetsinkluderende inngang, som innebærer at jeg studerer alle – også majoriteten. I en majoritetsinkluderende forståelse ligger også at kategorier konstrueres og forhandles i samspill mellom mennesker eller grupper/kategorier av mennesker, ikke enten innenfor en kategori eller utenfor. Jeg måtte ha tilgang til en klasse hvor mange etnisiteter var representert inklusive majoriteten. Det fant jeg i Oslo. For det tredje måtte de være gamle nok til å håndtere å få utdelt et engangskamera og gjennomføre et fotooppdrag. Fotooppdraget var ”å fotografere alt de mente kunne fortelle meg om hvordan det er å være ungdom i Norge i dag” (vedlegg 6). Det var totalt 11 jenter og 7 gutter som fotograferte. Av disse var alle jentene og 4 av guttene villige til å bli intervjuet. Ideelt sett skulle jeg også gjerne ha vært tilstede i hverdagen til disse ungdommene for å få en enda bedre innsikt i måter kategorier konstrueres og forhandles. Det var ikke mulig å få til, slik at jeg i stede må lene meg på Staunæs’ (1998, 2004) observasjonserfaringer i tillegg til mine foto og intervjudata.

1.4 Metodologi

Med bachelor i kultur og kommunikasjon vil sosial organisering gjennom kultur og kommunikasjon være et gjennomgående bakteppe for min forståelse. Det innebærer også at jeg vil trekke på flere fagfelt enn sosiologi forståelsen av fenomener. Spesielt har jeg trukket på kunnskap fra samfunnsgeografi og sosialpsykologi i tillegg til kunnskapen jeg har med fra bacheloren. Det har også betydning for mitt valg av overordnet perspektiv.

Hovedinspirasjonskilde for dette prosjektet er Søndergaard (Haavind 2001) og Staunæs (1998, 2004), som fremmer en poststrukturalistisk overordnet teoretisk ramme for forskning. Det er, slik jeg ser det, en fruktbar inngang til tema som normalitet, etnisitet, kategorisering, annethet og identitet i en global kontekst. For det første fordi den har som mål å gi forslag til hvordan man kan overskride den naturalisering og innforståthet som våre kulturelle konstruksjoner er basert på. Og for det andre er den poststrukturalistiske tenkningen også et oppgjør med den vitenskapelig måten å beskrive og begrunne fenomener på som innebærer at fenomenene tilskrives en form for universell og kulturuavhengig essens. Poststrukturalismen som perspektiv gir ingen ”grand theory”, men er et perspektiv som gir noen grunnleggende premisser for hvordan vi skal forstå oss selv, andre og verden vi lever i.

En metodologi basert på dette vil metodemessig skille seg fra grounded theory fordi analysene ikke er induktive eller forutsetningsløse. En av forutsetningene, skal vi se nedenfor, er at fenomener skal ses som ”ikke-essens” noe som også skiller denne metodologien fra grounded theory. Dersom jeg skal plassere denne studien i en tradisjon, vil det nærmeste være Cresswells (2007:78–79) beskrivelse av etnografi, med innslag av narrativ undersøkelse og en form for sammenlikning av cases.

1.4.1 Begreper

Jeg vil i det følgende synliggjøre noen av premissene nevnt ovenfor i form av begreper og begrepsforståelser som vil ligge som bakteppe for analysene.

Majoritetsinkludering

Dette er kanskje det viktigste begrepet jeg vil ta med meg videre i analysen.

Majoritetsinkludering betyr at sosiale kategorier ikke gjøres til et tema eksklusivt for enkelte grupper. Etnisitet forbeholdes dermed ikke bare etniske minoriteter, men gjøres til bredere anliggende. Både ”vi” som ”de” er etnifiserte. Det innebærer at det ikke *bare* må forskes på ”de andre” – minoritetene – men også majoriteten og relasjonene mellom dem. Majoriteten lever også i situasjoner hvor sosiale kategorier har betydning (Staunæs 2004:65). For mitt vedkommende er dette et begrep jeg bruker minst like mye for å ivareta majoriteten som minoritetene i en kontekst som er i endring. Det betyr at jeg ikke automatisk tar det for gitt at majoriteten ikke kan ha problemer med endringene.

Sosiale kategorier

Sosiale kategorier er ikke konstante variabler, men konstruksjoner hvis innhold og betydning prinsipielt er flytende. Sosiale kategorier er heller ikke egenskaper, men noe som skapes i relasjon og samspill og som kan tiltrekke seg bestemte aktører. Sosiale kategorier er noe man gjør, tenker og sier, noe man gjentar, siterer, reproducerer og overskrider i sosiale og diskursive praksiser. De er på en og samme tid strukturerende prinsipper for menneskelig interaksjon og strukturert av menneskelig interaksjon.

Sosiale kategorier vil forstås som noe man gjør gjennom maktrelasjoner, subjektiveringstilbud og subjektposisjoner i bestemte kontekster, fremfor fokus på kontekst-eksterne forhold som overordnede samfunnsmessige betingelser så som tradisjonaltet og modernitet, migrasjonshistorier eller sosial klasse (Staunæs 2004:59). Det kan synes som om jeg skiller meg noe fra Staunæs fordi jeg også er opptatt av kommunikasjonen ”ovenfra”. Men jeg har med erkjennelsen av at vi både er medskapere av strukturer og påvirket av strukturer. Staunæs kritiserer Laclau og Mouffe for å kun være opptatt av hvordan subjekter styres av diskursene (Staunæs 2004:87–90). Men jeg mener at Laclau og Mouffes forståelse av sammenheng mellom strukturer og aktører ligger tett opp til Staunæs’, fordi kontingens – at alt kunne vært annerledes – er et grunnleggende prinsipp i forståelsen av Laclau og Mouffes diskursteori. Men som metode er begrepsapparatet best egnet til å studere tilbud av subjektposisjon, enn forhandlingen av den. Sånn sett kan diskurspsykologi bidra med mer egnet begrepsapparat.

Mening og sosiale kategorier

Ett av de grunnleggende prinsippene i et poststrukturalistisk perspektiv innebærer blant annet at all betydning er en konstant bevegelse – meninger er alltid ledd i uendelige kjeder av referanser, som eksisterer gjennom deres referanser til andre meninger. Det er med denne erkjennelsen det blir mulig å tenke kulturelle kategorier, kjønn, etnisitet, nordmann osv. som temporære og potensielt bevegelige (Søndergaard 2001:63). I dette ligger også at kontekst har betydning for hvordan fenomener kan forstås. Fenomener så som etnisitet, kjønn osv. skal forstås som ”ikke-essens” – essensialisme forstås som at et fenomens uttrykk og form er resultatet av et iboende vesen eller en iboende kraft, som vil komme til utfoldelse uansett (Søndergaard 2001:64). Sosiale kategorier kan ses på som

orienteringsredskaper vi bruker til å avlese, konstruere og posisjonere oss med, samtidig som de er *sorteringsredskaper* vi bruker til å forbinde og atskille, inkludere og ekskludere, overordne og underordne med. Problemet er ikke kategoriernes eksistens, men de bestemte verdiene eller meningene som knyttes til dem og de måtene disse verdiene skaper sosiale hierarkier (Staunæs 2004:59–60).

Identitet og Individforståelse

Individet forstås som posisjonert i bestemte kontekster og diskurser, som aktør – men betingelsene ses ikke som krefter som kun retter seg én vei. Denne *dobbeltheten i fenomenforståelsen* innebærer et samtidig fokus på/forsøk på samtenkning av de kollektive betingelser i form av tilgjengelige diskurser og praksiser og enkeltindividers eller grupper av individers måter å forstå, anvende og forme disse kollektive betingelsene. Individet forstås med andre ord som på en og samme tid skapt av og som medskaper av deres egne betingelser, og på den måten blir enkeltindividene til aktive subjekter. Vi må tenke aktørenes forståelse av praksis og aktørenes praktisering av forståelse samtidig, da disse to elementene av menneskelig væren vanskelig kan skilles (Søndergaard 2001:66ff). Det innebærer at jeg trekker på en identitetsforståelse fra diskursteorien hvor identitet er noe som er fullt ut sosialt konstruert (Jørgensen og Phillips 2005:55ff) og på en identitetsforståelse som representert ved psykolog Carsten Rene Jørgensen (2008), som ivaretar både det relasjonelle aspektet i identitetsutviklingen, samtidig som han tar høyde for at individet ikke er fullstendig fragmentert. Dette vil bli redegjort for i kapittel 4.1.

Dualismer

Mitt overordnede perspektiv tilsier også at dualismer er konstruksjoner; subjekt – objekt, empiri – teori, emosjonell – rasjonell osv. er ikke objektive speilinger av virkeligheten. De er virksomme og effektive konstruksjoner og derfor viktige for oss, men de kan dekonstrueres og overskrides (Søndergaard 2001:64). Det innebærer også blant annet å ha en ”ikke-additiv” tilgang, som betyr at kategorier og komponenter ikke bare skal legges til og forstås som noe som skjærer igjennom og avbryter hverandre, men derimot analyseres som gjensidig infiltrerende og utviklende størrelser (Staunæs 2004:40).

Kultur

Kulturforståelsen jeg tar med meg inn i analysene vil også være informert av mitt forskningsperspektiv. Gullestad (2002:161) gir tre varianter: 1) kultur som samfunnssektor, forstått som den offisielle kunst og kulturpolitikken, 2) kultur som livsform, bykultur, bondekultur eller som handlingsmønstre, 3) kultur som fortolkningsramme, det man tenker, argumenterer og handler ut fra. I denne analysen vil jeg bruke en dynamisk forståelse av kultur i betydningen fortolkningsramme, hvor kulturelle handlingsmønstre kan forstås som materialisering av fortolkningsrammene, samtidig som de kulturelle handlingsmønstrene påvirker fortolkningsrammene. Kultur produseres dermed kontinuerlig i møtene mellom mennesker og i samspill med omgivelsene.

1.4.2 Design og analysestrategi

Forstyrrelse er et nøkkelord for denne masteroppgaven, og ligger til grunn for hele designet av oppgaven. Med en erkjennelse av at globalisering som fenomen blant annet rører ved vante grenser og skalanivåer, er dekonstruksjonen av Refleksprosjektets globale forståelsesgrunnlag valgt for å kunne forstyrre mitt eget naturaliserte forståelsesgrunnlag som jeg må anta ligger tett opp til et nasjonalt orientert forståelsesgrunnlag. Samtidig kan jeg ta med meg dette inn i dekonstruksjonen og analysen av Støres tilbud av kollektiv identitet, og inn i analysen av ungdom i Oslos gjøren av den kollektive identiteten i hverdagen. Forstyrrelse er dermed også nøkkelord for analysestrategien valgt for oppgaven. Det overordnede perspektivet og begrepene ovenfor er derfor også valgt med tanke på forstyrrelse og som hjelp til en ”forstyrret analysestrategi”. Analysemetodene og teoriene er valgt både med hensyn til det empiriske materialets beskaffenhet og hvilket rom de gir for å forstyrre egne fordommer og tatt for gitt-heter. Samtidig er det slik at teorier innenfor det poststrukturalistiske utfordres av globalisering som fenomen, fordi ”vi er noe” i motsetning til noe annet, og hva ”noe annet” er utfordres av utvisking av vante kategorier og grenser. Det betyr at forstyrrelse av egne antakelser om hva noe står i motsetning til vil være viktig i analysene.

1.4.3 Analysemetoder

Jeg har gjennomgående en diskursiv tilgang til det empiriske materialet. I kapittel 3 og 4,

henter jeg i hovedsak begreper og forståelser fra Laclau og Mouffes diskursteori, slik den presenteres i Jørgensen og Phillips' (2005) bok "Diskursanalyse som teori og metode".

Det vil med andre ord være Jørgensen og Phillips' forståelse av Laclau og Mouffes diskursteori jeg forholder meg til, også når jeg sier "Ifølge Laclau og Mouffe".

Henvisningene vil være til Jørgensen og Phillips bok. Tilsvarende henter jeg i hovedsak begreper og forståelser fra semiotikk i kapittel 5, hvor analyser av ungdom i Oslos gjøren av identitet er i fokus. Her vil jeg lene meg på Lakoff og Johnson (2003) og Eriksen (1996) i min forståelse av metaforer og myter og sammenhengen mellom dem. I tillegg vil jeg trekke på Dorthe Staunæs' (2004) forståelse og bruk av metaforer i form av forståelsesrepertoar.

Det er spesielt to sett med begreper jeg vil gjøre bruk av fra Laclau og Mouffes diskursteori. Det første settet er *myter*, som organiserer det sosiale, eller samfunnet med tilhørende *ekvivalenskjeder* eller kjeder av tegn. Myter forstås som "på den ene siden en misoppfattelse av virkelighetens beskaffenhet, men på den andre siden er den en helt nødvendig horisont for våre handlinger" (Jørgensen og Phillips 2005:52). Det andre settet er *mesterbetegner*, som organiserer kollektiv og individuell identitet med tilhørende *ekvivalenskjeder* eller kjeder av tegn. I diskursteorien forstås både kollektiv og individuell identitet på samme måte som samfunn, som noe som er fullt ut sosialt konstruert. Kollektiv identitet forstås som reduksjon av muligheter. Man lukker den man identifiserer seg i motsetning til ute og ignorerer de forskjeller som er innad i gruppen, og dermed alle andre måter å danne grupper på. Identiteten er kontingent, den må representeres av noe/noen vi kan identifisere oss med, den er relasjonell, foranderlig, og vi kan ha flere identiteter avhengig av hvilke diskurser vi inngår i (Jørgensen og Phillips 2005:55ff). Når det gjelder kollektiv identitet, vil jeg i utgangspunktet lene meg på en diskursteoretisk forståelse, men jeg vil som nevnt ovenfor også trekke på Jørgensen (2008) i forståelsen av identitet.

Sammenhengen mellom myter og identitet er det som gjør diskursteorien interessant for meg i denne sammenhengen fordi;

Når gruppen representeres, følger et helt samfunnsbilde med, fordi gruppen konstitueres i kontrast til andre grupper... Gruppedannelsen inngår dermed i kampen om hvordan hele myten om samfunnet skal fylles – og omvendt impliserer

forskjellige samfunnsbilder en utpeking av hvordan folk skal oppdeles i grupper.”
(Jørgensen og Phillips 2005:58)

Metodens begreper gir mulighet for å se på samspillet mellom samfunnsforståelsen og forståelsen av innholdet i en kollektiv identitet – og omvendt.

Myter, leseprinsipp, forståelsesgrunnlag, verdensanskuelse og verdensbilde er alle ord som beskriver det samme og brukes om hverandre i diskursteorien. Det samme vil jeg gjøre.

Ifølge Lakoff og Johnson (2003:24) er de mest grunnleggende verdiene i en kultur koherente med metaforstrukturen i kulturens mest fundamentale begreper. Er det konflikter mellom verdier, vil det også være konflikter mellom metaforene som er knyttet til dem. Det vil derfor være fruktbart å finne ut hvordan de ulike verdiene og metaforene rangeres av det miljøet som bruker dem. Ifølge Eriksen (1996:54) gir nasjonalmytens metaforer kraft gjennom sin ideologiske kobling med viktige erfaringer i menneskers liv. Det er med andre ord mulig å se sammenhenger mellom metaforbruk og myter. I undersøkelsen av ungdom i Oslos gjøren og tegnsetting av nordmannen, vil fokuset på metaforer som brukes i hverdagen bidra til å holde fokuset på individets tilblivelse i interaksjon og i relasjon til andre, altså aktørens gjøren.

2.0 Det globale og det normale

Når jeg har valgt å se på hvordan det globale påvirker vår forståelse av det normale, gjennom å ta utgangspunkt i den globale trenden migrasjon og den effekten den har på den lokale kollektive identiteten ”nordmann” og ideen ”om det norske”, er det som nevnt med noen ønsker og noen forutsetninger. For det første ønsker jeg å ha et globalt perspektiv eller forståelsesgrunnlag som bakteppe når jeg går inn i studien. I det ligger et ønske om å unngå metodologisk nasjonalisme, noe blant annet sosiologien har vært kritisert for å ha (Næss 2007, Hjelde 2006). For det andre ønsker jeg en majoritetsinkluderende forskningsinngang (Staunæs 2004:40), som innebærer at sosiale kategorier ikke betraktes som eksklusive for f.eks. etniske minoriteter. For det tredje vil jeg lene meg på Staunæs (1998 og 2004) og Haavind (2001) som fremmer en poststrukturalistisk overordnet teoretisk ramme for forskning. I tillegg til det overordnede perspektivet med tilhørende nøkkelbegreper, redegjort for i kapittel 1, vil jeg i dette kapitlet gjøre rede for sentrale teoretikere jeg vil trekke på og definere nøkkelbegreper i tilknytning til globalisering, normalitet og metodologisk nasjonalisme, som vil være viktige for de videre analysene.

2.1 Om det globale

At vi snakker om globalisering og transnasjonalitet i stedet for, eller i tillegg til, internasjonalisering og samhandling mellom nasjonalstater, innebærer at det har skjedd noe som gjør at vi opplever behov for nye begreper for å beskrive samfunnet rundt oss. Refleksprosjektet (vedlegg 1) sier at verdenssamfunnet er gjenstand for en slik begrepsmessig reorientering. Det er et utsagn få sier seg uenig i, men det er stor forskjell på hva man kaller fenomenet og hvilke faktorer man legger vekt på i forståelsen av det. Det er heller ikke enighet om at dette er noe helt nytt, som trenger nye begreper. Men utsagnet synliggjør at endringene har betydning innen et bredt spekter av samfunnsarenaer ikke bare nasjonalt, men også for verdenssamfunnet.

Inngangen til globaliseringsbegrepet kan deles i tre. For det første har vi en posisjon kalt hyperglobalisme (Murray 2006:37). Denne anser kapitalismen som drivkraften i globaliseringen, nedbygging av hinder for flyt av handel, finans og mennesker på tvers av landegrensene som utfall. Dette innebærer forvitring av nasjonalstaten og til slutt et

sømløst verdensmarked basert på fri konkurranse. For det andre har vi skeptikerposisjonen (Murray 2006:37). Denne posisjonen avviser ikke at det skjer endringer, men den legger vekt på at den moderne nasjonalstaten fortsetter som sentrum for styring, og at nasjonal kollektiv identitet og kultur fortsatt vil være sterkt tilstede og meningsfylte begreper. Det som skjer anses heller som en fortsettelse og fortetning av internasjonalisering.

Min inngang til globalisering vil imidlertid ligge innenfor forvandlingsposisjonen (Murray 2006:37), som kan illustreres med følgende definisjon av globalisering:

Globalisering som romlig transformasjon

Globalization can be thought of as a process (or set of processes) which embodies a transformation in the spatial organization of social relations and transactions – assessed in terms of their extensity, intensity, velocity and impact – generating transcontinental or interregional flows and networks of activity, interaction, and the exercise of power. (Held 1999:16)

Det innebærer at jeg anser at vi er i en endringsprosess hvor måten å forstå romlighet endres, og det vil ha betydning for hvordan vi organiserer oss sosialt. Nasjonalstaten vil ikke forvitte, men tankemønstre og styresett kan endre seg, og overskride nasjonale grenser. Videre vektlegger denne posisjonen teknologisk utvikling, spesielt innen kommunikasjonsteknologi som en sterk drivkraft til samtidighet. Samtidig er man enige om at effektene av globalisering ikke vil materialisere seg likt over alt i verden. Lokal kultur, politikk og økonomisk organisering vil ha betydning for hvordan disse arter seg. Utfallet av prosessen er ikke gitt, og det finnes deler av verden som ikke er ”koblet” på globalisering, fordi man av forskjellige årsaker ikke har tilgang til for eksempel internett, mobiltelefon eller rimelige flybilletter. Globaliseringens flersidighet kommer tydelig til uttrykk hos Eriksen (2007:7):

”Vi ser både tendenser til kulturell hybriditet og kosmopolitiske som resultat av økt kontakt på tvers av grenser. Samtidig ser vi tendenser til at identitet basert på religion, etnisitet og nasjonalitet også er økende. To tilsynelatende motstridende tendenser trer frem og utvikler seg parallelt.”

Og det tror jeg kan være kjernen i forståelsen av globalisering som fenomen – man må ha to tilsynelatende motstridende tankerekker i hodet samtidig. Eller som Beck (2004:15) sier: ”... den andre modernitetens nye muligheter har ofte en karakter av både–og.”

Globalisering og transnasjonalitet er to begreper om samme fenomen, Hannerz (1996:6) bruker transnasjonalitet fordi han mener det er en mer ydmyk inngang til fenomenet enn globalisering, samtidig må jeg si at jeg opplever Hannerz forståelse av transnasjonalitet som veldig nær Scholtes forståelse av globalisering. Jeg vil videre i oppgaven bruke globalisering, med innhold gitt i dette delkapitlet.

Det er i tillegg en diskusjon om og når globalisering som fenomen oppstod. Tian Sørhaug sier blant annet;

(...)verden [har] vært globalisert før, og forrige gang var rundt 1870 til 1914. Denne globaliseringen var kanskje først og fremst en økonomiske globalisering. Dagens globalisering har en mer total karakter, fordi den er enda mer preget av sterke politiske og (særlig) kulturelle strømmer (Sørhaug 2006:288).

I denne analysen vil ikke økonomisk globalisering vies særlig stor oppmerksomhet i seg selv. Slik jeg ser det, må vi se på samspill mellom strømmer, og mitt anliggende befinner seg i hovedsak innen for den kulturelle strømmen Sørhaug sikter til. Den historiske fremveksten av og forklaringen på globalisering vil heller ikke bli viet oppmerksomhet i denne oppgaven. I stede vil jeg fokusere på hva Scholte (2005:84) kaller ”Globalization as respatialization of social life”, forstått som det globale utskilt som eget autonomt felt på lik linje med andre felt i det sosiale rom. Det innebærer at han mener det er et paradigmeskifte med hensyn til sosiale rom, noe som blant annet vil ha betydning for vår forståelse av vante kategorier. Kloden som helhet blir sett på som et eget felt for sosiale relasjoner, og ikke bare som summen av mange lokale kommunikasjonspunkter, det må få konsekvenser for måten å forstå samfunnet på. Sosiale rom er i dag både territoriale og supraterritoriale (Scholte 2005:77). Et territorielt rom er et rom som er territorielt forankret, som for eksempel nasjonen Norge. Supraterritorialitet refererer til spesifikke kvaliteter ved globalisering, i hovedsak kvaliteter som overskrider territoriale fysiske geografiske grenser (Scholte 2005:61), for eksempel Facebook. Dette innebærer at når vi skal forstå det sosiale liv, må vi forholde oss både til det territoriale rommet og til det globale rommet (Scholte 2005:59ff). ”The where of social life” har endret seg. Videre gir Scholte en måte å forstå geopolitikk på i en global kontekst som jeg vil ha nytte av i kapittel 3.

2.1.1 Skala

Med bruk av romlighet blir et nøkkelord skala. Globalisering som fenomen utvisker de tradisjonelle grensene som avstand normalt har innebåret. Nært og fjernt finnes ikke lenger på samme måte som før.

Globaliseringsposisjonenes forskjell i synet på nasjonalstaten synliggjør at globalisering som fenomen rører ved vår forståelse av skala/målestokk, som har betydning for hvilke grenser vi lener oss på når vi kategoriserer og inndeler verden i dagliglivet vårt. Hvilken skala vi bruker eller hvordan vi graderer skalaen har betydning for verdensbildet vårt. Skala er riktig nok ikke et begrep som er vanlig å forholde seg til i sosiologien. Jeg har hentet dette begrepet fra samfunnsgeografien, hvor skala er et nøkkelbegrep som har vært under debatt i mange tiår, blant annet fordi globalisering som fenomen rokker ved kjernen i samfunnsgeografien, noe som har gjort at man har beskjeftiget seg med globalisering som fenomen i mye større grad enn i for eksempel sosiologien. Også innen antropologien er skala et kjent begrep.

Tradisjonelt har to perspektiver på skala fått oppmerksomhet: En materialistforståelse som innebærer at skala er en virkelig og materiell ting som faktisk eksisterer og er et produkt av politiske eller sosiale prosesser; og en idealistforståelse som ser skala som en ramme for vår forståelse av verden, hvor verden forstås gjennom konstruksjoner av kategorier. Globalisering som fenomen utfordrer begge disse. Å forstå skala som prosess er et forsøk på å løse dette, hvor målestokken ses på i termer av prosess eller systemer av nettverk, heller enn som faste enheter. Det globale og det lokale er ikke statiske arenaer hvor sosialt liv utspilles, men er rom som er i konstant forandring og skapes igjen og igjen av sosial handling. Dette er en posisjon som anser det viktig å forstå at relasjonen mellom det globale og det lokale er to målestokker som samspiller, de ekskluderer ikke hverandre. Den kalles også en relasjonell forståelse av skala (Murray 2006:42–53).

Skala og kontekst

Jeg har også hatt stor nytte av skalabegrepet for å gripe det komplekse og abstrakte i globaliseringens effekter. Porøse grenser utfordrer vår forståelse av målestokk eller skala både horisontalt og vertikalt, og det utfordrende med dette er å klare å beholde et fikseringspunkt. Målestokken utfordres horisontalt fordi samfunnets grenser ikke lenger

nødvendigvis eller alltid avgrenses av de fysiske geografiske grensene vi er vant med – når slutter det norske samfunnet og når begynner et annet? Vi utfordres vertikalt, gjennom forflytting av tradisjonelle nasjonale beslutninger opp et eller to hakk på skalaen.

Samtidig snakker vi om et globalt rom som ikke er fiksert fysisk, som jeg mentalt plasserer på en horisontal skala noen hakk over punktet det nasjonale plasseres på. Når det globale rommet på den vertikale aksen samspiller med et samfunn som ”flyter ut” på en horisontal akse, og vi i praksis får et tredimensjonalt fenomen, kan det være vanskelig å holde øye på kontekstene et fenomen kan forstås i forhold til. Da kan en tredimensjonal akse med målestokker være et godt hjelpemiddel.

2.2 Om det normale

Jeg har allerede nevnt ovenfor at målestokken i forhold til hva som er fjernt og nært er under press, eller visket ut, og at Scholte (2005) sier at lokale (territoriale) rom og globale rom ikke nødvendigvis må ses som motsetninger, men at det er et samspill mellom det fysiske og det abstrakte rommet og spillet synliggjøres når supraterritoriale effekter av globalisering materialiserer seg. Man kan være i to sfærer samtidig, for eksempel ved å sitte fysisk i stua hjemme i Oslo og chatte i sanntid med en venn på New Zealand.

Chattingen kan handle om planlegging av en kjede-SMS som skal gå verden rundt med kritikk av en stats handlinger et helt annet sted i verden enn Norge og New Zealand.

Aksjonen kan iverksettes og nå rundt verden på kryss og tvers i løpet av timer. Slike aksjoner skjer i dag, og det oppfattes ikke som unormalt. Men for 20 år siden ville det vært utenkelig og langt fra normalt.

Hva er så normalitet? Jeg var så vidt inne på det tidligere, men Tian Sørhaug går grundigere til verks:

Normalitet kan forstås som en kompleks form for kompetanse. (...) Å være normal handler om ’å kunne’ en sosial grammatikk og dermed være i stand til å inngå og delta i relevante kulturelle diskurser. (Sørhaug 2007:275)

Videre skriver Sørhaug at dette er en helt grunnleggende kompetanse som handler om å beherske språk og tegnprosesser som gir tilgang til en livsform, og at det finnes flere forskjellige sosiale grammatikker så som pengenes-, arbeids- og virkelighetens grammatikk. ”Å beherske sine forhold til penger og arbeid og sitt individuelle og subjektive forhold til virkelighet (realitetsorientering), er helt avgjørende for å bli

betraktes som normal av andre og for å kunne betrakte seg selv som normal.” (Sørhaug 2007:275–276)

Mitt mål er basert på dette å søke etter en ”global” virkelighetens grammatikk (noe som for mange anses som unormalt). Jeg er opptatt av hvordan endring i kontekst har betydning for ”rommet” man kan være normal innenfor. Virkelighetens grammatikk vil ha betydning for om vi definerer alle ”nye” fenomener som unormale og avvik, eller om vi ønsker å studere dem som en del av en ny normalitet eller en normal utvikling. Ved å studere tegnsettingen av det normale – nordmannen og det norske – i Refleksprosjektet og blant ungdom i Oslo, vil jeg kunne se hvordan dette arter seg i forhold til en slik realitetsorientering. Hvilke grammatikker ser vi i bruk?

Globaliseringslitteraturen gir innspill til en global virkelighetens grammatikk, blant annet gjennom å si noe om hva den ikke kan være til forskjell fra for eksempel en nasjonal virkelighetens grammatikk. Gjennom å se hvordan Refleksprosjektet konstruerer det norske og nordmannen i en slik kontekst, og hvordan dette posisjonerer seg i forhold til litteratur om temaet, vil det være mulig å si noe om hvilken grammatikk de tar i bruk – om, de eventuelt konstruerer en ny norm for hva som kan være normalt. Videre vil ungdom i Oslo kunne fortelle noe om hvilken grammatikk de lener seg på – hvilken eller hvilke virkelighetens grammatikk(er) som utfolder seg i hverdagslivet, blant en generasjon som er vokst opp med effekter av migrasjon fra barnehagen av. Virkelighetens grammatikk kan vi finne igjen i måten vi kategoriserer oss selv, andre og hendelser i hverdagen. Et av spørsmålene jeg ønsker å finne svar på i de videre analysene er i hvilken grad kategoriene som viser seg i det empiriske materialet forholder seg til en global grammatikk eller en nasjonal grammatikk. Begrepet normalitet brukes her som en overordnet ramme for hva som blir normalt eller regnes for det normale i en kontekst.

2.3 Om metodologisk nasjonalisme/territorialisme

Metodologisk nasjonalisme er et begrep som blant annet brukes i kritikk av sosiologifaget i Norge (Hjelde 2006, Neumann 2007, Næss 2007, Sørhaug 2006). Dette er ikke bare en debatt som foregår i Norge. Beck (2004) er kanskje den som sterkest har uttrykt kritikk gjennom å kalle sosiologiens kjerne kategorier for tomme zombi begreper blant annet fordi han mener begrepene er begrenset av en territorielt avgrenset nasjonalstat, de er i hovedsak utviklet innen en vestlig forståelsesramme og fordi det ligger en forutsetning

om en kollektivitet eller et fellesskap i den sosiale verden, som ifølge Beck (2004) ikke er tilstede lenger. Globalisering som fenomen utfordrer de vante tenkemåtene og kategoriseringene våre, og dermed også metodene for hvordan vi skal studere samfunnet vi lever i.

Jeg vil begynne med en samfunnsgeografisk definisjon på metodologisk territorialisme, som i mine øyne tilsvarer sosiologiens begrep om metodologisk nasjonalisme:

Metodological territorialism refers to the practice of understanding and investigating social relations through the lens of territorial geography. Territorialist methods means formulating concepts, asking questions, constructing hypothesis, gathering and interpreting evidence, and drawing conclusions in a spatial framework that is wholly territorial. These intellectual habits are so engrained that most social researchers reproduce them more or less unconsciously (Scholte 2005:66).

Eriksen (2006:8) omtaler fenomenet som ”... et nasjonalstatlig fortolkningshegemoni”, som synliggjør maktaspektet som ligger i et verdensbilde og får frem at det er et konstruert fenomen, som det er mulig å endre.

Næss (2007:22ff) har, med utgangspunkt i Beck (2006), kategorisert seks kjennetegn² ved metodologisk nasjonalisme. Disse danner et godt utgangspunkt for meg å konkretisere mine metodologiske valg som er informert av mitt overordnede poststrukturalistiske perspektiv og ønske om å unngå metodologisk nasjonalisme i så stor grad som mulig.

Det første kjennetegnet sier blant annet at nasjonalstaten definerer hva som er samfunnet, og resultatet blir en territoriell forståelse av samfunnet basert på nasjonalstatlig konstruerte og kontrollerte grenser (Næss 2007:22). For mitt vedkommende vil jeg forsøke å møte dette blant annet ved å ta med Scholtes (2005) begreper om det globale rom og det territoriale rom, hans formaning om å se på samspillet mellom disse, samt å tenke skala. Man kan være i begge rommene samtidig, det betyr at man er på to steder på en skala samtidig (Sitter fysisk lokalt og handler globalt/transnasjonalt). Det utfordrer tanken om hva som kan være grensene for et samfunn.

Kjennetegn nummer to sier at verdensbildet innenfor metodologisk nasjonalisme er

---

² I masteroppgaven brukes idealtyper i stede for kjennetegn. Næss mener i ettertid at kjennetegn er et bedre begrep, derfor bruker jeg kjennetegn i stede for idealtyper.

bestemt av motsetningen mellom det nasjonale og det internasjonale (Næss 2007:22). Det er en av grunnene til at jeg har trukket frem et av samfunnsgeografiens nøkkelbegreper; skala. Som vist i 2.1, vil min inngang til studien ha med en skalaforståelse hvor målet er å se på og forstå samspill mellom det globale og det lokale, altså ikke å se på dem som motsetninger

Det tredje kjennetegnet sier at en bieffekt av et slikt ståsted fører til at man generaliserer universelle prognoser på basis av nasjonale erfaringer. Metodologisk nasjonalisme innebærer for det fjerde en "territoriell" (mis)forståelse av kultur. I forlengelsen av dette, og det femte kjennetegnet, innebærer at metodologisk nasjonalisme har en essensialiserende tendens (Næss 2007:23). Disse prinsippene ligger tett opp til hovedgrunnen til at jeg har valgt et overordnet poststrukturalistisk perspektiv, redegjort for i kapittel 1.4. Som Næss (2007:23) vil jeg påpeke at kritikken av metodologisk nasjonalisme verken skal forstås som kulturrelativisme, hvor ulike nasjonalstater ikke kan sammenliknes, fordi det ikke er mulig å komme frem til et felles sammenlikningsgrunnlag, eller at nasjonal kultur ikke finnes. Kultur skal forstås som en forhandlingsprosess med omverdenen, også den som assosieres med nasjonalstaten. Vi blir påvirket av og er medskapere av kulturen og det har betydning for handlingsvalgene, det skjer ikke i vakuum, konteksten(e) (lokalt, regionalt, globalt) er også med i samspillet. Og til sist har den metodologiske nasjonalismen en ekskluderingsmekanisme, i den forstand at den ser fenomenene som enten–eller (Næss 2007:24). Valg av globaliseringsposisjon og teoretikere innenfor denne posisjonen er informert nettopp av denne problemstillingen. Scholtes (2005) forståelse av samspill mellom flere faktorer både i det globale rommet og det lokale rommet og samspillet mellom rommene vil gjøre det vanskelig å ende opp i en enten–eller-tolkning. Videre vil Eriksens (2007) tidligere nevnte flersidighet i globale eller transnasjonale fenomener også være et vesentlig bidrag i så måte.

2.4 Om nordmannen

Globalisering som fenomen har vi sett utfordrer vante tenkemåter, også om kollektiv identitet. Det er fullt mulig å sette spørsmålstegn ved om kollektiv identitet på nasjonalt nivå vil være en fruktbar måte å kategorisere mennesker på, og det kan i høyeste grad være på sin plass å sette spørsmålstegn ved om nordmannen som merkelapp på en

nasjonal kollektiv identitet er relevant. Jeg er ikke sikker, heller ikke etter å ha gjennomført analysene, men har valgt, for ikke å ”flyte helt ut”, å fiksere eller fryse begrepet nordmann, og bruke det som en merkelapp på den kollektive identiteten. Men jeg gjør oppmerksom på at dette er mer et praktisk grep, for å ha et kort og konsist begrep å bruke. Når det gjelder ideen om en kollektiv nasjonal identitet i en global verden, er jeg av den oppfatning at nasjonen som enhet ikke vil forsvinne, men måten vi forholder oss til den kan endres, og derfor mener jeg at den nasjonale kollektive identiteten også vil være en relevant måte å kategorisere på, om innholdet i identiteten makter å favne endringene i den nasjonale konteksten. Jeg fjerner meg derfor i denne sammenhengen fra Beck (2004) som kritiserer sosiologiens forutsetning om en kollektivitet eller fellesskap i den sosiale verden, som han mener ikke er tilstede lenger. Jeg har som utgangspunkt at et slikt fellesskap kan finnes, men at måten å gjøre slike fellesskap på kan være annerledes enn vi er vant med.

3.0 Fra "nasjonalt fellesgode" til "globalt fellesgode"

Me kan ikkje sjå dagens normalitet fordi det er han som er augene våre. Så lenge den aktuelle distinksjonen mellom normalitet og avvik formar tankane våre, kan me heller ikkje tenka *om* han. (Sirnes 2006:129)

Hovedanliggende i dette kapitlet er å forsøke å legge til rette for å kunne "tenka om han" som Sirnes sier i sitatet ovenfor. Refleksprosjektets mål handler, som tittelen indikerer, om at vi må teste refleksene våre for å se om de fortsatt fungerer i en verden som er i endring. I refleksbegrepet ligger også en mulighet for refleksjon og for å se seg selv – speilrefleks – på nytt. Som nevnt tidligere er det endring i kontekst som er utgangspunktet. Noe av det interessante med prosjektet er at det presenteres et diskusjonsgrunnlag, og ikke en "ferdig" sannhet om hvordan norsk utenrikspolitikk skal være. Samtidig er det slik at det som kommuniseres i et slikt utkast, legger føringer for diskusjonens retning, og er som vi skal se godt nok grunnlag til å uteske forståelsesgrunnlaget det baserer seg på. Valg av tema for diskusjon og ordlyden i "situasjonsanalysen" som det skal diskuteres ut ifra er med andre ord av betydning og det er her de konstruerer en verdensanskuelse som er annerledes enn det som har vært – annerledes fordi ellers hadde det ikke vært nødvendig med et slikt prosjekt.

Hva som "har vært" kan diskuteres, og det gjøres hele tiden. I denne sammenhengen er Øystein Djupedals kronikk "Samfunnskontrakten"³ (Djupedal, VG, 15/8, vedlegg 5), et godt sted å ta sats fra fordi som nevnt kapittel 1, synliggjør kronikken viktige ingredienser i et nasjonalt orientert forståelsesgrunnlag som i mange sammenhenger har ligget uuttalt som naturlig forutsetning for forståelse av sosiale fenomener. Ingrediensene og noen av konsekvensene skal analyseres frem i kapittel 3.1, før tilsvarende gjøres for utvalgte tekster fra Refleksprosjektet i kapittel 3.2. I kapittel 3.3 oppsummeres Refleksprosjektets verdensanskuelse i form av kjeder av tegn som sammenliknes med tilsvarende for "Samfunnskontrakten". Kapittel 3.4 vil dreie seg om hvilken normalitet det forståelsesgrunnlaget Refleksprosjektet konstruerer fordrer eller fremmer.

---

³ Det er ikke Rousseaus (1762) forståelse av samfunnskontrakt det her er snakk om.

Forståelsesgrunnlag og identitet

Før vi går til selve forståelsesgrunnlagets konstruksjon vil jeg repetere og gå litt grundigere inn på grunnen til at jeg mener forståelsesgrunnlaget er viktig når jeg ønsker å finne ut hvordan sammenhengen er mellom Refleksprosjektets verdensanskuelse og tilbudet av kollektiv identitet som er knyttet til denne. Staunæs' kommentar kan bidra til å synliggjøre hvorfor dette er viktig. Etter å ha studert etnisitet og kjønn i forskjellige kontekster i Danmark, sier hun det i hovedsak er to fortellinger som går igjen i debatten:

Den første fortellingen er Den store Bekymringshistorien, hvor de andre 'de fremmede', 'nydanskene' er upassende. Deres kultur passer ikke inn, og ofte mangler de noe, eller er ikke på samme sted som 'oss'. Den andre fortellingen er Den store Negasjonshistorien, hvor det pekes på etnisk, kulturell og kjønnset forskjellighet, men hvor forskjellighetene antas å være irrelevante for det som skal foregå. (Staunæs 2004:29)

Hun påpeker at i begge historiene overspilles eller underspilles forskjellenes betydning, mangfoldigheten stivner fordi sosiale kategorier oppfattes som stabile størrelser som individer besitter og bærer med seg. Både "Bekymringshistorien" og "Negasjonshistorien" er myter som gir "regler" for hvordan grupper av mennesker skal leses. Forståelsesgrunnlaget har med andre ord betydning for enkeltmenneskers hverdagsliv. Mitt ønske er å forstyrre forståelsesrammer som fremmer eksklusjon og produksjon av annethet som Staunæs synliggjør ovenfor. Derfor er det viktig å se på sammenhengen mellom forståelsesgrunnlaget og det kollektive identitetstilbudet.

Ifølge Laclau og Mouffes (Jørgensen og Phillips 2005) diskursteori må en gruppe/kollektiv identitet representeres for å eksistere og:

Når gruppen representeres, følger et helt samfunnsbilde med, fordi gruppen konstitueres i kontrast til andre grupper... Gruppedannelsen inngår dermed i kampen om hvordan hele myten om samfunnet skal fylles – og omvendt impliserer forskjellige samfunnsbilder en utpeking av hvordan folk skal oppdeles i grupper. (Jørgensen og Phillips 2005:58)

Det er med andre ord en sammenheng mellom det som kommuniseres i diskursene, den verdensanskuelsen vi har og hvilken kollektiv identitet som tilbys – sammenhengen går "alle veier", og ifølge diskursteorien vil alle tre alltid kunne være annerledes. I diskursteorien er det mytene som organiserer det sosiale rommet, eller samfunnet (Jørgensen og Phillips 2005:63). Og derfor forankringspunktet i konstruksjonen av et

verdensbilde eller en verdensanskuelse.

Ifølge Laclau og Mouffe forstås myter slik:

Myter er således på den ene siden en misoppfattelse av virkelighetens beskaffenhet, men på den andre siden er den en helt nødvendig horisont for våre handlinger. (Jørgensen og Phillips 2005:52)

I det ligger at myter er et prinsipp for lesning av en gitt situasjon, eller et leseprinsipp.

I semiotikken skilles gjerne mellom dagligtalens myter som defineres tett opp til ovenstående definisjon, og myter i semiotikken som defineres som en spesiell koding av tekst, en måte teksten strukturerer sine tegn på (Twaites et.al 2002:69 ff). Barthes sier at myter er fortellinger som gjenfortelles så ofte at de til slutt blir naturliggjort som sannhet, på tross av at de er sosialt konstruert. "Myth is a type of speech" og det er systematikken i kommunikasjonen som er dens egentlige budskap (Storey (red.) 2006:293). Eriksen (1996:108–109) sier at "mytene har en praktisk og en eksistensiell side, de er nødvendige for at verden skal være meningsfylt å handle i." Han begrunner dette blant annet i at "... mennesket lever ikke av sannhet alene, men også av mening." I det ligger at "det som teller, er hvordan historiene om fortiden ... blir oppfattet og brukt, hvordan de trekkes inn i levende menneskers forståelse av seg selv og verden" (Eriksen 1996:21). Myter er i diskursteorien et knutetegn som er tomme tegn, det betyr at de sier ikke noe i seg selv. Det er ekvivalenskjedene, kjedene av tegn som kobles sammen, som gir innhold til myten. Med ekvivalenskjedene blir myter etter Laclau og Mouffes forståelse ikke så langt unna semiotikkens forståelse, og jeg vil i det følgende trekke både på semiotikk og diskursteori.

3.1 Samfunnskontrakten – en nasjonalmyte på hell?

Som nevnt er Djupedals kronikk et godt sted å ta fraspark i som "det som har vært" i forhold til Refleksprosjektets konstruksjon av det jeg kaller et globalt forståelsesgrunnlag. Djupedals kronikk er et innspill i debatten rundt Norske Skogs planer om nedleggelse av Union Skien sommeren og høsten 2005. Den kan sies å være en artikulering i en diskurs om hvordan norske bedrifter skal oppføre seg i Norge, som en del av en nasjonalt orientert diskurs. Tittelen berører kanskje en av de viktigste mytene om Norge, nemlig hvordan samfunnet – her forholdet mellom arbeider (individ), staten og næringslivet skal

organiseres. Det er disse kjedene av tegn Djupedal synliggjør i sin artikkel. Myter forstås her også som flytende betegnere som henviser til en helhet. Djupedal gir oss innholdet til helheten gjennom disse kjedene av tegn som gjør akkurat den samfunnskontrakten til vår – en norsk samfunns-kontrakt – og ikke en europeisk samfunnskontrakt for eksempel.

Den norske samfunnskontrakten – samarbeidet mellom staten, arbeidstakerorganisasjonene og næringslivsorganisasjonene er institusjonalisert, og er velkjent som sådan. Men den har også en innvirkning på forståelsesrammene våre på mange områder og den har ligget som en naturlig forutsetning for mye av det vi gjør – uten at vi tenker over det. Norske Skog synliggjorde den for ”folk flest” da de brøt disse forutsetningene.

Denne myten er viktig fordi den favner flere viktige myter om Norge. Fra Neumann (2001) vil jeg trekke frem spesielt tre ideer eller myter. Det er; ”Norges plass i verden”, ”folket” og ”norsk demokrati”. Når det gjelder ”Norges plass i verden” har Norge definert seg som et kulturelt fellesskap forskjellig fra hele Europa, siden 1700–1800-tallet. Norge anså seg ikke som et unikt kulturelt fellesskap blant mange andre kulturelle fellesskap i Europa (Neumann 2001: 52). I EU-debatten på 1970 og 1990 tallet var ”annerledeslandet” et positivt begrep som jeg mener lener seg på myten om at vi som nasjon har avgrenset oss fra resten av verden. Implisitt ligger en idé om territorielt avgrensede og kontrollerbare grenser. Ifølge Neumann er også myten om Norge som nasjon veldig sterkt knyttet til representasjonen av ”folket” (Neumann 2001:52). I representasjonen av Norge utgjør det arbeidende folket kjernen i nasjonen (Neumann 2001:172). Arbeideren som kjernen i nasjonen inngår dermed også i samspillet mellom staten/nasjonen og næringslivet.

Det norske demokratiet som er basert på folkets valg, er dermed også sterkt knyttet til representasjonen av vår kollektive identitet. Samfunnskontrakten favner med andre ord en sterk kobling mellom folket ved arbeideren og nasjon gjennom norsk demokrati, og mellom arbeideren og næringslivet gjennom felles innsats for velferdsstaten, og mellom nasjonen og næringslivet gjennom tilskudd og arbeidsplasser. I tillegg ser vi et snev av en ”Espen Askeladd-myte” som kan gå ut på at så lenge man jobber hardt, lenge og er snill mot dem rundt seg – som arbeideren som jobber hardt og lenge for firma og fedreland – vil man få det man fortjener. Gjør din plikt, krev din rett er en annen måte å si det på.

Askeladden fikk halve kongeriket og prinsessen i tillegg. Arbeideren får trygg arbeidsplass og velferdsgoder. Da Norske Skog utfordret ”samfunnskontrakten”, utfordret de ikke bare feltet for næringsliv. De utfordret hele den norske identiteten – Norge som nasjon i forhold til resten av verden, og arbeideren som representasjon på hvem nordmannen er. Når de utfordrer fortellingen om Askeladden, utfordrer de også en kollektiv handlingsstrategi som har gitt folket det de fortjener – trygge arbeidsplasser. Eriksen (1996:54) sier at når vi ser på nasjonalismens metaforer og deres ideologiske sammenkobling med viktige erfaringer i menneskers liv, kan vi nærme oss en virkelig forståelse av nasjonalmytenes virkelige kraft. Ord som ”grisete”, ”ran”, ”råttent”, ”rovdyr” var metaforer brukt til å karakterisere Norske Skogs handlinger i overskriftene beskrevet i kapittel 1. Motsetningen finner vi i Djupedals beskrivelse:

Norske Skog er bygd på norsk svette, norsk kapital, norsk trevirke og offentlig drahjelp – det gjør at den ufølsomme tilnærming ledelsen i konsernet har, fremstår som uforståelig. (Djupedal, VG, 15/8-05)

Norsk brukes her som metafor for alt som er rent og ubesudlet, i motsetning til alt som er råttent og grisete. Å være en norsk bedrift i Norge, innebærer ifølge Djupedal, at man ser på seg selv som en integrert del av det norske samfunnet og at man godtar en kontrakt hvor samfunnet stiller med visse rammebetingelser mot at bedriften gir folket arbeid, og folket gjør en arbeidsinnsats for firma og fedreland. Videre ligger det implisitt at man også har et medansvar for fellesskapet og bygging av de norske velferdsgodene – for sosialdemokratiet. Ideen om samfunnskontrakten favner samspillet mellom folket, staten og næringsliv og den gjensidige avhengigheten dem imellom som vi ser er grunnleggende for konstitueringen av nordmannen og det norske, og er slik jeg tolker det en nasjonalmyte som er under press.

3.1.1 Globalisering er politikk

Djupedal er SV politiker, og innlegget er uten tvil politisk. I Laclau og Mouffes diskursteori (Jørgensen og Phillips 2005) skal politikk forstås som et vidt begrep, hvor politikk er å skape samfunn på en bestemt måte, ved å utelukke alle de andre mulige alternativer. Det betyr at den sosiale organiseringen er et resultat av vedvarende politiske prosesser. Diskursteoretisk kan Djupedals innlegg sees på som en ”hegemonisk intervensjon”, med sikte på å reproducere den herskende diskursen og dermed samfunnets innretning. Ideen om samfunnskontrakten, som er en måte å organisere det sosiale på, er

altså et resultat av politiske prosesser. Inntil for 15–20 år siden var den nasjonale diskursen en objektiv diskurs, i betydningen så etablert at vi ikke tenker over dens kontingens. ”Det bare er slik.” En diskurs' objektivitet er ifølge diskursteorien et historisk resultat av politiske prosesser (Jørgensen og Phillips 2005:47–48). At ideen om samfunnskontrakten har vært objektiv kan tolkes slik at det har vært politisk ønskelig å artikulere over lang tid hva samfunnskontrakten innebærer, på tvers av politiske skillelinjer. Diskursen har vært hegemonisk. Andre mulig måter å organisere oss på har vært utelukket. Ideen om samfunnskontrakten og Djupedals særdeles sterke forsvar for dens innhold kan godt ses på som et forsvar for ”et nasjonalstatlig fortolkningshegemoni” som vi har sett er Eriksens (2006:8) beskrivelse av metodologisk nasjonalisme. Det betyr ikke at en samfunnskontrakt som form er et uttrykk for metodologisk nasjonalisme, det er innholdet som Djupedal kommuniserer og forsvaret jeg nå setter spørsmålstegn ved om er fruktbart for å forstå og løse dagens problemstillinger.

Endring i det nasjonalstatlige fortolkningshegemoniet?

Refleksprosjektet er uten tvil et politisk prosjekt iverksatt av en statsråd. Det er ikke problematisk at utenriksministeren som politiker ønsker å legge føringer for hvordan vi tenker og forstår verden. Det er på mange måter kjernen i politikken. Scholte (2005:83) sier blant annet: ”Som politisk prosess er globalisering en kamp/konkurranse mellom forskjellige interesser og konkurrerende verdier”. Globalisering som konsept er gjennomgående politisk fordi det vil være ujevn tilgang til det globale rom, og rom involverer alltid politikk fordi det handler om prosesser for å tilegne seg, distribuere og utøve sosial makt. Vi må derfor ta med både aktørene og de sosiale strukturene i betraktning når vi skal se på globalisering. Ser vi Refleksprosjektet sammen med Djupedals forståelse av Norske Skogs handlinger, blir dette særdeles interessant, fordi det i Refleksprosjektet ligger implisitt et ønske om en ny måte å forstå slike fenomener som Norske Skog på. Det går i praksis på tvers av Djupedals artikkel, og vi skal i de neste delkapitlene se nærmere på hvordan dette skjer.

3.2 ”Globalt fellesgode” – Norge i en global verden

Vi har sett at forskjellige globaliseringsposisjoner gir forskjellige forklaringer på globalisering, og forskjellige måter å forstå effekter av globalisering på. Ifølge Scholte

(2005:136) er globalisering en kraft som ikke passer inn i konvensjonelle teoretiske merkelapper, og at mange av de forskjellige geopolitiske teoriene eller perspektivene alle har noen sterke sider og noen svake sider når man skal forstå det globale og dets effekter. Perspektivene korresponderer også i stor grad med de forskjellige globaliseringsposisjonene. Scholte ser for seg at det beste er å trekke på det beste fra de forskjellige perspektivene. Arbeidet med å ”pakke ut” hvordan Refleksprosjektet konstruerer en ny kontekst, vil skje ved hjelp av flere teorier og begreper. For det første vil jeg analysere frem de forskjellige geopolitiske perspektivene de benytter sin argumentasjon. Slik vil jeg kunne få frem om de lener seg på ett eller flere perspektiver, og i så fall når. Det kan bidra til å belyse endringer i forhold til skala. For det andre vil jeg ved å se på hvilke myter de lener seg på, hvordan de konstruerer nye og hvordan de argumenterer for det nye, kunne se hvor de tar fraspark. På den måten kan jeg få frem kjeder av tegn som bidrar til beskrivelsen av prosjektets verdensanskuelse.

For det tredje vil jeg se på hvordan prosjektet plasserer seg i forhold til Næss’ seks kjennetegn på metodologisk nasjonalisme. Dermed vil jeg kunne synliggjøre om det er områder hvor de i sitt nye verdensbilde fortsatt forankrer seg i samfunnskontrakten. Jeg vil ta for meg hver av de 6 menyvalgene fortløpende og supplere med notatet (vedlegg 1), der det er relevant.

Ved å ha et Refleksprosjektet, kan vi allerede si at UD ikke kan plasseres i skeptikerposisjonen (Murray 2006:37), da de stadfester at det har skjedd en endring som går utover en fortsatt internasjonalisering. Innledningen på hovedsiden indikerer at Refleksprosjektet kan plasseres i forvandlingsposisjonen, fordi de er opptatt av utvisking av grenser, økt sammenkobling (interconnectedness) og at avstand endrer måten vi forholder oss til verden på. De distanserer seg fra en hyperglobalistposisjon gjennom å ikke fremheve kapitalismen som globaliseringens hoveddrivkraft alene. Ved å sette i gang dette prosjektet, betyr det også at UD anser utfallet av en global utvikling som åpent, avhengig av hvordan vi forholder oss til det.

3.2.1 Menyvalg 1) Verden i endring

Sidens tittel: "Verden i endring – globalisering, nordområdene og nye stormakter"

Det er her den overordnede konteksten defineres. I notatet om prosjektet (vedlegg 1) står det:

Utgangspunktet er et verdenssamfunn som er gjenstand for dype økonomiske, teknologiske, sosiale og kulturelle endringer.

Videre sier de (vedlegg 1):

Det vi tradisjonelt oppfatter som utenrikspolitikk og internasjonale forbindelser er også i endring.

Globalisering, stat og styresett

Ifølge Kuus og Agnew (Cox, Low og Robinson (red.) 2008: 95ff) har man også i politisk geografi tatt nasjonalstaten for gitt. Utgangspunktet har vært et system av nasjonaltater med relativt stabile stater. Spørsmål om suverenitet og makt er dermed knyttet til stat og nasjonalitet. Det har konsekvenser for forståelsen av territorialitet. I en global kontekst kommer den tradisjonelle forståelsen av suverenitet under press på grunn av mye økonomisk makt utenfor nasjonalstaten og politisk makt utenfor nasjonalstaten i form av overnasjonale organisasjoner. Nasjonalstaten gir også fra seg politisk makt for å kunne fortsette å regulere lokalt. Det har igjen hatt betydning for forståelsen av skala. Også ifølge Scholte (2005:185–187, 221–223) har globalisering ført til endring i styresettet, han mener vi har gått fra statlig styring (government) med en tradisjonell hierarkisk oppbygning via markedsliberal styring til polysentrisk styring (governance) gjennom nettverk.

Det innebærer en skalaforståelse hvor man ser på skala som nettverk på tvers av etablerte grenser, både horisontalt og vertikalt. Polysentrisme innebærer et flernivå og diffust styresett, hvor beslutninger delvis tas gjennom marked, delvis gjennom sivilsamfunn og koblet sammen gjennom nettverk. Det innebærer at beslutningsmakt finnes på flere nivåer enn tidligere, på overnasjonalt nivå, som for eksempel EU, på nasjonalt nivå og på lokalt nivå. Samtidig sier han at staten fortsatt har en signifikant rolle i et slikt nettverk.

Refleksprosjektet har allerede satt Norge og norsk utenrikspolitikk i en global kontekst.

De definerer globalisering på følgende måte (Vedlegg 2): ”Globalisering blir ofte brukt som samlebetegnelse på kreftene som gjør verden mindre”. Videre skriver de:

Det nye ved vår tids globalisering er tempoet og omfanget av internasjonal samhandling. Mennesker og samfunn knyttes tettere sammen gjennom utviklingen av økonomiske, teknologiske, samfunnsmessige, politiske og kulturelle bånd på tvers av etablerte grenser. Økende gjensidig avhengighet er et helt sentralt trekk ved globalisering, samtidig blir våre samfunn mer komplekse, sammensatte og sårbare.

Dette er en forståelse som ligger nær opp til Eriksens (2007) og Scholtes (2005) forståelse av globalisering. Vi skal se at prosjektet legger veldig stor vekt på ”økt gjensidig avhengighet globalt” i sin forståelse av situasjonen. Nå er det slik at vi alltid har vært avhengige av hverandre, men nå er vi det i mye større grad enn før og det skaper friksjoner som vi ikke har vært vant. Friksjonene blir ikke tydelig uttalt i prosjektet, men kommer igjen som utfordringer.

Prosjektet slår fast at globalisering gjør geografi mindre viktig, men samtidig er geografien utgangspunktet for utenrikspolitikken. Her ser vi tosidigheten synliggjort av både Scholte og Eriksen. På den ene siden har vi en forståelse av konteksten og skala som ligger tett opp en nettverks- eller relasjonsforståelse (Murray 2006:47), som innebærer at det globale og det lokale ses på som to skalaer som samspiller. Samtidig kan vi se en snev av en materialist forståelse (Murray 2006:46), hvor skala forstås som en materiell ting. Vi kan si at de forankrer seg både i det globale rommet og i det territoriale rommet.

Vektleggingen av gjensidig avhengighet indikerer at man lener seg på en et politisk realisme perspektiv (Scholte 2005:126–128), det vil si en tradisjonell maktpolitisk forståelse av internasjonale relasjoner hvor nasjonalstaten, suverenitet og maktbalanse i verden vektlegges. Hoveddrivkraften i globaliseringen forklares som maktkamp imellom nasjonalstater. Samtidig ser vi antydning til et liberalt perspektiv (Scholte 2005:124–126) som forklarer globalisering som et resultat av teknologisk utvikling og nedbygging av institusjonelle infrastrukturer.

I praksis ser vi her en flytting av ideen om hvem som er gjensidig avhengige av hverandre opp ett nivå på skalaen i forhold til samfunnskontrakten. Selv om prosjektet stadfester at statene fortsatt er de viktigste aktørene, sier de også at globalisering gir økt fokus på mellom- og overnasjonal styring, og at det er en tendens til at makt og innflytelse blir

forskjøvet fra det lokale til det globale, fra myndigheter til andre aktører, som private selskaper og NGOer. Her ser vi at de beskriver en kontekst hvor diffus eller polysentrisk styresett er nødvendig.

Norge har tradisjonelt vært sterkt skeptiske til å gi fra seg makt til et overnasjonalt nivå. Vi har sagt nei til EU to ganger. Vi ser at Refleksprosjektet på den ene siden fremhever viktigheten av den gjensidige avhengigheten, samtidig som de fastholder nasjonalstaten som den viktigste måten å kategorisere verden på. De beholder forståelsesgrunnlaget/myten om hva som er sentrum (staten), samtidig som de kommuniserer at denne vil bli annerledes fremover, uten at den forsvinner.

Jeg tolker det slik at de her bereder grunnen for at ideen om hva som skal være utgangspunktet for hvordan vi skal tenke grenser endres. Fra Næss' første kjennetegn på metodologisk nasjonalisme, kan det sies at nasjonalstaten definerer hva som er samfunnet, og resultatet blir en territoriell forståelse av samfunnet basert på nasjonalstatlig konstruerte og kontrollerte grenser (Næss 2007:22). Djupedals samfunnskontrakt vil være et eksempel på dette, mens Refleksprosjektets kommunikasjon av gjensidig global avhengighet, impliserer at dette ikke nødvendigvis er slik lenger.

Endret kontekst gir også ofte endring i maktforhold. Dette blir fremhevet i prosjektet, og de plasserer stormaktene i forhold til dominans, hvor Kina, India og Brasil blir definert som nye aktører og Russland som en som reetablerer økonomisk og politisk makt på den ene siden og USA som verdens supermakt i overskuelig fremtid på den andre siden. Innen politisk realisme, finnes flere retninger. En kalles "Hegemon" (Scholte 2005:27), som fremmer et syn om at én dominant stat kan sørge for stabilitet i verden. En annen ser på konkurranse mellom flere store stater som hovedforklaringen til globalisering. Prosjektet rir her to hester samtidig, innen samme perspektiv. De definerer USA som hegemon fortsatt, men bereder grunnen for at dette kan endre seg fremover.

De omdefinerer med andre ord ikke bare Norges plass i verden, de bereder også grunnen for at den verdensorden vi er vant med, vil kunne endre seg.

3.2.2 Menyvalg 2) Interesser og verdier i utenrikspolitikken

Sidens tittel: "Identitet, interesser og verdier i utenrikspolitikken"

Her kobles den norske identiteten til endringene i konteksten – endringen fra et nasjonalstatlig fokus til et globalt fokus.

Vi ser en dobbelthet i kommunikasjonen, gjennom en stadfesting av at de norske interessene er å hevde vår suverenitet, ivareta vår sikkerhet og forvalte våre rike naturressurser bærekraftig slik at vi sikrer vår velferd og velstand for kommende generasjoner. Jeg oppfatter dette å omhandle norsk velferd og kommende generasjoner av nordmenn, noe som er et typisk nasjonalstatlig fokus. Samtidig forsterkes det globale fokuset ved å stadfeste at utenrikspolitikken er et viktig verktøy for å ivareta våre nasjonale interesser også på norsk territorium. Her ser vi i praksis en forståelse av skala som relasjon mellom det globale og det lokale som samspiller.

Dette kobles til et utenrikspolitisk verdigrunnlag, som fremheves som viktig. De sier at vårt engasjement for; fred, internasjonal konfliktløsning, fremme av menneskerettigheter og demokrati, mot fattigdom og for internasjonal rettferdighet ikke har vært basert på interesser alene, men har vært basert på et bredt verdigrunnlag. Dette verdigrunnlaget kommer til uttrykk gjennom internasjonal solidaritet, nestekjærlighet eller globalt ansvar. Verdigrunnlaget kan her kobles opp mot "Askeladden" fortellingen, hvor man er snill mot dem rundt seg. Det de i praksis sier er at tidligere var vårt engasjement utenfor nasjonalstaten i hovedsak basert på verdier, ikke egeninteresse og at dette er i endring. De synliggjør med andre ord en myte eller forståelsesgrunnlaget vi har forstått denne praksisen på tidligere – "Norge utenfor verden, og derfor mulig å være uegennyttig solidarisk" – og vi skal se at den myten nå radbrekkes.

Flytende grenser mellom interesser og verdier

De sier; "globaliseringen betyr blant annet at politikerområder vi tidligere oppfattet som verdibaserte rykker oss nærmere og også får et interessegrunnlag". Her forsterkes det globale som kontekst for forståelsen av Norge og utviskingen av grensene for det som skjer hjemme og ute. Og det synliggjøres sterkere at det som tidligere kunne defineres som en verdibasert uegennyttig handling fra vår side over for noen/de andre "der ute"

ikke lenger kan kategoriseres på denne måten.

Myten om at Norge kan velge å være ”utenfor verden” og kun engasjere seg dersom vi finner det aktverdig blir her radbrukket enda tydeligere enn ovenfor.

”Askeladdens godhet for dem rundt seg” skal ikke forsvinne, men den må bli litt mer Ole Brumms ”ja takk, begge deler” enn den har vært tidligere. De bruker et eksempel som i utgangspunktet henter gjenklang i myten om Norge som en solidarisk nasjon som bidrar til utvikling av rettsvesen, politiopplæring, kvinners utdanning og rettigheter i Afghanistan. For så å synliggjøre konsekvensene av ikke å gjøre dette i en global verden; hvor en svak stat som ikke kan ivareta befolkningens grunnleggende behov betyr ustabilitet og konflikt.

Konstruksjonen av nytt forståelsesgrunnlag forankres i den myten som radbrekkes, og kan anses å representere kontinuitet inn i en ny verden.

De synliggjør en ny kontekst som gjør at vi også har egeninteresser utenfor nasjonalstaten, og at det kan gi konsekvenser for oss på vårt territorium – gjensidig avhengighet globalt – om vi ikke tar det på alvor. ”Askeladden” kan se ut til å ha blitt Ole Brumm på veien mot en global aktør.

Identitet

At norsk identitet kobles til norsk utenrikspolitikk er uvanlig. Normalt tenker vi på det som noe som skjer innenriks. Utviskingen av grensene mellom utenriks og innenrikspolitikk synliggjøres. Inngangen til identiteten for Refleksprosjektet er som følger:

Vår identitet som stat danner grunnlaget for våre interesser og verdier. Globalisering utfordrer det nasjonales betydning for identitet, noe som kan oppfattes som truende, men som også kan bidra til en revitalisering av samfunn og kultur.

Refleksprosjektet definerer følgende attributter som viktige markører for den nasjonale identiteten; ”store kunnskapsressurser, naturressurser og menneskelige ressurser, høyt velferdsnivå, rikt kulturliv som brukes i til å styrke Norges omdømme gjennom samarbeid med andre land.” Vi ser at identitetsforståelsen er ganske strukturtung. Aktøren er naturlig nok ikke spesielt fremtredende i denne forståelsen, den defineres gjennom våre interesser,

som også er hovedfokus for prosjektet – norske interesser.

Det er gjennom migrasjon, her definert som en av globaliseringens sterke trender, at aktøren begynner å bli synlig. Det interessante er at de kobler fremveksten av et nytt norsk ”vi” til endringen i grunnlaget for norsk utenrikspolitikk, og at også utenrikspolitikken har et inkluderende ansvar. ”Når det skjer noe i Bangladesh merkes det på Holmlia” sa utenriksministeren i sin innledning til konferansen⁴ 17. september 2007. Ansvar for inkludering av nordmenn med aner utenfor ”den rosemalte norske landsbygda eller arbeideren” har med andre ord også utenrikspolitiske konsekvenser. Nasjonalstatens territorium er dermed ikke lenger så avgrensende for hvem ”vi” er, eller hva som er grensene for samfunnet vårt, og fjerner seg dermed fra Næss’ første kjennetegn på metodologisk nasjonalisme.

At utenriksministeren snakker om og er opptatt av et nytt norsk multikulturelt ”vi” er også uvanlig. Tradisjonelt skulle det vært statsminister, arbeids- og inkluderingsminister og/eller barne- og familieminister som frontet dette temaet. Ved å ta det inn i utenrikspolitikken synliggjøres endring i konteksten fra nasjonalstatlig fokus til globalt fokus for ”folk flest”. Ved å sette temaet i en global kontekst, radbrekkes myten om hvem nordmannen kan være, og indikerer at den kulturelle suvereniteten (Bingham, Moses 2007) vi har vært vant til å forholde oss til, er i endring. Vi skal se nærmere hva dette innebærer i kapittel 4.

3.2.3 Menyvalg 3) Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?

Sidens tittel: ”Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?”

Også i denne delen kan vi se hvordan prosjektet kommuniserer en ny kontekst, definerer nye problemstillinger, samtidig som de tradisjonelle oppgavene skal ivaretas. Her er det snakk om et både–og, fremfor et enten–eller (Næss’ sjette kjennetegn). Innledningen sier blant annet:

---

⁴ Konferansen: interesser, verdier og ressurser: Hva vil vi med norsk utenrikspolitikk?

Globaliseringen utfordrer og utvider grunnlaget for norsk sikkerhet. Økende gjensidig avhengighet er globaliseringens viktigste kjennetegn, og gjelder også på sikkerhetsområdet. ...

Igjen ser vi vektlegging av gjensidig avhengighet som forankringspunkt.

Suverenitet i endring

Prosjektet sier at på den ene siden skal utenrikspolitikken ivareta tradisjonelle oppgaver som å sikre norsk suverenitet og bidra til internasjonal konfliktløsning. På den andre siden skal den også løse utfordringer av ikke-militær art, knyttet til økonomiske, sosiale, miljømessige og andre områder. De stadfester at vår egen sikkerhet er mer enn noen gang før avhengig av andres sikkerhet, slik at sikkerhet blir et fellesgode i global kontekst.

Fellesgode er et positivt ord, med klangbunn i velferdsstaten, som nå løftes til et nivå over nasjonalstaten på skalaen. De forankrer det nye i noe som likner samfunnskontraktens orientering rundt nasjonalt fellesgode og kollektivt ansvar, men nå er det ikke det nasjonale territoriet som avgrenser. Med tanke på vårt nei til EU er dette sterke saker, og lykkes prosjektet over tid, vil det også være et prosjekt som bereder grunnen for en ny EU debatt om innmelding som kan forankres annerledes enn den siste i 1992.

Som nevnt tidligere innebærer et diffust styresett at beslutninger og ansvar spres fra nasjonalstaten til flere nivåer. Her ser vi eksempler på hvordan Norge anser problemstillinger utenfor sitt nasjonale territorium som et anliggende man er nødt til å være med å løse i samhandling med andre, på et overnasjonalt nivå. Å sikre norsk suverenitet er en tradisjonell oppgave, men den settes i en global kontekst, hvor denne best sikres gjennom å bidra til å redusere uro og kriser globalt.

Det argumenteres i praksis for at statens makt og legitimitet styrkes gjennom å gi fra seg makt til overnasjonale samarbeidsorganisasjoner av typen NATO og FN.

Dette er en usedvanlig nennsom radbrekking (redefinering) av den tidligere nevnte myten om "Norges plass i verden", hvor vi i nasjonsbyggings perioden definerte oss uten for et europeisk fellesskap av nasjonsbyggende stater (Neumann 2001:52). Og med referanse til EU avstemningene på 1970 og 1990 tallet kan vi si at Refleksprosjektet nå forsøker å endre dette gjennom å forankre endringen som nødvendig for å sikre norsk suverenitet og

redusere ikke-militære farer. Her kommuniseres samspill mellom det nasjonale og det internasjonale (unngår Næss' kjennetegn to) og ”både–og”-tenkning (unngår Næss' kjennetegn seks).

3.2.4 Menyvalg 4) Energi og klima

Sidens tittel: ”Energi og klima – utfordringer for energistormakten Norge”

Her snakkes i hovedsak om effekter av globalisering, som gjør at de implisitt definerer dette som et sikkerhetsanliggende. Samtidig synliggjøres at størrelse også kan måles på forskjellige skalaer, man trenger ikke være enten stor eller liten, vi kan være begge deler. Her er Norge definert som stor i betydningen sentral energiaktør. Hovedargumentasjonen er at globaliseringen øker forbruket av energi, som fører til høyere priser og økt storpolitisk rivalisering om fremtidige energiresurser. De store energiimportørene som USA, Kina, India, Korea, Japan og EU drives inn i skjerpet global konkurranse om ressursene. Norge vinner på globaliseringen gjennom økte inntekter, samtidig som vi kan bli utfordret av mulige interessemotsetninger mellom Russland og USA/EU. Nordområdene kan ha 25 prosent av gjenværende olje- og gassressurser.

Dette er et geopolitisk utviklingstrekk som gjør Norge til en sentral aktør på den globale energihimmelen ifølge Refleksprosjektet.

Gjennom forankring i fysisk geografisk plassering og våre naturressurser, koblet sammen med ideen om gjensidig global avhengighet, endres ideen om Norges plass i verden. Det blir umulig for oss å velge bort ”resten av verden”. Og spikeren i ”kista” er igjen knyttet til sikkerhet, nå gjennom mulig konflikt om knappe ressurser, som vi besitter en betydelig mengde av. Indirekte anses vi som sikkerhetsmessig små i denne sammenhengen. Igjen ser vi at de lener seg på et politisk realisme perspektiv med hensyn til tanken om rivalisering mellom stater, samtidig som de fremhever dialog og samarbeid på alle nivå, også overnasjonalt for å sikre norske interesser.

Askeladdens overgang til Ole Brumm finner vi igjen i vårt bistandsarbeid, de sier følgende:

Et økende antall utviklingsland er eller blir snart viktige oljeland. Mangelfull forvaltning, store økonomiske/sosiale forskjeller og fare for uro og krig gir stor usikkerhet om leveransene til verdensmarkedet fra disse landene. ...

Bistanden som er koblet til utvinning og forvaltning av oljeressurser er ikke koblet til billig olje til Norge, men til mulighetene for sikkerhet i verden. Dermed fremstår det som et engasjement som ikke er utbytting. Videre fremmes Norge som en aktør med store forutsetninger for å bidra i arbeidet mot klimatrusler i form av reduksjon av klimagasser, selv om vi er en stor oljenasjon. Vi er ja takk – begge deler, og ikke enten – eller.

3.2.5 Menyvalg 5) Engasjement

Sidens tittel: ”Engasjement – hva vi kjemper for”

Dette temaet kunne ved første øyekast vært lagt under temaet ”interesser og verdier”. Ved nærmere øyesyn argumenteres det for at sikkerhetspolitiske vurderinger blir viktige for utviklingspolitikken i en globalisert verden og vi ser konturene av en konstruksjon av en ny myte. Som under menyvalg 2) og 3) synliggjøres at tidligere etablerte grenser og kategorier endres, og de tar fraspark i en tradisjonell myte eller forståelse av norsk solidaritet og humanitært engasjement – ”Askeladden i Norge, men utenfor verden”, som under interesser og verdier, i argumentasjonen. De sier følgende:

Engasjementspolitikken er tuftet på en politisk og moralsk forpliktelse til å hjelpe dem som trenger det, og en tro på at vår innsats sammen med andre gir resultater. Det er en politikk som tar utgangspunkt i at vi skal bruke vårt politiske og/eller økonomiske overskudd til å gjøre en forskjell.

Dette handler om de delene av verden som er lite integrert i den globaliseringen resten av verden er del av. Det er snakk om svake statsdannelser og fattigdom, som gir konsekvenser utover nasjonale grenser. De samler trusler som;

at kriger truer regional og internasjonal sikkerhet, universelle menneskerettigheter utfordres, press på vestlig legitimitet mht. demokrati og menneskerettigheter, økt mulighet for korrupsjon og hvitvasking pga. manglende politisk regulering, som underminerer forsøk på å skape økonomisk og politisk utvikling

under samme paraply – engasjement.

Spørsmålet er om engasjementsbegrepet er det de bereder grunnen for i menyvalg 2) hvor de synliggjør at våre verdier nå vanskelig kun kan begrunnes i uegennyttig godhet. Ved å forankre våre verdier som nå vil være informert av våre interesser med et engasjement for de fattigste, de som gjerne glemmes mellom de store tunge aktørene, har de tatt med videre noe av ”Askeladdens” uegennyttige og gode. Eriksen (1996:56) sier blant annet at:

Symboler som var meningsfylte i en bestemt kontekst kan fortsette å være det i en ny kontekst etter å ha blitt omplantet, om man klarer å holde deres betydning noenlunde konstant.

Symboler som solidaritet, fellesskap og fellesgoder som er meningsfylte i en Norsk nasjonal kontekst, kan her synes å forankres i en global kontekst, gjennom engasjement, som inneholder noe av den samme betydningen. ”Askeladden” kan fortsatt jobbe hardt og lenge, og være snill mot dem rundt seg. I stede for å vinne halve kongeriket og prinsessen, vil han gjennom sin innsats sikre norske interesser gjennom fredsarbeid utenfor kongeriket, og møte de fattige og de som er utenfor i verden med samme innstilling som han møtte kjerringa med, og dermed vinner han også internasjonal anerkjennelse. Det ser ut til at vi nå har en Askeladden som har beholdt kjernen sin, samtidig som han har inkludert Ole Brumm.

Dette forankres i synliggjøringen av enda en endring globalt – det er flere aktører i dette feltet, som har andre agendaer enn det man tidligere har vært vant til. Kina utfordrer viktige prinsipper ved utviklingspolitikken, det blir ikke sagt, men det ligger implisitt at her er det en ”stor stygg ulv”, og Norge har en mulighet til å tale ”rødhettes” sak.

Nye aktører som Gates Foundation fremheves som en NGO som har blitt en betydelig maktfaktor. Dette er en type organisasjon som kan besitte like store midler til utvikling som en nasjons utviklingsbudsjett. Men det er ikke en nasjon. Den har ikke de samme kontrollinstansene som en demokratisk stat. Motivene og interessene til en slik organisasjon kan være utydelige. Med vårt engasjement, som definert ovenfor, kan vi bidra til å sikre at slike organisasjoner ikke glemmer de svakeste. Det er en nobel tanke og den har gjenklang i samfunnskontraktens idé om kollektivt ansvar, nå på globalt nivå.

Prosjektet trekker her blant annet på et neo-marxistisk/neo-Gramskistisk perspektiv (Scholte 2005:128–130). De begrunner engasjement med at globalisering påvirker kampen mot fattigdom. Den har bidratt til å løfte flere ut av fattigdom, samtidig som de påpeker at ulikhetene øker mellom dem som fortsatt er fattige og resten av verden (både–og). Samtidig ligger det tydelige islett av politisk realismetenkning også her, hvor vårt engasjement kan bidra til harmoni mellom stater gjennom norsk overskuddsengasjement. Overskuddsengasjement er et positivt ord, som henter gjenklang i en uegennyttig handling. Det kan godt være en erstatning for uegennyttig verdibaserte tiltak, som nå

gjennom økt gjensidig avhengighet ikke lenger kan være uegennyttige, men informert av egeninteresser. At det er et overskuddsforetakende indikerer fortsatt at det ikke er et utbyttingsengasjement.

3.2.6 Menyvalg 6) Globaliseringens økonomi

Sidens tittel: "Globaliseringens økonomi"

Prosjektet starter med å lene seg på en liberal forklaring på globalisering (hyperglobalistposisjon se kap. 2.1). Innledningen sier:

Teknologisk utvikling i samspill med økonomisk og finansiell liberalisering har stimulert sterk økonomisk vekst de siste tiårene. Grunnlaget for veksten er ulike kombinasjoner av regulering og liberalisering, nasjonalt og globalt. Det har vært betydelig velferdsøkning verden over, en økt andel av verdens befolkning er løftet ut av fattigdom siden 1990.

For liberalismen er globalisering en markedsledet forlengelse av moderniseringen, med vektlegging av økonomisk vekst og liberalt demokrati. Hovedforutsetningene for globalisering er teknologisk utvikling, spesielt innen transport, kommunikasjon og informasjonsbehandling og legal og institusjonell organisering som fremmer markedet og det liberale demokratiet. Styrken til dette perspektivet er at det setter søkelyset på viktigheten av teknologiske endringer og institusjonell organisering. Perspektivet kritiseres for at det er kulturblindt, og ignorerer viktigheten av den strukturelle maktens potensial for asymmetri i det å drive frem globalisering.

Refleksprosjektet representerer ikke denne kritikken. De lener seg på et marxistisk perspektiv når de synliggjør at globalisering skaper tapere innen og på tvers av land og regioner, og at dette skaper en rekke motkrefter og nye allianser som påvirker politikk og næringsliv nasjonalt og globalt. Klima som tema er også her nevnt som en trussel mot global vekst, og de påpeker at Norge kan rammes hardt siden vi er en oljenasjon. De synliggjør at økonomien er global, og hvilke positive og negative konsekvenser dette har, men de har ikke, slik jeg ser det, lagt seg på en hyperglobalistposisjon, hvor man enten er veldig for eller er veldig mot globalisering, hvor kapitalismen er kjernen og drivkraften, noe som har vært en vanlig polarisering i norsk debatt om globalisering.

3.3 En verdensanskuelse kommer til syne

Ser vi på mønsteret i de 6 menyvalgene ovenfor er det spesielt tre omdreiningspunkter som går igjen; ”verden har blitt mindre”, ”gjensidig avhengighet globalt” og ”Sikkerhet”. Når verden blir mindre, vil flere kontaktflater oppstå, både som positive effekter og som friksjon/konflikter. Konfliktene vil kunne føre til redusert sikkerhet fordi verden har blitt mindre. Mesteparten av argumentasjonen er informert av eller bygger opp under disse tre knutepunktene.

Vi ser at myter som omhandler ”Norges plass i verden” og ”samfunnskontrakten” radbrekkes samtidig som de brukes som fraspark og kontinuitet inn i en ny verden. Her tas ideer fra myter så som; kollektivt ansvar, fellesgoder og velferd med videre og de forankres både i nasjonalstaten og i et overnasjonalt nivå. Ole Brumm’s ”ja, takk begge deler” er langt fremtredende og fremstår som en nødvendighet i den verden vi nå skal forholde oss til, og inkluderes i Askeladdens repertoar når han tas med videre i redefinert form, hvor han fortsatt arbeider hardt og er snill og grei mot dem rundt seg, men nå er det engasjement som gjelder, og det innebærer at vi engasjerer oss der hvor det er både nød og en sikkerhetsrisiko for Norge som nasjon. Grensene for hva som er ”rundt seg” er blitt mer porøse, og ikke alene bestemt av nasjonens geografiske fysiske grenser.

I en poststrukturalistisk og postmoderne tenkning er Loytards (1984) idé om ”de store fortellingens død” fremtredende – kulturer er fragmenterte og inkonsistente. Som Sørhaug (2006) tilslutter jeg meg ideen om at det er viktig å studere virkeligheter som komplekse, bevegelige, sammensatte og flertydige og at konteksten er viktig for studien. Samtidig er jeg av den oppfatning at det ikke er snakk om enten–eller, men både–og.

Virkeligheten er nemlig ikke bare små og komplekse. De er også store og enkle...
Med det ønsker jeg ikke å benekte at moderne kulturer kan være fragmenterte og flytende... (Sørhaug 2006:276)

I dette kapitlet er det ”de store og enkle” jeg er ute etter, og jeg tillater meg derfor å samle ovenstående i én større fortelling som dermed implisitt inneholder flere myter som tilsammen danner et verdensbilde. Verdensbildet eller leseprinsippet som trer frem har jeg valgt å beskrive som:

”Globalt fellesgode, begrunnet i gjensidig avhengighet globalt”

Dette fordi jeg mener det favner hovedlinjene i analysen ovenfor. Kjeden av tegn som følger et slikt utgangspunkt, er også med på å gi dette verdensbildet innhold.

For å se forskjellen mellom ”globalt fellesgode” og ”samfunnskontraktens nasjonale fellesgode” setter jeg dem ved siden av hverandre slik:

Tabell 1: Oversikt over Refleksprosjektets overordnede myte og tilhørende kjede av tegn og en nasjonalt orientert overordnede myte og tilhørende kjede av tegn

Myten om globalt fellesgode begrunnet i gjensidig avhengighet globalt	Myten om nasjonalt fellesgode begrunnet i samfunnskontrakten
Nasjonalstaten –sentrum nasjonalt og del av global helhet	Nasjonalstaten er sentrum og avgrenser helheten
Demokrati på mange nivå på den vertikale skalaen	Avgivelse av makt til overnasjonalt nivå er negativt for det norske demokrati og velferdsstaten
Grenser – porøse både horisontalt og vertikalt	Grenser – materielle fysiske og kontrollerbare
Nasjonale kollektive oppgaver kan løses gjennom globalt kollektivt ansvar	Nasjonale oppgaver løses nasjonalt
Suverenitet sikres gjennom samarbeid globalt	Suverenitet et nasjonalt anliggende
Engasjement – interesseinformert solidaritet og sikkerhetsvirkemiddel Askeladden + Ole Brumm = sant	Verdibasert engasjement – vi velger uegennyttig hvem som er verdige mottakere av vår hjelp Askeladden
Territoriale norske interesser må også sikres utenlands	Territoriale norske interesser sikres gjennom kontroll av norske grenser
Det norske samfunnets grenser er flytende og varierer	Det norske samfunnet befinner seg innenfor nasjonens geografiske grenser
Kulturelt mangfold	Kulturell suverenitet
Migrasjon en normal foreteelse i en global verden	Migrasjon et problem
Identitet – nordmenn med aner fra hele verden	Identitet – nordmannen er arbeideren eller de med aner via arbeideren til den ”rosemalte” bonden
Sikkerhet er et globalt fellesgode – sikring globalt gir sikkerhet nasjonalt	Sikkerhet er sikring av nasjonale fysiske grenser
Energi og klima er både ressurser og trusler	Energi og klima er både ressurser og trusler
Åpen økonomi gir global velferd	Nasjonal økonomi viktigst for velferdsstaten

Kjedene av tegn, ekvivalenskjedene (kolonnen til høyre og til venstre i tabellen), som får retning av mytene og som gir innhold til mytene ser vi her er ganske forskjellige. De uttrykker blant annet forskjellige måter å konstruere samfunnets innside og utside på. Globalisering som fenomen forstyrrer vår idé om nasjonalstaten som iboende avgrenset og suveren, altså med en klart definert innside og utside (Eriksen 2007:15–16). Som nevnt tidligere handler konstruksjon av verdensbilder om å gi anvisning og hjelp til å forstå og handle i verden. Frønes (2001:58ff) bruker Beckers begrep *motivasjonelt vokabular* for å si noe om hva som får folk til å handle. Han sier blant annet at motivasjon har to deler; den ene er vår faktiske kompetanse og forestillingen om egne evner, den andre er den individuelle horisonten som er forankret i den kulturelle og sosiale

konteksten. Er vokabularet fattig, kan det bidra til at man ikke har en horisont som gir alternativer utover det vi har i dag, og vår motivasjon kan være å kjempe for det bestående. Er vokabularet rikt, kan vi se alternative horisonter som vi opplever at vi har faktisk kompetanse og evner til å håndtere. Refleksprosjektets forslag til forståelse kan ses på som et forsøk på å utvikle et rikere motivasjonelt vokabular i forhold til å håndtere globaliseringens utfordringer, for å åpne opp for alternative horisonter og løsningsmuligheter. Hvis vi leter etter en ny klar avgrensning av nasjonalstatens innside og utside i forhold til resten av verden i kjedene av tegn til venstre i tabellen vil vi bli skuffet. Og det er nettopp budskapet, samfunnets innside og utside slik vi er vant med, vil variere – og det er mulig å løse norske utfordringer i en slik kontekst, spesielt gjennom samarbeid globalt. Kjeden av tegn til høyre i tabellen kommuniserer et fattig motivasjonelt vokabular i forhold til en slik kontekst, og kan dermed bidra til en horisont hvor lukning og kamp for det bestående blir løsningen. Slik jeg ser det, er det endring i konteksten som gjør at samfunnskontraktens motivasjonelle vokabular ikke lenger anses som rikt. Det betyr derfor ikke at kjeden av tegn til høyre i tabellen ikke har hatt sin misjon, men at endring i kontekst gjør dem mindre anvendelige i dagens situasjon.

I Refleksprosjektets verdensanskuelse er nasjonen viktig, men nå på flere nivå på en vertikal skala – både nasjonalt, regionalt og globalt samtidig som det norske samfunnets avgrensning blir mer flytende på en horisontal skala. Hvor grensene går kan avhenge av hvor på den vertikale skalaen utsynet tas fra. I begge forståelsesgrunnlagene anses demokrati som viktig, men i den globale verdensanskuelsen kan demokrati ivaretas gjennom demokratiske prosesser på flere nivå på den vertikale skalaen uten at nasjonen som enhet svekkes. Vi er både ressurssterke mht. naturressurser og ressursvake mht. sikkerhetsressurser, og vi samarbeider på alle nivå.

Neste spørsmål er hvordan dette innvirker på vår forståelse av hva som er normalt.

3.4 "Globalt fellesgode" og virkelighetens grammatikk

Sørhaugs (2006) forståelse av normalitet som sosial grammatikk, handler om hvordan ord og andre tegn skaper mening gjennom å sirkulere sammen med andre ord og tegn.

Virkelighetens grammatikk er ifølge ham psykisk. Pengenes grammatikk og arbeidets grammatikk er økonomiske, og alle tre har betydning for hverandre og utgjør en sosial grammatikk.

Når han ser på utviklingen av den sosiale grammatikken ser han på forskjellene mellom det moderne og det postmoderne, og sier blant annet at det modernes sosiale grammatikk er basert på faste kurser (pengenes grammatikk) og faste kontrakter (arbeidets grammatikk), noe som krever en viss type arbeidskraft – med selvkontroll og offervilje (virkelighetens grammatikk). Det postmodernes sosiale grammatikk kjennetegnes av flytende kurser og flytende kontrakter, noe som krever personligheter som har kapasitet til kontinuerlig selvkonstruksjon gjennom å iscenesette sine sosiale relasjoner (Sørhaug 2006:308ff). Altså en forskjell i krav og i hva som er å foretrekke som normalt. Pengenes grammatikk i det postmoderne ser vi i dag effekter av gjennom den globale finanskrisen. I det valutakursene ikke lenger var knyttet til gullstandarden som var en fysisk materiell standard, mistet pengene en stabil, ekstern referanse. Pengene representerer ikke bare verdi, de *er* verdi, men verdien er radikalt ubestemt. Penger handler dermed mest av alt om tro og troverdighet.

For virkelighetens grammatikk, blir normalitet noe som blir til i samspill med noe utenfor seg selv. Om man er normal eller ei, sitter ikke i kroppen på en person, det avgjøres i møter mellom mennesker og i samspill med resten av samfunnet. Hva som er unormalt blir kontekstuell og uavhengig av eksterne referanser. Hva som er normalt vil avhenge av situasjon, kultur og hva som verdsettes i konteksten. Og i den grad slike verdsettingsprosesser handler om realitetsorientering, handler de også om flytende realiteter og dermed om en flytende normalitet (Sørhaug 2006:307–308).

Ovenfor har vi sett at Refleksprosjektets verdensbilde kommuniserer en både-og-tenkning. De forholder seg både til det territoriale rommet og til det globale rommet. Noe av Scholtes (2005) poeng når han anser globalisering som utskillelse av det globale som en egen autonom sosial arena på lik linje med andre sosiale arenaer, er slik jeg forstår det at det er en arena med egen logikk som samspiller med andre arenaer, og effekten blir kontekstuell og uavhengig av eksterne referanser. Det påvirker virkelighetens grammatikk

på to måter. For det første blir det vanskelig å bruke eksisterende referanser når vi skal plassere eller forstå effekter av globalisering lokalt – normalen må produseres på nytt. For det andre kreves det at vi må forholde oss til det som før var motstridende kategorier eller dikotomier, som nå kan bli begrepspar i samspill, det unormale kan bli normalt og gi mening i en global kontekst. Når prosjektet kommuniserer et verdensbilde hvor verden blir mindre, betyr det at nær og fjern ikke er motsetninger lenger. Vi kan være både nær og fjernt samtidig, eller det kan være veldig kort tid mellom å være langt vekk og nær fordi man kan bevege seg fysisk over lange strekninger på kort tid. Mentalt kan man, gjennom internett og andre medier følge med på, og delta i hendelser over hele verden i sanntid. Det krever en annen virkelighetens grammatikk, eller realitetsorientering, enn tidligere.

Ser vi på Refleksprosjektets forhold til grenser, er det her snakk om en verden hvor grenser er både materielle og abstrakte, det norske samfunnet er både fysisk forankret på norsk territorium og kan utspille seg i det globale rommet – et abstrakt sted. Det kan for eksempel gi seg utslag i at en nordmann kan befinne seg fysisk på norsk territorium, delta i den norske samfunnsdebatten, samtidig som vedkommende deltar i en debatt i et samfunn et annet sted i verden, og blir på den måten både påvirket *av* og påvirker *på* det norske samfunnet og et annet samfunn. Når det norske slutter og noe annet begynner eller omvendt blir flytende. Norsk kultur blir i en slik kontekst til i møtene – alle møtene – mennesker i Norge har, og blir dermed både påvirket *av* det nasjonale og det globale rommet og påvirker *på* det nasjonale og det globale rommet, samtidig som kulturen produseres. Kulturell suverenitet, forstått som kultur produsert av etniske nordmenn i Norge blir dermed lite fruktbart. Store deler av samfunnet vil bli unormale store deler av tiden. Kulturell åpenhet kan dermed bli å foretrekke som normalen – fortsatt norsk, men et annet innhold enn før.

Forholdet til stat og statens suverenitet og beslutningsmakt vil også trenge en ny grammatikk om den skal være fruktbar i den verden Refleksprosjektet kommuniserer, hvor grenser er flytende og avstand ikke lenger kan dikotomiseres i fjernt eller nært. Militært er farer for vår del mest knyttet til frykt for terroraksjoner mot norske mål i utlandet, eller på vårt territorium, heller enn at en nasjon går til angrep på landets fysiske grenser. Forebygging eller reduksjon av terroristers mulighet for å nå eget territorium eller norske mål andre steder vil derfor være mer naturlig enn å sette soldater langs hele

norskegrensen. Krigen utspiller seg derfor ikke nødvendigvis på vårt territorium, og det er ikke sikkert krig er et dekkende begrep lenger. Ikke- militære farer som sykdomsutbrudd er mer effektivt å forebygge der hvor det er fare for at de oppstår enn å vente til de kommer hit for så å behandle symptomene. Utviklingshjelp, miljøvern og sikkerhet blir dermed naturlig å tenke i sammenheng fremfor å kategorisere dem hver for seg. I forlengelsen av dette vil samarbeid med andre som også opplever de samme farene fra de samme stedene være naturlig og effektivt. Det innebærer at beslutningsmakt på enkelte områder flyttes til overnasjonale samarbeidsfora, hvor man naturlig nok er med, men ikke bestemmer alt alene.

I kapittel 4 skal vi se om vi kan kjenne igjen noe av dette i den kollektive identiteten (nordmannen) utenriksministeren kommuniserer i sin tale i World Islamic Missions moské, under tittelen: ”Å skape et nytt og større 'vi'”, 8. desember 2006.

4.0 Å skape et nytt og større "vi"

Globalisering som fenomen utfordrer også vår tenkning om fellesskap og identitet. Porøse grenser gjør avgrensning av fellesskap vanskelig, og strategiene for å opprettholde en følelse av fellesskap kan gi seg mange utslag. Støres tale kan ses på som et "forslag" til en slik strategi. I dette tilbudet av subjektposisjon, fellesskap eller kollektiv identitet ligger et forslag til avgrensning som gir et rom vi kan være nordmenn innenfor, et forsøk på å skape en innside og utside for nordmannen. Det er denne avgrensningen – kjeder av tegn – vi skal se nærmere på i dette kapitlet.

Støres tale (Vedlegg 3) til World Islamic Missions moské i 2006 er en tale til den muslimske delen av befolkningen i Oslo, og er tilpasset målgruppen. Siden ett av mine viktigste metodologiske begreper i tillegg til forstyrrelse, er majoritetsinkludering, kan dette valget synes å bryte med denne ideen. Innholdet i denne talen er også publisert som en kronikk (vedlegg 4) i Aftenposten 29. april 2007 med tittelen "Det nye norske 'vi'". Kanalen for denne kronikken kan sies å være mer majoritetsinkluderende i den forstand at den i større grad også når majoriteten og flere minoriteter enn talen i moskeen. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i talen fordi den er mer omfattende enn kronikken. Det er i hovedsak på to punkter kronikken skiller seg fra talen. For det første er likestilling og kvinnefrigjøring inkludert i kronikken som viktige verdier, noe som er fraværende i talen. For det andre er verdier kommunisert som universelle i kronikken, noe som ikke er fremtredende i talen. Dette er viktige punkter, og vil bli tatt med i den videre analysen og diskusjonen av den kollektive identiteten som kommer til syne.

Jeg vil først ta for meg noen av utfordringene i forbindelse med identitet generelt, og i forhold til globalisering spesielt. Deretter har jeg trukket ut de viktigste temaene i talen og analysert hvordan disse står seg i forhold til identitetsutfordringer i en global verden, hvordan konstruksjonene er forankret og hvilke tegn som til sammen utgjør tilbudet av subjektposisjon. Til slutt i kapitlet vil jeg oppsummere tegnsettingen av den kollektive identiteten. Helt til sist vil jeg se litt nærmere på hvilken normalitet, eller sosial grammatikk et slikt tilbud fremmer eller krever.

4.1 Fellesskap og identitet i en global verden

Det finnes ikke én identitet i Norge. Å ha norsk identitet betyr ikke at vi alle har den samme identiteten. Det ”norske” kan og skal romme flere. Én type identitet utelukker ikke en annen. ... Våre identiteter er sammensatte. Vi er ”litt av alt”. (Støre, vedlegg 3)

Identitetsbegrepet har blitt mer og mer fremtredende i samfunnsvitenskapene de siste 30 årene. Globalisering som fenomen har bidratt til å forsterke interessen for begrepet, blant annet fordi porøse grenser og endring i skala, bidrar til at nasjonalstaten og andre lokale fellesskap mister en del av kraften de tidligere har hatt til blant annet å stabilisere menneskets identitet (Jørgensen 2008:15–19). Eriksen (2007:104) oppsummerer utfordringene på følgende måte: ”If anything, globalization at the level of social identity is tantamount to a re-negotiation of social identities, their boundaries and symbolic content”. Altså innebærer globalisering en reforhandling av grenser og symbolsk innhold, når det gjelder sosiale identiteter.

Carsten René Jørgensen (2008) er psykolog og kritiserer samfunnsvitenskapens unyanserte bruk av identitetsbegrepet. Han kaller seg selv for en jeg-psykolog, som beskrivelse på en psykoanalytisk tilgang til menneskelig identitet. Det kan forsåvidt ses på som et brudd med mitt poststrukturalistiske overordnede perspektiv i denne oppgaven. Men hans definisjon av identitet som;

... en relasjonell størrelse i den forstand, at identiteten konstitueres, utvikles og utfoldes i et vedvarende samspill mellom det enkelte individ (med bestemte trekk, forutsetninger og – i det normale utviklingsforløp – egen beslutningskraft) og omverdenen i bred forstand (Jørgensen 2008:37)

både tar hensyn til det relasjonelle aspektet i identitetsutviklingen og samtidig tar høyde for koherens, at individet ikke er fullstendig fragmentert slik teoriene om det senmoderne og forsåvidt diskursteoriene har som utgangspunkt. Tenkemåten kan bidra til å fiksere og strukturere et til tider flytende begrep gjennom hans identitetsnivåer som konkretiserer seg på følgende måte:

Tabell 2: Identitetsnivåer (Jørgensen 2008:40), i kortversjon.

Jeg-identitet	Personlig identitet	Sosial identitet	Kollektiv identitet
<ul style="list-style-type: none"> · Fornemmelse av hvem man er · Fornemmelse av egne behov og grenser 	<ul style="list-style-type: none"> · Politisk overbevisning · Bevisst valgt livsstil 	<ul style="list-style-type: none"> · Roller man inntar/spiller i sosiale sammenhenger · Bildet man ønsker at andre skal ha av en selv 	<ul style="list-style-type: none"> · Religiøs identitet · Etnisk identitet · Nasjonal identitet · Kosmopolitisk identitet

Noe av hans poeng er at nivåene brukes ukritisk om hverandre, uten å ta hensyn til at identitetsnivåene samspiller. Når Eriksen (2007) snakker om sosiale identiteter ovenfor, er det i tilknytning til blant annet nasjonale identiteter. Poenget jeg vil ta med meg fra ham, er at reforhandling av grenser og symbolsk innhold, vil foregå både på individuelt nivå og på kollektivt nivå.

Mitt hovedanliggende i dette kapitlet er den kollektive identiteten, men slik jeg ser det, legger den kollektive identiteten rammene for hvordan personlig og sosial identitet kan utfolde seg og utfoldelsen vil ha betydning for den kollektive identiteten. Ønsker en ungdom, med foreldre fra Uganda, at bildet andre skal ha av seg er ”vanlig norsk ungdom” (sosial identitet), vil det være vanskelig å få til dersom den kollektive identiteten ikke rommer det å ha foreldre fra Uganda, selv om ungdommen selv ikke kjenner noe annet en Norge, og opplever seg som norsk. Samtidig kan for eksempel ungdommer ta til seg livsstiler, eller livsstilselementer (personlig identitet) og nye roller (sosial identitet) fra andre/flere deler av verden som tidligere ikke ble definert som norsk, men som etter hvert inkluderes. Hiphop og rap kan være eksempler på dette. Ideelt burde jeg derfor også gå nærmere inn på konstruksjon av personlig og sosial identitet, spesielt i kapittel 5, men det blir dessverre for omfattende for denne oppgaven, slik at jeg vil la det ligge, selv om jeg mener det er viktig i denne sammenhengen. I omtale av andre identiteter enn kollektiv, vil individuell identitet i bety personlig og sosial identitet. Jeg-identiteten vil jeg ikke ha forutsetninger for å gå i dybden på, selv om Jørgensen (2008) mener at jeg-identiteten har stor betydning for hvordan man håndterer og utvikler de andre identitetene i samspillet med omgivelsene.

Støres uttalelse om norsk identitet ovenfor handler slik jeg ser det om en nasjonal kollektiv identitet, og kan tolkes inn i en poststrukturell/moderne idé om et fragmentert og løsrevet individ, med en fragmentert identitet. Det er en diskusjon rundt ideen om eller

hvor *totalt* fragmentert identitet er eller kan være.

Det kan se ut til at ideen om det totalt fragmentere individet etter hvert justeres noe innenfor det poststrukturalistiske perspektivet, fordi man gjennom empiriske studier får indikasjoner på at individet både opplever å kunne konstruere seg selv i mange sammenhenger, og at de samtidig opplever å være seg selv gjennom det hele, at det er noe som er konsistent eller koherent (Staunæs 2004). I diskursteorien forstås både kollektiv og individuell identitet på samme måte som samfunn, som noe som er fullt ut sosialt konstruert. Kollektiv identitet forstås som reduksjon av muligheter. Man lukker den man identifiserer seg i motsetning til ute og ignorerer de forskjeller som er innad i gruppen, og dermed alle andre måter å danne grupper på. Identiteten er kontingent, den må representeres av noe/noen vi kan identifisere oss med, den er relasjonell, foranderlig, og vi kan ha flere identiteter avhengig av hvilke diskurser vi inngår i (Jørgensen og Phillips 2005:55ff). Når det gjelder kollektiv identitet vil jeg lene meg både på en diskursteoretisk forståelse og samtidig som jeg tar med meg at individet faktisk opplever koherens mellom forskjellige individuelle identiteter.

Den diskursteoretiske forståelsen av identitet utfordres også av et globalt verdensbilde, slik jeg ser det. Det blir mer og mer utydelig hvor grensene skal gå, hvem man skal identifisere seg i motsetning til – hvem man skal stenge ute for å være noe selv. I forlengelsen av dette, vil den implisitte bruken av dikotomier, hva noe ikke er som motsetning til hva noe er, bli mer utfordrende. Ifølge globaliseringsteoriene har vi sett at dikotomier oppløses og motsetningspar kan bli samspillpar i stedet. Jeg kan ikke ta for gitt i analysen hva som er en motsetning, og må være var på hva jeg tolker noe i motsetning til. Vi ser at utenriksministeren fremmer en tankemåte om identitet som er informert av en av globaliseringens tendenser: ”både–og”. Tidligere motsetninger kommuniseres som samspillpar, når han bl.a. sier at ”man må ikke velge mellom å være muslim eller norsk”. Det er å inneha flere kollektive identiteter om vi skal tolke dette i forhold til Jørgensens (2008) identitetsnivåer (tabell 2). Ifølge Støre er ikke muslim og norsk motsetninger, de samspiller i et større ”vi”. Den kollektive identiteten må romme begge begrepene i samspill, og ikke som motsetninger.

Jørgensen (2008:164ff) sier blant annet om koblingen mellom identitet og samfunn at identiteten formes av andres anerkjennelse og fravær av anerkjennelse. Fravær av

anerkjennelse, eller negativ og respektløs presentasjon av enkeltpersoner eller gruppers identitet, kan derfor være skadelig. På et samfunnsnivå vil det være viktig at det ikke utvikler seg en oppfattelse av første- og annenrangsborgere. Det er med andre ord en særdeles stor oppgave Støre har påtatt seg gjennom å fronte et nytt og større ”vi”. Slik jeg ser det, må en konstruksjon av en slik kollektiv identitet være like var for anerkjennelse av majoritetens tilhørighet som minoritetenes tilhørighet. Ellers vil vi ende med én kollektiv identitet til hver gruppe, og dermed er vi like langt.

La oss begynne med å se på *hvem* han mener den kollektive identiteten skal romme.

4.2 Oss og vi – hvem og hva er nordmannen?

Mitt første hovedbudskap i dag er dette: Det norske ”vi” endres. ... For med ”oss” vil jeg oppheve skillet mellom ”oss” og ”dere”. – For ”oss”, eller ”vi”, det er alle som bor i Norge og er en del av vårt fellesskap, med plikter og ansvar.

Og når vi snakker om ”vi” og ”oss”, da må det handle om *alle oss*, også de av oss som ikke har lyst hår og blå øyne, også de som er født i Marokko eller Vietnam, også de som har urdu eller arabisk som førstespråk. (Støre, vedlegg 3)

Hvilke kriterier som skal legges til grunn når man inkluderer mennesker i en nasjonal gruppe deles ofte i to retninger (Jørgensen og Phillips 2005:171ff). Her kan det se ut til at Støre legger et subjektivt, eller politisk syn på fellesskap til grunn, basert på mytene om nasjonalstaten som sentrum. Det viktigste i denne retningen er at nasjonens medlemmer aktivt velger å vedkjenne seg det nasjonale tilhørighetsforholdet, denne modellen kalles også den ”franske modellen”. Den andre retningen har et kulturelt syn på fellesskap og vektlegger felles historie, kultur og språk. Denne retningen beskrives også som et objektivt syn fordi nasjonalitet ikke anses som et valg. Har man et bestemt språk og en bestemt kultur er man medlem av en bestemt nasjon enten man vil eller ei. Det er en modell som gjerne kobles til Tyskland.

Med et globalt verdensbilde, beskrevet i kapittel 3, vil det ikke være fruktbart med disse to retningene som motsetninger. Et globalt verdensbilde vil kreve minimum begge, eller noe annet som rommer begge tenkemåtene. Det må være mulig å vedkjenne seg et nasjonalt tilhørighetsforhold, samtidig som man gjennom å være født og oppvokst i nasjonen og dermed også deler kulturelle koder og språk, i tillegg opplever kulturell tilhørighet også til et annet land og kultur. Innledningsvis i dette kapitlet så vi Støres

beskrivelse av identitet som ”både–og” eller ”litt av alt”, som han sier. Sett sammen med ovenstående sitat om hvem som er ”oss”, oppfatter jeg at han gjør to ting. For det første reduserer/avviser han etnisk/kulturell bakgrunn som viktig kriterium for inkludering, eller han etnifiserer alle og likestiller dem. For det andre fremhever/anerkjenner han viktigheten av etnisk/kulturell bakgrunn gjennom sin identitetsforståelse. I dette fellesskapet – ”oss” og ”vi” underspilles og overspilles etnisk og kulturell tilhørighet og samles i et kollektivt fellesskap.

Det må, slik jeg ser det få konsekvenser for spesielt fire fremtredende ideer; den første handler om innvandring som et tidsavgrenset fenomen og et avvik. Den andre dreier seg om grensene for hvilke utfordringer nordmenn skal beskjeftige seg med, altså Norges plass i verden. Den tredje dreier seg om maktforholdet mellom majoritet og minoritet, og i forlengelsen av det den fjerde, om kulturell suverenitet.

Den første ideen som utfordres, synliggjøres i at vi blant annet har hatt debatt om kategorier som 2.-generasjons innvandrere. Å bli plassert i en overordnet kategori ”innvandrere” når man ikke har ”vandret noe som helst sted”, men er født og oppvokst i landet synliggjør mangelen på distinksjon mellom personer som har vært i landet i kort tid, personer som har bodd store deler av sin barndom og voksenliv i landet og personer som er født og oppvokst her. Det kan synes som om forståelsen av innvandring har vært forankret i en idé om at innvandring var et tidsbegrenset avvik fra normalen, og dermed noe vi ikke har trengt mer nyanserte kategorier til. En slik representasjon av en ”over etnifisert” identitet kan for et samfunn gi uønskede konsekvenser i form av første- og annenrangs borgere.

Når Støre nå konstruerer et ”oss og vi” dreier det seg om innvandrere og ”innfødte” uavhengig av øyenfarge eller etnisk bakgrunn. Han nyanserer, likestiller og inkluderer i fellesskapet samtidig (Ole Brumm). Dette kan ses på som en del av en reforhandling av Becks (2004:23–27) ”fremmede”, som ikke lar seg bestemme gjennom avgrensning fra andre, de er verken fiender eller venner, innlendinger eller utlendinger, de er nære og ikke nære. Støres inkludering av dem i ”oss og vi”, anerkjenner tilstedeværelsen.

4.2.1 Identitet og samfunn – norsk skal høre sammen med Norge

For vi er en del av et stort norsk ”vi” – et fellesskap ... Sammen så deler vi det norske samfunnets fellesskap og utfordringer. Og vi deler det internasjonale samfunnets utfordringer. (Støre, vedlegg 3)

Den andre ideen som utfordres er ideen om Norges plass i verden. Støre uttrykker et ønske om at begrepet norsk skal høre sammen med begrepet Norge. I en global verden med flytende grenser og stor mobilitet kan det synes vanskelig å oppnå. Vi skal nå se hvordan han konstruerer sammenheng mellom nasjonen, dem som skal utgjøre nasjonens fellesskap, og aner som tilsynelatende spriker til alle kanter.

Sitatet ovenfor forankrer ”vi’et” i et samfunn som strekker seg langt utover Norges territoriale fysiske grenser, jeg tolker det til å være en forankring både i det lokale og det globale rommet. Det forklares med at; ”Ethvert samfunn, enhver arena, endrer seg med menneskene som hører hjemme i det”. Og eksemplifiseres med at det som skjer i Kashmir nå i enda større grad er noe som angår Norge, rett og slett fordi det angår mennesker som bor i Norge. Dette forsterker inkluderingen og likestillingen av grupper av mennesker som ikke betegnes som etnisk norske. Inkluderingen og anerkjennelsen av disse gruppene i det kollektive fellesskapet representeres gjennom naturliggjøring av statsministerens besøk i Pakistan og selvfølgeligheten i at utenriksministeren skal besøke Pakistan og India – for å representere norske interesser – hele fellesskapets interesser.

Den kollektive identiteten favner som vi så i avsnittet ovenfor alle som bor her, den forankres både ”her og der” og forenes i norske interesser og utfordringer nasjonalt på den ene siden. På den andre siden forankres den i deltakelse i det internasjonale samfunnets utfordringer, da gjerne informert av nordmenns aner og interesser. Fremmedheten til ”de fremmede” som Beck omtaler, reduseres ved å ta dem inn i fellesskapet og ved å representere dem i utlandet gjennom statsbesøk.

Den kollektive identiteten forankres i en idé om Norge som en del av og i samspill med resten av verden. Dermed får det å være norsk og Norge et innhold som favner de fleste etnisiteter.

4.2.2 Majoritetsinkludering og deltakelse

For her er jeg i utgangspunktet en fremmed, midt i min egen by. Her kan jeg få en opplevelse av å være utenfor, jeg kjenner ikke ritualene, språkene, kodene, tegnene. Kanskje kan det stå som en påminnelse om hvordan mange nye borgere i Norge opplever å ta seg rundt i andre nabolag av Oslo, hvor jeg kjenner alle kodene (Støre vedlegg 3)

Den tredje ideen som utfordres dreier seg om maktforholdet mellom majoritet og minoritet. Det Støre gjør her er, som representant for majoriteten, å likestille egne opplevelser med målgruppens opplevelser. Det å føle seg fremmed underkjennes ikke, men det fremheves heller ikke som et avvik, men som noe alle nordmenn kan oppleve i dagens samfunn. Implisitt i dette ligger, slik jeg ser det en inkludering av majoriteten med hensyn til å handle. For å fortsatt være kjent med sitt eget samfunn, et samfunn som er i forandring, må det også være naturlig for majoriteten å være en aktiv part. Endring i kontekst krever handling fra *alle* parter. Sammen med etnifiseringen av alle, som vi så i 4.2.1, vil jeg si at han legger til rette for endring i maktforholdet mellom majoritet og minoritet med hensyn til å "eie det normale". Majoriteten aktiveres begrunnet i samfunnsendringer. Grunnlaget for hva som naturlig "alltid har vært" forstyrres og dermed forstyrres grunnlaget for reproduksjon av bestående maktforhold. Det er et utgangspunkt som kan legitimere at både majoriteten og minoriteten har "en innsats å gjøre" for å være godt integrerte borgere i det samfunnet vi lever i nå. Dette danner også et annet grunnlag for meningsfull deltakelse for alle grupper nordmenn.

Men vår egen opplevelse av trygghet, tillit og gjensidighet må også bygge på at vi sammen greier å utvikle *det store fellesskapet* – der alle hører hjemme, der alle skal kjenne tilhørighet, der alle skal oppleve at noe som er viktig for dem skal bli verdsatt, respektert og anerkjent. (Støre, vedlegg 3)

Ansvarliggjøringen vi ser her av alle til å skape trygghet og tillit og gjensidighet, gjelder altså i like stor grad majoriteten som minoriteter. Og en måte å gjøre det på er:

Og dette er kanskje det viktigste vi kan gjøre i vår tid: Å skape og åpne arenaer for hverandre. (Støre, vedlegg 3)

Den kollektive identiteten som konstrueres inkluderer altså ikke bare nye grupper, den innebærer også en endring i maktforhold mellom gruppene. Ut ifra dette er det ikke lenger gitt at én bestemt gruppe sitter med definisjonsmakten, eller hvordan denne makten skal utøves, og det er heller ikke ensbetydende med at én gruppe har ansvar for aktiv

tilpasning – tilpasning er noe vi gjør sammen med hverandre og for hverandre. Majoriteten ansvarliggjøres like mye som minoritetene.

Dette er en god tanke, men i iveren etter å konstruere en kollektiv identitet som også rommer nye grupper mennesker, er det viktig å ha med seg at dette må være en kollektiv identitet som også majoriteten opplever som sin. Majoriteten finner vi igjen i ”spor av Norge”, og nå skal vi se hvordan Støre konstruerer kontinuitet mellom fortid, nåtid og fremtid gjennom en norsk kulturarv.

4.2.3 Identitet, kultur og verdier – spor av Norge

Ovenfor har vi så langt sett at Støre har konstruert en kollektiv identitet, eller et fellesskap som gjennom etnifisering av alle, forankring av det norske samfunnet utover fysiske geografiske grenser og justering av maktforholdet mellom majoritet og minoritet kan være åpent nok til å romme hvem som helst som bor her. Et fellesskap bestående av mennesker med stor mobilitet både i det territoriale rommet og det globale rommet, vil innebære møter og friksjon mellom forskjellige forståelsesrammer om hvordan liv skal leves, hva som er viktig og hva som ikke er viktig. Vi skal i dette delkapitlet se nærmere på hvordan rammene for innholdet i den kollektive identiteten konstrueres, og hvilke utfordringer dette kan medføre, og hvilke tegn som utmerker seg i avgrensningen av den kollektive identiteten. Da er vi inne på den fjerde ideen som utfordres i forlengelsen av majoritetsinkluderingen – ideen om kulturell suverenitet. Kulturell suverenitet er ifølge Moses og Bringham (2007:75) ikke et vanlig begrep, men de mener det er viktig for å ”fremheve den rollen som nasjon og den politiske suvereniteten – forankret i nasjonalstaten – har hatt i å forme en hegemonisk kultur og en oppfatning av en nasjonal identitet”. Videre mener de at det er ”vanskelig å overdrive den territorielle suverenitetens rolle i utformingen av den moderne forståelsen av kultur og studiet av den”. Jeg har tidligere nevnt at jeg forstår kulturell suverenitet som ”kultur produsert av etnisk norske nordmenn i Norge”. Den forståelsen har jeg med meg videre, nå begrunnet i Moses og Bringhams (2007) sitatene ovenfor.

Støre sier blant annet (vedlegg 4 og 5):

Så er det dette: I vårt fellesskap ligger en historisk kulturarv til grunn – verdier, normer og regler av universell karakter: Menneskerettigheter, rettsstat, demokrati, ytringsfrihet, fri religionsutøvelse, likestilling mellom kvinner og menn. Det er

bjelker i vårt samfunn – rettigheter og friheter – bygd opp gjennom generasjoner, det er verdier som ikke er og ikke skal gjøres relative. (Støre, vedlegg 4)

I dette store fellesskapet ligger en historisk kulturarv og et verdisett til grunn – spor av Norge gjennom lange tider: Menneskerettigheter, rettsstat, demokrati, ytringsfrihet, fri religionsutøvelse – det er på en måte bunnplanker i vårt samfunn – rettigheter og friheter – kjempet frem gjennom generasjoner. Rettigheter og friheter som ikke er – og som ikke skal gjøres – relative. (Støre, vedlegg 3)

Det øverste sitatet er hentet fra kronikken og det under er hentet fra talen. De er i store trekk like, det viktigste som er annerledes er inkluderingen av ”... universell karakter” før oppramsingen av verdier og normer, samt ”... likestilling mellom kvinner og menn”. Det siste kan tolkes på flere måter. For det første kan det tolkes som at Støre ikke mener at likestilling mellom kvinner og menn gjelder for målgruppen talen var skrevet for – muslimer. For det andre kan det tolkes fra et kommunikasjons ståsted. Det tilsier at man tilpasser budskapet til målgruppen og velger en ordlegging som sikrer at tilhørerne er med hele talen igjennom. Ved å dempe det man mener kan være problematisk, bidrar man til at tilhørerne ikke ”faller av” slik at kjernen i budskapet har større mulighet for å nå frem. Sett i lys av hele talens innhold, og det faktum at menneskerettigheter er med som en viktig verdi i begge versjonene, og dermed indirekte ivaretar en likestilling gjennom ikke-diskrimineringsprinsippene, tolker jeg det dit hen at dette handler om tilpasning av budskapet til målgruppen heller enn at han mener likestilling ikke gjelder for enkelte deler av befolkningen. Å gi noe en universell karakter er et ganske sterkt uttrykk. Universell betyr noe som er altomfattende, allment og som kan overføres til enhver mottaker (ordnett.no). Jeg tar med ”universell karakter” i den videre analyse og drøftingen.

Det er spesielt to begreper som bør ses nærmere på, det ene er kulturarv og det andre er verdier.

Fortid – nåtid – fremtid

Det vi ser her er en innstramning og forankring av startpunktet for utvikling av et felles nytt norsk ”vi”. Kontinuiteten konstrueres historisk gjennom en kulturarv – ”spor av Norge” til dagen i dag gjennom et vestlig verdisett legitimert av den historiske kampen for disse verdiene, som også kan tolkes som legitimeringen av den universelle karakteren. Verdiene har fremkommet gjennom kamp over generasjoner, og kan derfor være

kontekstuavhengige. Uansett hvor man har aner fra, kan derfor fundamentet i fellesskapet – det nye norske ”vi”, være forankret i menneskerettigheter, rettsstatens prinsipper, demokrati, ytringsfrihet og fri religionsutøvelse.

Kulturarv er ikke et entydig begrep. I talen kobles det til Norge, og vi kan forstå det som en norsk kulturarv. Ifølge Bostad (2008:144–145) finnes det flere kulturarver i Norge, både samisk, læstadiansk og romfolkets kulturarv er en del av den norske kulturarven. Det er også vanskelig å skille mellom en nasjonal, europeisk og global kulturarv, og ifølge henne kan kulturarvbegrepet omfatte både kulturuttrykk som identitet, omgangsformer og livsstil, tradisjoner, høytider og kulturhistorisk innhold fra blant annet litteratur, musikk og kunst. Bostads konklusjon er at en fruktbar forståelse av kulturarvbegrepet, ligger i å betrakte det ”som noe dynamisk – at kulturarven både former oss og at vi former den. Neste generasjons kulturarv er det vi som har vært med på å gi innhold, og på å formidle”.

Støres forankring i et så vidt begrep som kulturarv, er et viktig grep, både for å skape opplevelse av kontinuitet, og minst like viktig som anerkjennelse av majoritetsbefolkningen og synliggjøring av at denne nye kollektive identiteten ikke innebærer en total forkastelse av det bestående – det som mange oppfatter som naturlig og normalt. Det er hele grunnlaget for fremtiden. Hans påpekning av at dette ikke skal relativiseres kan tolke som et forsøk på å holde fast på at det er en del av kulturarven som ikke er oppe til diskusjon, og det er verdisettet.

I utgangspunktet er verdi et ord fra det økonomiske feltet, og det handler om noe ”vi setter pris på” (Leirvik, Røthing 2008:7). Når Støre gir verdiene universell karakter og definerer dem som noe som bestemt ikke skal relativiseres, kan det forstås på flere måter. Basert på en streng fortolkning av universell karakter og relativisering, samt forankring i en smal forståelse av kulturarv, kan det forstås slik at en verdidebatt i dag vil handle om i hvor stor grad majoriteten skal gå i retning av å akseptere minoriteters moralske verdier (Leirvik og Røthing 2008:8). Dette vil i så fall ”nulle ut” maktjusteringen synliggjort ovenfor. En annen måte å forstå dette på kan være å forstå verdier som noe som lades med innhold av en rekke kulturelle og religiøse tradisjoner som både påvirker hverandre og er i stadig utvikling (Leirvik og Røthing 2008:9). Noe av svaret får vi i det Støre sier om fremtiden.

Så blir kulturarven utviklet videre – av vi som bor her, dem som har bodd her i generasjoner, og av dem som kommer til. (Støre, vedlegg 3)

Her ligger han nær opp til Bostads forståelse av kulturarv som noe dynamisk. Det må, slik jeg ser det, få konsekvenser for hvordan vi skal forstå verdier. På den ene siden oppfatter jeg det slik at det er uomtvistelig at vi skal ha ovennevnte verdisett i bunn for vår felles videreutvikling av det norske og dermed også det å være norsk, på den andre siden, åpnes det opp for at måten ”å gjøre” verdiene på må være kontekstavhengige, de kan ikke risses i stein og forventes å være fruktbare og virksomme de neste tusen år.

Han legitimerer i praksis en radbrekking av ideen om kulturell suverenitet – norsk kultur av og for nordmenn (etniske nordmenn), gjennom anerkjenning og forankring av det historiske resultatet av ideen om kulturell suverenitet, kulturarven, som springbrett inn i en fremtid hvor alle nordmenn naturlig er med i kulturproduksjonen. Dette uttrykkes mer eksplisitt slik:

Da må vi også unngå at norske interesser bare er noen nordmenns interesser, og unngå at norsk kultur bare er noen nordmenns kultur.

En slik utvikling vil ikke være å hegne om det norske. Det er snarere å redusere det norske. Det er å skjermes og stenge det norske for den naturlige veksten som må til for at begrepet ”norsk” skal høre sammen med begrepet ”Norge”. (Støre, vedlegg 3)

Dette innebærer, slik jeg forstår det, en kulturforståelse hvor kultur er en dynamisk størrelse som produseres og reproduseres i møter mellom mennesker og i samspill med resten av samfunnet, uten at livets forskjellige erfaringer underkjennes som medvirkende faktor for kulturutviklingen. Dette er viktig, spesielt fordi Jørgensen (2008:165) blant annet sier at et samfunns kulturelle selvforståelse angir kriterier for den sosiale verdsettingen av personer, samtidig som individenes prestasjoner vurderes med hensyn til hvor godt de kan bidra til realiseringen av de kulturelt definerte verdiene. Disse prosessene utspilles både i mellommenneskelige relasjoner og i sosiale institusjoner.

Gjennom anerkjennelsen både av etnisk norsk kulturutvikling frem til i dag – kulturarven, og en anerkjennelse av alle nordmenns evne og rett til å bidra i den videre kulturutviklingen, med de mangeartede livserfaringene alle nordmenn har, åpnes det for at flere har mulighet til å være med på å definere de kulturelle verdiene de vurderes ut ifra.

Likhetene mellom mennesker er flere enn forskjellene mellom oss. Og det er gjenkjennelsen av likheter som bygger opp tillit.

I møte med andre må vi søke etter likhetene, før vi lar oss fengsle av forskjellene. (Støre, vedlegg 3)

Vi har nå en konstruksjon av et kollektivt ”vi” som rommer alle som bor her, uavhengig av etnisitet og som gjennom majoritetsinkludering har tillagt alle et ansvar for handling og tilpasning, hvor etnisk norske gis anerkjennelse gjennom den historiske kampen for den norske kulturarven og hvor alle etnisiteter gis anerkjennelse gjennom ansvar for og tillit til videreutvikling av norsk kultur. Og hvor mangfoldigheten kan samles i den kollektive identiteten gjennom å konstruere likhet og forskjellighet som begrepspar heller enn motsetninger. Måten vi skal få dette til på er ifølge Støre gjennom dialog.

4.2.4 Dialog – limet som holder nordmannen sammen

I begynnelsen av talen sin sier Støre blant annet:

Fordi vi er en del av et stort norsk ”vi” – et fellesskap – som på kort tid må greie å mestre kommunikasjon, lære mer om alle likhetene mellom mennesker i Norge, for de er det flest av – og mer om hvordan vi skal håndtere det som er av forskjeller (Støre, vedlegg 3).

Å fengsles av forskjellene er et forslag til håndtering Støre gir. I det å synliggjøre at noe må håndteres, sier han også noe om at dette ikke er innenfor normalen, at vi ikke nødvendigvis har trening i å håndtere dette. ”Å fengsles” er i denne konteksten et positivt begrep, som indikerer at det ikke er forskjellene som skal bort, men negative måter å håndtere dem på som skal endres til noe positivt. Måten å gjøre dette på er gjennom vilje til møter, til å utvikle møteplasser og vilje til dialog fremfor strategier hvor grupper søker det kjente og skaper fellesskap som er vendt innover mot seg selv og ikke utover mot andre, altså lukning som strategi. Han sier:

Jeg tror dette er spesielt viktig: Vi bygger brohoder og broer ved å bruke det aller viktigste redskapet vi har; kommunikasjon, åpenhet og dialog (Støre, vedlegg 3).

Delkapitlene ovenfor synliggjør noen forutsetninger for dialogen som menneskerettigheter, likestilling og religionsfrihet, men han legger også andre føringer som er viktige å ta med i analysen.

Språk er én av dem, hvor bygging av felles språk fremheves som viktig, både som kanal

for ytringer – som jeg tolker til; fremfor fysiske ytringer og vold, eller apati og stillhet – og at det norske språket er det eneste og hovedkanalen for kommunikasjon i det store fellesskapet. Spesifiseringen av norsk som språket i det store fellesskapet har sammenheng, slik jeg ser det med at han i talen også anerkjenner at i den private sfæren er det naturlig også å uttrykke flere identiteter, også dem som er forskjellig fra det som er felles. Å ha et annet morsmål enn norsk er ikke negativt, men det fremmer ikke fellesskap og dialog om det brukes i sammenhenger hvor man skal kommunisere med alle. Sånn sett avgrenses utfoldelsen av noen av de individuelle identitetene til privatsfæren.

Deltakelse er et annet punkt som kommuniseres som viktig i flere sammenhenger, både som en plikt og som en rett enhver borger har. Deltakelse kan skje gjennom deltakelse i samfunnsdebatten, gjennom deltakelse i organisasjonslivet på mange nivå og gjennom deltakelse i den private sfæren. Han sier blant annet:

Det å spille fotball eller fløyte dreier seg om mer enn idrett og musikk. Det handler om deltakelse (Støre, vedlegg 3).

Han oppfordrer spesielt tilhørerne til å delta i samfunnsdebatten, om å ta ordet og fortelle hva som opptar dem både til hverandre og til samfunnet generelt. Han begrunner dette i at:

Bare når vi møtes, kan vi få en større forståelse av hvem vi som samfunn og fellesskap er (Støre, vedlegg 3).

Her er kjernen i Støres konstruksjon av et nytt ”vi” samlet i én setning. Her ligger implisitt at vi ikke lenger kan ta for gitt hva det norske samfunnet er i dagens samfunn, det er i møtene vi produserer et fellesskap, og tilhørerne er herved anerkjent som likeverdige deltakere i utviklingen av dette samfunnet, gjennom dialog og nysgjerrighet.

4.3 Nordmannens grenser – kjeder av tegn

Mesterbetegner er som nevnt i kapittel 1.3 det som organiserer kollektiv identitet, eller kjernen/omdreiningspunktet som gir retning til innholdet i identiteten. Samtidig så vi at mesterbetegner regnes som et knutetegn – tomt tegn i den forstand at det er ekvivalenskjedene, kjedene av tegn som gir innholdet til mesterbetegneren. Både omdreiningspunktet og kjedene av tegn har altså betydning for hvordan man leses og plasseres i kategorier, og har dermed betydning for mange menneskers hverdag.

Det som går igjen i Støres representasjon av nordmannen og gir retning til innholdet er ”litt av alt”, eller ”både–og”-tenkningen vi så i verdensanskuelsen i kapittel 3. Denne ”både–og”-tenkningen så vi var forankret i ideen om gjensidig avhengighet globalt. I identitetskonstruksjonen materialiserer blant annet dette seg både som en ”ny” ressurs i form av flere nordmenn som har spesialkjennskap til områder man normalt ikke hadde lokalkjennskap til og som kommer embetsverket/spesialistene og utenrikspolitikken tilgode, samtidig som nasjonens ansvars eller interesseområde må utvides til å matche befolkningens interesser.

”Litt av alt” er slik jeg ser det mesterbetegneren eller omdreiningspunktet som ligger under og gjennomsyrrer det meste av kommunikasjonen i representasjonen av nordmannen. Men man kan ikke være ”litt av alt” på hvilken måte som helst, det vil kjeden av tegn som gir innhold til mesterbetegneren synliggjøre. Før vi ser nærmere på det, vil jeg omdøpe ”litt av alt” og smalne det inn litt mer. Støre bruker ikke ordene flerkulturell eller multikulturell i sin tale. Men på Refleksportalens forside snakker han om fremveksten av et nytt multikulturelt norsk ”vi”, og slik jeg tolker talens innhold, mener jeg at et multikulturelt norsk ”vi” favner ”litt av alt” og beskriver mesterbetegneren bedre og med mer ”schwung” enn ”litt av alt” og vil derfor bli brukt videre som overordnet beskrivelse av Støres representasjon, sammen med ”multikulturell nordmann”. Kjeden av tegn som er synliggjort og som legger føringer for hvordan man kan være en multikulturell nordmann, eller bli omfattet av et multikulturelt norsk ”vi” har jeg samlet i tabellen nedenfor.

Tabell 3: Støres representasjon av den kollektive identiteten et multikulturelt norsk "vi" med tilhørende kjede av tegn.

Multikulturelt norsk "vi" "Den multikulturelle nordmannen"
Bor i Norge
Kjønnsnøytral/likestilt
Dialogorientert og nysgjerrig
Gjensidig religionsrespekt
Likeverd
Demokratisk
Lovlydig
Aktiv deltaker både i det globale og det lokale rommet
Fengsles av forskjelligheter, gledes av likheter
Dialog fremfor vold
Språkmektig i det private, norsk i det offentlige rom
Fargeblind, etnisitetsblind
Kulturprodusent gjennom gjensidig respekt. Norsk kulturarv + dagens mang kulturer = fremtidig norsk kulturarv
Kan hete hva som helst, Kari, Osman, Mariam

"Å skape et nytt og større 'vi'" som er tittelen på Støres tale, kan forstås som at han ønsker å *skape* en kategori som er så vid at den rommer mange, men samtidig avgrenser oss fra "noen andre", altså en innside og en utside for nordmannen og det norske.

Som vi ser av tabell 3, bør den multikulturelle nordmannen være for likestilling, dialogorientert og nysgjerrig, akseptere og respektere forskjellige religioner, anse alle som likeverdige, demokratisk i sin forståelse av samfunnet, være en aktiv deltaker både i det globale

rommet og det lokale rommet, fengsles av forskjelligheter og gledes av likheter, unngå å bruke vold som kommunikasjonskanal, og heller jobbe med dialog, er gjerne språkmektig og må gjerne bruke andre språk enn norsk i den private sfæren, evt. også i den profesjonelle sfæren (jobb). Men norsk er språket i det offentlige rom. Den multikulturelle nordmannen bør være fargeblind og etnisitetsblind i sine møter med andre nordmenn, men samtidig akseptere at alle har med seg sine erfaringer inn i produksjonen av nåtidig og fremtidig norsk kultur. Det vil ikke være mulig å ha feil religion, feil farge eller feil navn for en multikulturell nordmann.

Som i kapittel 3.3.4, vil de som forventer en ny tydelig og endelig avgrensning av nordmannen bli skuffet. Kjeden av tegn handler mindre av avgrensning, og mer om forslag til håndtering av flytende grenser blant annet gjennom gjensidig respekt og dialog. Det utfordrer også ideen om hva som skal være normalt.

4.4 Den multikulturelle nordmannen og virkelighetens grammatikk

Forankringen eller fikseringspunktet som gjør at nordmannen ikke bare blir en ballong som flyt fritt med vinden, og kan lande hvor som helst i verden, er slik jeg ser det dobbel. På den ene siden forankres og avgrenses den kollektive identiteten fysisk gjennom å favne alle som bor her. På den andre siden åpnes produksjonen av den kollektive identiteten og utvisker de fysiske grensene på et immaterielt nivå gjennom å innlemme kulturelle ideer og praksiser fra alle land som er representert i Norge inn i produksjonen av dagens norske kultur og fremtidens kulturarv. Majoriteten inkluderes her gjennom en anerkjennelse av den historiske kulturarvens gode utgangspunkt for fremtidens kulturarv, og minoriter inkluderes gjennom anerkjennelse av, rett til og plikt til å bidra i utviklingen av norsk kultur. Han setter ideen om den autentiske originale nordmannen på spill, samtidig som han gir noen spilleregler for utviklingen av en nordmann som fra et globalt ståsted vil være fruktbar fremover. Det normale, som vi har målt oss selv og andre opp mot, blir her mindre normalt, kanskje ikke unormalt, men kanskje én av flere. Hva som er unormalt blir kontekstuellet og uavhengig av eksterne referanser – som for eksempel den norske arbeideren eller ”den rosemalte bonden”. Dermed må vi forberede oss på at det normale er at alle typer mennesker man møter i Norge er nordmenn, uavhengig av hvordan de ser ut, hvilken klesstil de har, og hvilket språk de har i tillegg til norsk.

Det er ingen grunn til å tro at konflikter mellom majoritet og minoriteter, eller mellom minoriteter vil forsvinne med et globalt verdensbilde, eller Støres tilbud av en ny kollektiv identitet. Det er heller ingen grunn til å tro at det ikke vil være kamp og forhandling om hvilke verdier som er viktige, og hvordan det skal være lov for den multikulturelle nordmannen å gjøre verdiene i hverdagen. Men gjennom å justere maktforholdet mellom majoritet og minoriteter, legges et grunnlag med potensiale for en mer åpen strategi for løsning av globale effekter lokalt, fremfor lukning. Gjennom anerkjennelse av alle, ligger også et større potensiale for å gå i tøffe dialoger med enkeltmiljøer i Norge som for eksempel fremmer isolasjon, fremfor dialog.

Det er mange mulige fallgruver i Støres tilbud av kollektiv identitet, både når det gjelder konflikt mellom flere kollektive identiteter så som religiøs identitet, politisk identitet, etnisk identitet og nasjonal kollektiv identitet, som er den Støre konstruerer som

overordnet. Det er det ikke rom for å debattere mer i denne oppgaven, selv om det er viktig.

5.0 Nordmannen og det norske i hverdagen

Kvalitativ forskning begynner med noen forutsetninger, et verdensbilde – den potensielle teoretiske linsen. Og gjennom forskningsproblemet undersøkes meningen individer og grupper tilskriver et sosialt eller menneskelig problem. (Creswell 2007:37, egen oversettelse)

I dette kapitlet er det konstruksjon og tegnsetting av den kollektive identiteten nordmannen i hverdagen, nærmere bestemt blant ungdommer i Oslo, som er under lupen. Hvordan influerer et samfunn med porøse grenser inn på deres konstruksjon av kollektiv identitet i det levde livet?

Det er to grunner til at jeg mener at dette kapitlet er en helt nødvendig del av denne oppgaven, som forsåvidt kunne ha stoppet med Støres ”ovenfra”-tilbud av kollektiv identitet i kapittel 4. Den første er at globalisering kan studeres ovenfra med fokus på stat, NGOer og globale konsern, og nedenfra gjennom fokus på mellommenneskelige relasjoner (Eriksen 1997:10). Med mitt ønske om å studere hvordan det globale påvirker vår forståelse av det normale, vil det være å underkjenne et av de viktigste kjennetegnene ved globalisering – dobbeltheten, eller både–og tenkningen som kreves. Det innebærer som vi husker fra kapittel 2 blant annet en relasjonell skala tenkning, hvor det globale og det lokale samspiller, og ikke står som motsetninger. Globaliseringen som skjer nedenfra er minst like viktig å studere ifølge Eriksen (2007:11), da den kan være mer omfattende og viktig for utviklingen enn vi tenker oss.

Den andre grunnen knytter seg til majoritetsinkludering. Gjennom erkjennelse av endring i kontekst, kan vi ikke ta for gitt at dette ikke har betydning for majoriteten. Alle grupper må studeres sammen og samspillet mellom dem har betydning for hvordan globaliserings effekter håndteres og produseres nedenfra. Det er med andre ord ikke bare nok å studere Støres tilbud av kollektiv identitet (statens) ovenfra. Det er nedenfra det er mulig å se hvilket repertoar av metaforer informantene trekker på i hverdagen og hvordan de forhandler rammene for kategorier i relasjon til andre mennesker og omgivelsene ellers. Her kan vi også finne ut om objektiv globalisering verdsettes annerledes enn subjektiv globalisering i hverdagen. Hovedtemaene jeg er interessert i å få belyst gjennom undersøkelsen er: nordmannen, det norske og det flerkulturelle og konstruksjonen og samspillet mellom disse. På veien til en bedre forståelse for temaene, ligger konstruksjon

og bruk av symboler og tegn som *er* norske, synliggjort både gjennom hva som betegnes som norsk, og hva som betegnes som ikke-norsk. Bruk av begrepet flerkulturell, ideer om hvordan vi vet om vi er norske eller ei, og konkrete spørsmål om hva som må gjøres for å være sikker på å *ikke* bli betegnet som norsk. Som nevnt i kapittel 1.3, vil undersøkelsen ha et diskursivt blikk på empirien, og informantenes repertoar og bruk av metaforer vil være til hjelp i fremanalyseringen av kjedene av tegn som kan gi indikasjon på hvor grensene går for nordmannen.

5.1 Om ”*ungdom i Oslo*”

Som nevnt ovenfor er majoritetsinkludering et nøkkelbegrep i denne studien.

Hovedårsaken er at ved kun å undersøke minoriteters opplevelser, vil både majoriteten og minoritetenes tilstedeværelse i produksjonen av sosiale kategorier underkjennes og man mister muligheten for å overspille og underspille likheter og forskjeller for å se om de faktisk har betydning. Ved kun å snakke med representanter for minoritetene, er allerede gruppen overetnifisert, forskjellene definert som avvik fra normalen (majoriteten) og potensialet for reproduksjon av maktforholdet sterkere tilstede enn med en majoritetsinkluderende tilgang. Samtidig, og det er like viktig, underkjennes at majoriteten også kan ha et problematisk forhold til en kollektiv identitet i endring.

5.1 1. Utvalg – *hvorfor akkurat disse ungdommene i Oslo?*

Kriteriene for utvalget er som nevnt i 1.3.2 og ovenfor: majoritetsinkludering, livslang erfaring med å leve i et samfunn med flere etnisiteter representert og gamle nok til å håndtere et fotooppdrag. Av praktiske årsaker ønsket jeg å forholde meg til én klasse. Valget falt på andreklasser elever i videregående skole, som passer alle kriteriene, såfremt klassen inneholder mange etnisiteter.

Å finne skolen ble gjort gjennom snøballmetoden. Jeg tok kontakt med bekjente som er minoritetsrådgivere på videregående skoler i Oslo, og fikk tips om skoler som kunne passe til kriteriene. Slik endte ”Solgløtt” videregående skole i Oslo øverst på lista. Jeg fikk napp på første forsøk da jeg kontaktet leder for 2. klassetrinn. Hun var positiv, og sendte forespørsel til kontaktlærerne i de klassene hun mente tilfredsstilte mine kriterier. Kontaktlærer for klasse ”2SOL” tok opp forespørselen i klassen, og av 31 elever var i utgangspunktet 18 elever villige til å fotografere med éngangskamera og noen færre

ønsket å bli intervjuet. Fordelingen av utvalget ble til slutt slik:

Tabell 4: Informantoversikt med bakgrunn, fordelt på metode og transkriberte intervjuer og postnummer

Metode	Antall	Født	Foreldrebakgrunn
Fotografer	7 gutter 11 jenter Totalt: 18 fotografer	4 gutter født i Norge, 1 i Somalia, 1 i Pakistan og 1 i Hong Kong 10 jenter født i Norge, 1 født i Sverige	10 fotografer med begge foreldre født i Norge. Forøvrig fordelte foreldrebakgrunnen seg på: Sri Lanka, Pakistan, Somalia, Sverige og Hong Kong
Intervjuer	4 gutter 11 jenter Totalt: 15 intervjuer	2 gutter født i Norge, 1 født i Somalia, 1 født i Hong Kong 10 jenter født i Norge, 1 født i Sverige	10 informanter med begge foreldre født i Norge. Forøvrig fordelte foreldrebakgrunnen seg på: Sri Lanka, Somalia, Sverige og Hong Kong
Transkriberte intervjuer	3 gutter 7 jenter Totalt: 10 transkriberte intervjuer	2 gutter født i Norge, 1 i Somalia 6 jenter født i Norge, 1 jente født i Sverige	7 informanter med begge foreldre født i Norge. Forøvrig fordelte foreldrebakgrunnen seg på: Sri Lanka, Somalia og Sverige
Fordelt på postkode	Oslo 1: 3 stk., Oslo 2: 1 stk., Oslo 4: 1 stk., Oslo 5: 2 stk., Oslo 6: 3 stk., Oslo 9: 1 stk. og Oslo 10: 1 stk.		

På grunn av begrensede midler ga jeg ut 16 éngangskameraer, fordelt på seks gutter og ti jenter. To brukte eget kamera.

En mulig svakhet ved utvalget, er at det i den senere tid har fremkommet forskning som sier noe om at livsløpet til unge mennesker kan være nokså likt frem til 18 – 20 år, men så er det en større andel av etniske minoriteter og deres etterkommere som velger et mer ”tradisjonelt” livsløp med ekteskap og barn tidligere enn etnisk norske. Det kan ha betydning for forståelsen av identitet og tilhørighet til en kollektiv identitet. På den andre siden finnes dansk forskning (Staunæs 2004:39) som sier at det ser ut til at det er i 7. klasse vendepunktet finner sted, hvor mange elever endrer relasjoner på tvers av hhv. kjønn og etnisitet. Jeg valgte derfor aldersgruppen 17 – 18 år, som jeg mener vil kunne gi mye god kunnskap om identitet generelt, og kollektiv identitet spesielt også i Norge, samtidig som de er lettere å finne enn de som er ferdig med videregående skole.

Anonymisering

Jeg har valgt å si lite om hvor skolen befinner seg, utover at den er i Oslo, dette for å redusere muligheten for å finne ut hvilken skole det er. Både skolen, ”Solgløtt” og

klassen, ”2SOL”, er fiktive navn, hentet fra været den dagen jeg jobbet med anonymiseringen. Informantene har jeg valgt å gi en kode, som angir kjønn. Eksempelvis AK1, som er kvinne og HM1 som er mann. På den måten vil sitater fra informantene ikke si noe om hvilken bakgrunn de har, og det er en effekt jeg ønsker å kunne bruke. Dersom bakgrunn er relevant vil den bli oppgitt, såfremt det ikke går utover informantens anonymitet. Forøvrig ble meldeskjemaet til NSD godkjent uten kommentarer, og behandling av foto, informantlister og filmer behandles og oppbevares i forhold til godkjent opplegg.

5.1.2 Foto som innsamlings metode

Jeg valgte kamera som innsamlingsmetode av fire hovedgrunner. For det første er jeg opptatt av ungdommenes perspektiv, og ved å gi dem kamera, er det de som er ”sjef” over motivene og dermed analysematerialet i større grad enn om jeg hadde fotografert, selv om jeg er oppdragsgiver og oppdraget vil gi retning til det de fotograferer. For det andre vil valg av motiv innenfor de rammer som gis, kunne si noe om fortolkningsrepertoarene de opererer innenfor og hvordan de tegnssetter nordmannen gjennom; klesdrakt, farge på hud, femininitet/maskulinitet, ting å ha/ikke ha, synliggjøring og kommentering av interiør, og hva som er fraværende i fotoene. For det tredje er disse ungdommene barn av sin tid, håndterer denne typen visuell kommunikasjon. For det fjerde, og minst like viktig, for valg av foto som én av metodene, var en erkjennelse av at jeg ikke omgås ungdommer. Jeg kjenner rett og slett ikke denne gruppen. Å studere fotografiene fra dem var min måte å få litt mer kjennskap til gruppen. De ga meg en inngang til livene sine, som også er en del av en kontekst jeg hadde behov for å bli kjent med. Det ga også en lettere intervjusituasjon, fordi vi kunne ta utgangspunkt i konkrete bilder og motiver når vi skulle snakke om ”det usagte”.

Fotooppdraget

Selve oppdraget informantene fikk var (se vedlegg 9):

”Fotografér alt du mener kan fortelle meg om hvordan det er å være ungdom i Norge i dag.”

Det er et vidt oppdrag, spesielt med tanke på temaene jeg ønsker å vite mer om.

Muligheten for at jeg ville få helt andre svar enn det jeg hadde tenkt var tilstede, men det

var en risiko jeg var villig til å ta. Dette er et eksplorerende design, og jeg valgte derfor en strategi hvor jeg kunne sitte igjen med et bredere empirisk materiale mht. tema, enn et som var for smalt. Jeg ønsker å få tak i ”det usagte”, det vi ikke tenker så mye over og det mener jeg at oppdraget bidro til. Jeg valgte formuleringen ”ungdom i Norge” fremfor ”norsk ungdom” for å være sikker på at alle skulle oppleve at de kunne bidra. Selv de som ikke selv opplever seg som norsk ungdom, er ungdom i Norge.

Jeg trodde kanskje at jeg var litt ”utgått på dato” da jeg kun hadde éngangskamera å tilby, men fikk vite at det å bli bedt om å fotografere livene sine var noe de satte pris på i seg selv, og de mente det var litt kult og retro å få bruke éngangskamera. Alle hadde tilbud om å bruke eget kamera og de kunne redigere de elektroniske fotoene om de ønsket å gjøre det. Men flertallet ønsket å bruke ”retro kameraet”. Jeg tilbød rett og slett noe som var mye kulere enn jeg hadde anelse om, og det bidro nok til at så mange var positive til prosjektet.

Éngangskamera krever at man setter på blitzen manuelt, noe mange glemte, derfor var mange av seriene på rundt 10 bilder i stede for 27. Det er jeg glad for, da det var mer enn nok informasjon i de fotoene som kom frem. Sammen med hver film kom også en oversikt over hvilke foto i serien som kom frem og hvilke som ikke kom frem. Det var et godt utgangspunkt for å spørre hva de hadde tenkt å fotografere som ikke kom frem. Jeg fremkalte to sett av hver serie, slik at hver informant fikk en kopi av sitt eget sett, mens jeg beholdt ett sett av alle. I tillegg har jeg avtalt at alle får tilsendt filmen til bildene når masteroppgaven er sensurert, slik at de selv ”eier” fotoene og negativene.

Bearbeidingen og avgrensning

Først gjennomgikk jeg serie for serie og kategorisere fotoene i hver serie alt etter hva de viste. Deretter beskrev jeg hva jeg så på fotoene innenfor hver kategori for hver informant i regneark. Hovedkategoriene som gikk igjen var; familie, venner, teknologi, hjemmet inkl. eget rom og skole. Noen aktiviteter utenfor skolen var inkludert, men det var få. Dette dannet bakgrunn for temaer som skulle snakkes om i intervjuene, både som inngang til mine utgangstema i tillegg til temaene.

Med så stor mengde empirisk materiale som jeg har i denne delen av oppgaven vil jeg ikke ha rom for å bruke alt like mye, noe jeg var klar over før jeg satte igang. Fotoene ble

brukt som utgangspunkt for intervjuene, utvikling av intervjuguidene og som startpunkt for selve intervjuene, samt som hjelp for meg til å få ”ungdommene under huden”. Her ble alle fotoseriene brukt. I analysene vil det være intervjuene som er utgangspunktet. Fotoene vil ikke bli brukt her, da intervjumaterialet gir nok informasjon til formålet.

5.1.3 Om intervjuene

Målet var å bruke narrative intervjuer, hvor elevens levde liv og dennes fortelling av dette er i fokus. Etter hvert som jeg gikk igjennom fotoene og jobbet med intervjuguiden så jeg at noen tema måtte jeg spørre om uansett. Resultatet ble nok heller et semistrukturert intervju, med et narrativt fokus, i den forstand at jeg inviterte informanten til å fortelle fritt om foto og tema i så stor grad som mulig, innenfor den tiden jeg hadde til rådighet med hver enkelt.

Intervjuguiden

Intervjuguiden ble utarbeidet med bakgrunn i tema som kom frem i fotoene og tema som jeg hadde fra før, om det å være norsk, om nordmannen, om hva som ikke er å være norsk, om det å være flerkulturell osv. Først utviklet jeg en overordnet intervjuguide (vedlegg 10) hvor jeg førte opp alle temaene som fotografiene hadde gitt meg, samt de overordnede temaene. Deretter forsøkte jeg å dele dette opp i mindre undertema, begrunnet i teori om emnene eller i fotoseriene, med potensielle spørsmål som kunne brukes for å få svar på det jeg ønsket. Strukturen ble til slutt todelt. Første del tok utgangspunkt i fotoene og temaene som kom frem fra alle fotoseriene, som var; teknologi, venner, familie og hjemmet, den flerkulturelle familien, aktiviteter og skole. Del to, var basert på teori og omhandlet temaene; Identitet, typisk norsk, anerkjennelse og normer.

Neste steg var å utvikle en egen intervjuguide (vedlegg 11) til hver enkelt informant med utgangspunkt i dennes fotoserie. Når man skal intervju informanter er det viktig å starte med lette og ufarlige spørsmål, slik at informanten får anledning til å bli trygg og ”snakke seg varm” derfor var inngangen med å snakke om egne foto først, en god løsning, men jeg merket at for eksempel temaet flerkulturalitet, som jeg tenkte kunne komme sammen med foto av familien i del 1, var for tidlig. I løpet av de to første intervjuene, som jeg brukte som test intervju, skjønte jeg at noen av temaene måtte snus om på. Deler av spørsmål rundt den flerkulturelle familien ble flyttet til del 2 og når de kom litt nærmere slutten,

fungerte spørsmålene. Samtidig så jeg at mine spørsmål om anerkjennelse, ikke fungerte og ble etter hvert satt helt til sist eller tatt ut. Videre ble spørsmål om klassen og skolen satt på slutten, og det ble ofte ikke tid til å ta dem, men de testintervjuene jeg gjorde, synliggjorde at svarene ikke var avgjørende for hovedmålet med undersøkelsen, selv om skolen er en viktig delkontekst for elevene.

Gjennomføring av intervjuene

Av de 18 som fotograferte, ønsket 11 jenter å bli intervjuet og 4 gutter. Jeg hadde avtale med 5, men den ene trakk seg indirekte gjennom ikke å møte til avtale, ikke svare på e-post henvendelse og SMS. I og med at informantene har rett til å trekke seg fra intervjuet når de måtte ønske, la jeg ikke mer press på vedkommende, selv om jeg gjerne skulle ha intervjuet ham også.

Intervjuene varte i ca. 1 time +/- og ble gjennomført i november og desember 2008. Jeg fikk tilgang til grupperom på skolens bibliotek, hvor jeg ble særdeles godt tatt imot av de ansatte, og fikk bruke rommet etter stengetid ved behov. Rommet hadde glassvegg fra hoftehøyde og opp på den ene kortveggen, men innsynet var ikke plagsomt, slik at det egnet seg godt likevel. Selve rommet bestod av et langbord, med gode stoler til. Jeg la informantens fotoserie opp på bordet, nummerert, slik at når vi satt på hver vår side, kunne begge se fotoene godt. Jeg tilbød dem som ble intervjuet fra kl. 15.00 og utover en baguette, slik at de ikke skulle være for sultne under intervjuet eller på vei hjem. Noen takket ja, og andre takket nei. Jeg tok opp bestilling på SMS samme dag som intervjuet skulle foregå, og benyttet dermed også anledningen til å minne om intervjuet og klokkeslettet. I tillegg tilbød jeg farris og kjeks under intervjuene.

Informantene uttrykte begeistring når de så fotoserien sin lagt opp klar til utforskning, og det gjorde inngangen til hele seansen myk, selv om jeg alltid hadde en formell innledning hvor jeg blant annet fortalte mer om prosjektet, at del to av intervjuet var spørsmål alle fikk, at noen av dem kunne være abstrakte og vanskelige og at det ikke var farlig å ikke ha svar. I tillegg informerte jeg om opptakeren igjen, og forklarte at de filene med opptak, kun var lagret på min laptop og at de vil bli slettet når masteroppgaven er ferdig. Vi startet alltid med at informanten fikk fortelle om fotoene. Jeg hadde også forberedt hvilke bilder jeg lurte på, eller ville vite mer om. Informanten fikk snakke fritt, og noen valgte å ta foto

for foto, og andre hoppet litt mer. Del 1 av intervjuguiden ble brukt som sjekkliste for meg at vi hadde vært innom alt i løpet av gjennomgangen av bildene, og der hvor jeg manglet noe, spurte jeg. I del to handlet det mest om identitet, om norskhet, om å være flerkulturell osv. Her fikk alle bla. spørsmål om de følte seg norske, noe som utløste mye latter, spesielt fra etnisk norske, det var nok noe de ikke var vant med å bli spurt om.

Transkribering og avgrensning

Jeg hadde 15 intervjuer på tape, hvorav de to første ble definert som testintervjuer. Av de 13 resterende ble hele eller deler av intervjuene med sju av jentene transkribert og tilsvarende for tre av guttene. Den fjerde gutten, en utvekslingselev fra Asia, ble også intervjuet, på engelsk, men ordforrådet hans var ikke tilstrekkelig til mange av temaene mine, slik at det ikke vil bli brukt i hovedanalysene. Jeg har en stor overvekt av etnisk norske jenter blant informantene mine, slik at når jeg valgte ut hvilke intervjuer som skulle transkriberes, valgte jeg først bevisst dem som var, eller som hadde en eller begge foreldrene født utenfor Norge. Av de resterende trakk jeg lodd om hvilke to transkriberte intervjuer som skulle utelates i tillegg. Analysen i kapittel 5.3, vil derfor ta utgangspunkt i ti transkriberte intervjuer (tabell 4). Som intervjuguiden viser (vedlegg 11) har jeg mange temaer og innganger til norskhet og identitet. Jeg besitter en anelig mengde data, selv etter at jeg har avgrenset antallet informanter. Det var også en strategisk avgjørelse, basert på at oppgaven er eksplorerende, å gå relativt bredt ut, og heller avgrense gjennom transkribering av de mest relevante temaene. Av de ti transkriberte intervjuene, som er grunnlaget for analysen, er del to av intervjuene transkribert hos alle. I del én har jeg hoppet over private betroelser, og deler som ikke er relevante eller nødvendige for å svare på problemstillingen. Jeg besitter empiri til å kunne utdype ungdommene i Oslo opplevelse av nordmannen og det norske bredere enn jeg gjør her, men det får komme i en artikkel eller to ved senere anledninger.

5.2 Å få ungdom i Norge i dag "under huden"

Som nevnt ovenfor var det viktig for meg å få et inntrykk av det å være ungdom, siden jeg ikke omgås ungdommer i noen særlig grad. Det var derfor spennende å gå igjennom fotoseriene, prate med dem i forbindelse med utdeling og innhenting av fotoapparater, utdeling av fotoseriene og i intervjuene. På den måten ble jeg litt nærmere kjent med den

nære konteksten og væremåten til disse ungdommene. Jeg vil i dette delkapitlet fortelle litt om mine opplevelser, hva jeg ble overrasket over, og hva jeg opplevde var viktig for ungdommen å få frem i forhold til oppdraget. På den måten kan leseren også vurdere det jeg har tatt tak i som viktig i analysedelen i lys av mine opplevelser. Dette er en beskrivelse basert på hvordan jeg har opplevd og tolket informasjonen, og er absolutt ingen analyse.

Hilsning og refleksjon

Det første som slo meg, var måten jeg ble møtt på. Jeg opplevde ungdommene som åpne og imøtekommende. De var langt mer høflige og trygge i ”hilsesituasjoner” enn det min egen generasjon var i slike situasjoner. Jeg fikk både klemmer, mest av jentene, og håndhilsning når de kom og når de gikk fra intervjuene. En informant, muslim, tekstet meg før møtet og fortalte at han så frem til intervjuet, men at han ikke håndhilser. Det satte jeg pris på, da var jeg forberedt og kunne ønske velkommen uten kroppskontakt og hilsningen returneres tilsvarende, med positiv og god tone. Det andre var hvor seriøst de som hadde meldt seg på tok oppgaven. Det tok jeg ikke som en selvfølge. Jeg oppdaget at de trengte purringer og oppfølging, men et langt arbeidsliv har lært meg at ikke bare ungdommer trenger purring. De kom til avtalt tid, og skar avtalen seg, var det stort sett min skyld, som ikke hadde sendt påminnelse slik jeg hadde lovet. Det tredje, og det som overrasket meg mest, var hvor reflekterte disse ungdommene var, også når det var snakk om abstrakte tema som norskhet, eller på spørsmål om å beskrive seg selv med 5–6 ord, som er et vanskelig spørsmål å svare på. Ikke alle svarte umiddelbart, men ingen ga opp, og alle kom opp med beskrivelser av seg selv, som er en hvilken som helst voksen jobbsøker verdig. Det var imponerende hvordan de håndterte uvante spørsmål, ingen ”surnet”, de tenkte seg om, forsøkte. I noen tilfeller hadde de ikke svar, hvilket var helt greit. Spørsmål eller tema ble sjelden avvist, begreper kunne bli kommentert, men alt på en konstruktiv og saklig måte. Selv hadde jeg aldri klart å svare på mine egne spørsmål da jeg gikk i 2. klasse på videregående skole i 1982.

Skole og teknologi

Skolen som kontekst kan helt klart være viktig når man skal studere ungdommers hverdagsliv, og det ideelle ville vært å gjøre tilsvarende prosjekt på to skoler. Jeg har

valgt å ikke la skolekonteksten være avgjørende, fordi det ikke er rammer for det i denne oppgaven. Men jeg utelukker ikke at den kan ha betydning. Det første jeg la merke til var at hele skolen var lagt opp med utgangspunkt i utstrakt bruk av teknologi. Elevene hadde laptop, innleveringer skjedde elektronisk på fronter. Selv om det var lagt opp til mye kommunikasjon elektronisk, la jeg også merke til at elevene fikk mye oppfølging "face to face" med lærer. Jeg fikk også klar melding fra informantene om at e-post var "utgått" på dato, det brukte de kun i sammenheng med skolen – og siden jeg hadde laget egen e-post adresse til dem (ungdominorge@gmail.com), fulgte de litt med på den også, men SMS er mest effektivt i tillegg til evt å lage gruppe på Facebook eller bruk av MSN. Alle informantene uttrykte at de var veldig glade for å gå på akkurat Solgløtt. Noe av det de la vekt på var at det var en skole det var rom for å være forskjellig på, det var ikke så homogent ifølge dem. De uttrykte at det var en fordel at dette var en skole det kom elever til fra hele Oslo, og ikke en "bydelsskole". Én mente sågar at om jeg hadde gjort tilsvarende undersøkelse på f.eks. Handelsgym ville jeg fått helt andre svar, mye mer like – hvilket er fullt mulig. Når jeg gikk i gangene på skolen og i kantina, opplevde jeg det samme, det var et vell av klesstiler, av hårfrisyrer og hudfarger.

En annen ting jeg merket meg, var at klassen så ut til å ha veldig godt samhold. Det la jeg merke til da jeg oppholdt meg i oppholdsområdet i tilknytning til klasserommet deres. Der var en liten sofakrok som flertallet presset seg sammen på i lunsjtiden og måten de var sammen på indikerte at de hadde det bra sammen og var trygge på hverandre. De som ikke satt fast sammen med de andre opplevde stort sett også at samholdet var bra, men av forskjellige årsaker ønsket de å bruke fritimer og lunsj annerledes. De fysiske omgivelsene kan muligens ha hatt betydning for at så godt som alle på ett eller annet vis fremhevet teknologi som viktig for ungdom i Norge i dag, ofte visualisert på bilder i form av mp3-spiller, laptop, mobil og gjerne sammen med skolebøker. En annen ting som overrasket meg litt, var at de uttrykte at de spilte lite PC-spill, det var noe de gjorde da de var yngre, nå hadde de ikke tid til slikt. Det kan være underrapportering. De var oppmerksomme på og informert om spillavhengighet som ofte ble nevnt i sammenheng med PC-spilling, men det kan også være at det faktisk var sånn.

Hardarbeidende, familiekjære og presset på tid

Tid var også noe som gikk igjen, det var lite av den, eller så mye som skulle gjøres. Noen

hadde allerede hatt erfaringer med å bli utmattet av å ha for mye som skulle skje på én gang. Familien ble fremhevet som viktig hos alle informantene. Enten man var i familiekonstellasjoner hvor man vekslet mellom to familier eller én, uttrykte de tydelig at familien var viktig, og at de også prioriterte tid sammen med familien. Prioritering generelt var ikke lett, men de fleste uttrykte at det var noe man bare måtte gjøre. Ekstrajobb, venner og aktiviteter, sammen med uttrykte ambisjoner om skoleresultater, fikk meg til å tenke at de hadde dager minst like fullsatte, utfordrende, lange og kanskje stressende som en voksen i en karrierejobb. De hadde forhold til både å være målrettet, å gjøre mye og å prioritere. Samtidig opplevde jeg at de hadde et forhold til at det å være ungdom også skulle innebære å ”leve litt” eller ha det gøy.

5.3 Klart jeg er norsk!.... eller litt internasjonal kanskje...

Hvordan *gjør* så ungdommene i Oslo nordmannen i en global hverdag? Refleksprosjektet har beskrevet en global verden, som Norge som nasjon og samfunn er en del av. Porøse grenser indikerer at det er vanskelig å vite hva som er innenfor og hva som er utenfor vante kategorier. Støre har konstruert en kollektiv identitet, et stort norsk ”vi”, som jeg kaller den multikulturelle nordmannen, hvor det ikke er problematisk å se annerledes ut, eller ha aner og kulturelle og religiøse praksiser som er annerledes enn ideen om hvordan den norske arbeideren eller bonden ser ut eller oppfører seg. Det skal være plass til mange kollektive og individuelle identiteter i den multikulturelle nordmannen. I praksis betyr det at man skal kunne tilhøre mange kategorier og gå inn og ut av dem avhengig av hvor man er og hvem man er sammen med, uten at det skal oppleves problematisk. Er det å gå inn og ut av kategorier problematisk eller skjer det sømløst i hverdagen. Hvem håndterer en slik virkelighet, og hvem opplever det problematisk er spørsmål som vil ligge i bakhodet når jeg nå skal analysere ungdommenes *gjøren* av kategorier i hverdagen.

Først skal vi se på hvordan ungdom i Oslo tegner nordmannen gjennom hvordan man vet om man er norsk, hva de mener gjør dem norske, hvilke tegn de synliggjør som ikke er norske, hva det vil si å være flerkulturell og hvem som kan være det. Deretter vil jeg trekke frem det som fremstår som den største forskjellen mellom majoriteten og minoritetene i datamaterialet. Basert på dette vil jeg oppsummere hvilke(n) kjede(r) av tegn disse ungdommene synliggjør, og sammenstille disse med Støres tilbud av kollektiv identitet, og drøfte kort likheter og forskjeller, før jeg ser nærmere på hvilken normalitet,

eller virkelighetens grammatikk ungdommenes nordmann vil fremme eller fordre.

5.3.1 *Hvordan vet vi om vi er norske?*

Ja, jeg bor i Norge, klart jeg føler meg norsk!

Sitatet ovenfor synliggjør, det mest fremtredende tegnet på at man er norsk – nemlig at man bor her. Det var en gjenganger i begrunnelsen av at man følte seg norsk. Å være norsk gjennom å bo i Norge er en *beholdermetafor*, det vil si at vi begrepsliggjør tilstander som beholdere. Her bidrar den til å avgrense det norske samfunnet til et territorium, slik at det får en innside og en utside (Lakoff og Johnson 2003:31–32). Dette var en felles begrunnelse, uavhengig av etnisk bakgrunn.

På spørsmål om informantene kunne nevne tre – fire ting som gjorde at de var norske, kom det frem aktiviteter og hendelser av typen: å gå på norsk skole, stå på ski, matpakke, å ha norske foreldre, være vokst opp her, ha norsk pass, julaften, 17. mai og norske tradisjoner. Av fysiske attributter kan nevnes: å være lys, å bo på et veldig norsk sted med sjø og fjord og naturen ved hytta og av menneskelige karakteristikk var: innesluttet og lukket, snakke om været, ha teknologiske kunnskaper, frihetsfølelse, frihetsverdi og nasjonalfølelsen det mest fremtredende. Av de med minoritetsetnisk bakgrunn, var også det å gå i vanlige klær fremfor å gå med klær fra ”hjemlandet”, å ha norsk pass, og å kunne si at man kommer fra Norge når politiet spør, en del av det å oppleve seg som norske.

Barndomsminner

Ifølge Eriksen (1996:54ff) refererer skigåing, å gå på norsk skole og å ha norske foreldre seg til nasjonale metaforer, hvor nasjonen kan betraktes som blant annet et tre med røtter, familie eller den oppvoksende generasjon. Han sier videre at særlig barndomserfaringer kan bli ekspropriet og nasjonalisert hos borgerne i en stat. 17. mai er et eksempel han gir på en slik ekspropriering av barndomsminner, hvor personlige erindringer blir gjort til norske erindringer. Hytteturer og skigåing med familien blir mer enn familieritualer – de blir norske ritualer. Vi ser med andre ord informantene trekker på tilsvarende nasjonale metaforer som kobler individuelle barndomsminner og familieminne til territoriet avgrenset av det å bo i Norge. Å være norsk gjennom å bo i Norge, innebærer altså også å ha felles barndomsminner som oppleves som norske.

En følelse

På spørsmål om hvordan man vet *om* man er norsk eller *når* man er norsk, var det mest fremtredende svaret at *det er en følelse*. Denne følelsen handlet om tilhørighet og familieband, hvor familie utenfor Norges grenser kunne bidra til reduksjon av tilhørighet til Norge og sterkere band til et annet hjemland, også for dem som er født her. Eller det kunne bidra til at man ble opplært til å ha flere tilhørigheter. Når etnisk norske snakket om hvordan man vet at/om man er norsk, handlet det i større grad om etniske minoriteter enn om seg selv. Utdypingen av følelsen handlet om dem som på ett eller annet vis utfordret en lengre ættelinje på norsk territorium. Dette synliggjøres av én av de etnisk norske informantene på spørsmål om hvem eller hva som er med og bestemmer om man er norsk eller ei:

(...)de jeg kjenner har veldig tilknytning til landet sitt. Og de vil ikke glemme det liksom, men hvis det har gått mange generasjoner og du har bodd i Norge, så vil jeg si at man kan si at man er norsk. Og da snakker man sikkert helt rent norsk og har lært det et vanlig barn lærer. Jeg vil si man har lov å si man er norsk da. Man er jo norsk, man kan ikke, man har jo slektninger i andre land, men man er jo født og oppvokst her.

”Landet sitt”, refererer seg her ikke til Norge, men til et opprinnelsesland.

Det første å merke seg er at informanten tar utgangspunkt i to nasjonalmetaforer hvor avgrensningen mellom ”landet sitt” og Norge, skjer gjennom *å bo i*, samtidig som ættelinjen er viktig for legitimering av norskheten til dem som er innenfor avgrensningen. Det kan se ut som to motstridene metaforer, men informanten legger ættelinjen ut til forhandling og dermed åpner hun opp muligheten for at mennesker med ættelinje til andre land kan bli nordmenn gjennom å være født i Norge over flere generasjoner.

Det andre vi ser er rangeringen av norsk etnisitet i forhold til annen etnisitet gjennom ”å snakke rent” i tilknytning til norsk språk. Begrepet rent, får sin betydning gjennom orienteringsmetaforen opp er bra, ned er dårlig, hvor nord er opp og sør er ned. Renhet koblet med nord blir i denne sammenhengen noe originalt i betydningen opprinnelig og autentisk, som man måles mot. Metaforen er kulturelt forankret i myten om den rene norske naturen som noe naturlig og ubesudlet. Koblingen mellom ættelinjen og det rene originale legger noen føringer for inkludering, både med hensyn til tid og med hensyn til kulturelle krav man skal vurderes ut fra så som rent norsk språk og vanlig norsk

skolegang. Samtidig er det verd å merke seg forhandlingen som foregår for å gi det hun snakker om en viss mening.

For det fjerde ser vi at informanten, som er etnisk norsk, ganske naturlig ser seg selv som en som kan gi tillatelse til noen å si at de er norske – hvis det er det de føler seg som. Det er mulig så lenge man betrakter seg selv som en original og dermed rangert høyest – som autentisk norsk.

Men også ættelinje

Vi ser at informanten gjennom å forhandle hvor lang ættelinjen må være, reduserer betydningen av flere tilhørigheter ved å fremheve den som knyttes til Norge. Dermed blir det koherens mellom de to metaforene, ættelinje og den norske beholderen – de passer sammen i konteksten og bidrar til å gjøre flere tilhørigheter mindre problematiske og mulig å plassere. De vi også skal merke oss, er at forhandlingen handler om å redusere betydningen av flere tilhørigheter, ikke å åpne opp for at flere tilhørigheter er en naturlig del av det å bo i Norge. En annen av informantene, også etnisk norsk, uttrykte at hun ikke følte seg typisk norsk, fordi hun ikke var begeistret for det typiske norske som ski og vinter, opplevde ikke å ha ”den norske patriotismen”. Samtidig var hun klar på at hun ikke kunne nekte for at hun var nordmann, når jeg spurte hvordan hun tenkte at andre ville se på henne. ”Jeg kan jo ikke si – nei, jeg er fra Somalia ... he, he ...” Selv om hun ikke følte seg så veldig norsk, ser det ut til at hun opplever en forankring i ættelinjen til Norge som ikke kan brytes. Det er med andre ord ikke bare en følelse som forteller om man er norsk. På spørsmål om det var forskjell på å være norsk ungdom og ungdom i Norge, var slike forskjeller knyttet til tilhørighet og til hvordan man ble lest. Man kunne være ungdom i Norge, men ikke føle seg norsk, enten fordi man ikke ønsket det, eller fordi man ikke hadde bodd her særlig lenge. Da var man ikke norsk ungdom. En av informantene synliggjorde kanskje det vanskeligste dilemmaet i denne sammenhengen: ”... hvis du føler deg hjemme begge stedene, så er det jo greit, men hvis du føler at du ikke hører hjemme noen av stedene, er det vel litt verre igjen.” Om man føler seg hjemme eller ei, kan ha flere årsaker. En av dem handler om å anerkjennes som innenfor i en tilhørighet som er viktig for en, og da er vi over på hvordan man blir lest, eller leser andre.

"Å dømme boka etter omslaget"

Vi har sett at det å vite om man er norsk både er en følelse, men også handler om tilhørighet og ættelinje. Følelser kommer ikke "fra ingen steder", men blir til i relasjon med andre mennesker og omgivelsene. Derfor var jeg interessert i om ungdommene hadde erfaringer i å bli lest feil, eller selv hadde lest personer eller grupper feil. For etnisk norske var erfaringene gjerne knyttet til møter med potensielle venner eller vennegjenger og erfaringene går begge veier, man har både lest feil og blitt lest feil. Løsningen lå alltid i å bli bedre kjent, det var da man skjønnte at man hadde tatt feil selv, eller at andre hadde endret mening om dem når de ble bedre kjent. En av informantene oppsummerte det på denne måten: "... det er sånn når du blir kjent med folk, det er lett å ta feil av folk, og man dømmer dem før man blir kjent med dem. Det er lettere å gjøre det med en hel gjeng føler jeg, enn med én person (...)".

En annen av informantene, med minoritetsetnisk bakgrunn, belyste hvor mye kontekst kan ha å si for hvordan man blir lest:

Når jeg flytta til Oslo fra Solbyen, jeg kunne jo være meg selv, men jeg føler at når jeg kom til Oslo, fikk jeg litt sjokk. Folk bare tenkte han er jo (nasjonalitet). Og det bor mange (nasjonalitet) i Oslo, og mange synes jeg er forskjellig fra mine landsmenn da, som kommer fra samme land som meg, og de kunne ikke skjønne at jeg var fra (nasjon). ... men det er mange som syns jeg er annerledes i forhold til folk som likner meg.

Informanten synliggjør noe vi ofte ikke tenker på, han blir tatt for å være en original han ikke er. Det han betegner som hjemland, er et sted han aldri har vært, men har hørt mye om, har kontakt med familie der, men han har ikke levd der. Av originalene fra hjemlandet, eller de som mener selv de er originaler, er han ikke helt innlemmet i gruppen, selv om han utseendemessig kan se ut som originalen. Samtidig blir han sett på som en "hjemlandsoriginal" av alle andre som leser ham på utseende. Han sier videre:

(...) språket har jeg merka veldig mye. Når jeg åpner munnen min, så er det sånn; hæ, he, he, kommer dét ordet fra deg? Det liker jeg egentlig at folk blir litt sjokka når jeg snakker sånn. (...) i Solbyen var folk mer seg selv, vel det var jo båser der også, men der hadde jeg vokst opp med folka, så de kjenner meg. Men når jeg kom hit, følte jeg at jeg ble satt mer i bås, måtte vise meg frem litt for å vise mer hvem jeg er. Jeg syns det er mer generalisering og sånt her i Oslo enn i Solbyen.

Der han har vokst opp, kjenner de både innsiden og utsiden, og i praksis sier han at han er

godkjent og inkludert i gruppen, som i hovedsak bestod av etniske nordmenn. Utsiden fikk mindre betydning, og hans norsk er flytende noe som også bidrar til at han blir nærmere en norsk original enn en hjemlandsoriginal. Han står på ski, noe han også uttrykker at overrasker folk, men det gir ham en felles erfaring med etnisk norske, som gjør ham i stand til å være med i den historiske ekspropriasjonen av barndomsminner, selv uten å ha lang ættelinje. Så snart han beveger seg utenfor konteksten hvor dette er kjent, leses han som noe annet, og må synliggjøre seg selv om igjen. Tilsvarende forteller også en annen av informantene som ikke har etnisk norsk bakgrunn, at biler stopper når han går i enkelte strøk i byen og spør om han har hasj å selge, også han blir lest kun på ”omslaget”.

Alle informantene har altså erfaringer av å bli lest feil. For etnisk norske, handler ikke lesning av førsteinntrykket om de er inne i den norske beholderen eller ei, den handler om å få tilgang til flere vennegrupper innenfor boksen. For personer med minoritets etnisk bakgrunn, kan det både handle om å få tilgang til den norske beholderen, og til flere vennegrupper. Rangeringen som skjer i kategoriseringen av mennesker, skjer både på bakgrunn av om man er født i landet, og hvor lang ættelinje i landet man har. Har man kroppstegn som ikke indikerer lang ættelinje, som mørk hudfarge, vil selvrepresentasjonen være særdeles viktig og en aktiv ingrediens i hverdagens kategoriproduksjon som skjer i relasjonen til de andre menneskene man møter. Man kan ikke gå ut døra og automatisk være innenfor den ytterste boksen, man må produsere seg inn hver dag, blant annet gjennom aktiv bruk av rent norsk språk.

Burka er ikke norsk

Å vite hva som er norsk, handler også om hva som ikke er norsk. Det kan også være sann at noe er norsk i en kontekst, men ikke norsk i en annen. For å finne ut hvor grensene går, ba jeg informantene være med på et tankeeksperiment:

Hva må jeg gjøre hvis jeg skal gå på Karl Johan, og være sikker på at de som går forbi meg, garantert ikke svarer norsk, hvis du går bak meg og spør dem hvor jeg kommer fra?

Fire markører trådte frem i materialet som viktige tegn på noe ”ikke-norsk”: klesstil, norskuttale, hudfarge og oppførsel.

Burkaen er den *klesstilen* som garantert ekskluderer deg fra gruppen nordmenn i følge informanten. Av ord som ble brukt i tilknytning til burka var undertrykkelse og udemokratisk på den ene siden og bevisst isolasjon fra det norske på den andre siden. Det er et tegn som leses slik at det støter mot menneskerettighetene, og dermed helt i grenseland, og helst utenfor den norske grensen. Burkaen er også et tegn som leses som et bevisst ønske om å avvise alt det samfunnet man lever i står for, og dermed lukkes muligheten for forhandling, noe som heller ikke er akseptabelt.

Hijab ikke norsk – ikke alltid unorsk heller

Hijaben er den nest sterkeste markøren når den er sammen med en klesstil som består av store kjoler/kåper over store bukser. Men hijaben blir mindre unorsk om den som har den på også røyker, og bæres den i tillegg til røyk, sammen med ”vanlige” klær, blir dens styrke som markør på noe som ikke er norsk redusert. Har man i tillegg etnisk norsk utseende, er det mulig å forhandle den inn i det norske. Hijaben er med andre ord under forhandling. Det er mulig å forhandle seg inn i en norsk kategori med hijab, såfremt den kombineres med sterke tegn på norskhet.

Utover dette ble klær med referanse til afrikanske stammer eller indiske sarier, uttrykt som markører på at du ikke er norsk. Slik jeg tolker informantene, er disse tegnene i en posisjon hvor det er mulig å forhandle dem inn eller ut avhengig av kontekst og hvilke andre tegn de brukes sammen med.

Kebabnorsk – ikke helt norsk

Informanten som flyttet fra Solbyen til Oslo uttrykte at, *norskuttalen* er viktig, og det gikk igjen blant resten av informantene også. I tillegg til klesstil, må jeg om jeg ikke skal oppfattes som norsk, ha et gebrokkent norsk med dårlig uttale. Videre vil flytende norsk være *mer* norsk om det er flytende dialekt, enn Oslo-uttale. Oslo-dialekten ble ikke regnet som dialekt. Slik jeg oppfattet informantene var Oslo-dialekten på et vis et nullpunkt for dagens norsk, men andre dialekter styrker den historiske tilknytningen og gir en renere originalitet enn Oslo-dialekten. En av informantene påpekte viktigheten av at rent språk, ikke bare gjelder for etniske minoriteter:

(...) eller som er veldig utenlandske av seg, som har utenlandske venner så blir de litt sånn selv. Hvis du snur deg da, og ser de er norske, så blir man litt sånn hmm.

Her refereres det til etnisk norske jenter som omgås mange venner fra etniske minoriteter, og det gjelder både språk og oppførsel. Men forskjellen er at de etnisk norske har en utgangsposisjon å gå tilbake til – når de snur seg, ser vi at de er norske, selv om språket er influert av kebabnorsk er man innlemmet i nordmannen. For andre, vil rent norsk språk være en ingrediens å bruke i hverdagsproduksjonene av seg selv i forhandlingene om å komme inn i kategorien nordmann.

Mørk hudfarge – kan forhandles

Hudfarge ble også nevnt i flere omganger. Noen mente det var umulig for meg å bli tatt for noe annet enn nordmann, fordi jeg var lys. Burka løste det problemet for mange. Mørk hudfarge er et tegn som sammen med dårlig norskuttale og for eksempel hijab og ikke-vestlige klær bidrar til å bli betegnet som ikke-norsk. Men hudfarge i seg selv er mulig å forhandle inn i norskgruppen gjennom flytende norsk, gjerne en dialekt og vanlige klær i betydningen vestlige klær. Ifølge Eriksen (2007:116–118) har den mørke kroppsfargens semantiske kjerne flyttet seg bort fra ren farge og kobles nå sterkere til kultur. Som informanten fra Solbyen indikerte, måtte han også stadig presentere seg selv, da med kulturelle tegn med sterk tilknytning til det norske, som rent språk og skigåing, for at kroppsfargen skulle kobles med kulturelle tegn som inkluderte ham i gruppen. Som en etnisk norsk informant påpekte: ” hudfargen forteller hvor du kommer *fra*, ikke hvem du *er*”. Og det er et interessant utsagn, fordi det åpner for at du *kan* komme fra ett sted og være noe annet. Her ser vi en majoritetsetnisk informant som ikke kobler ættelinje like sterkt til legitimering av norskhet som flertallet gjorde. Samtidig må du, dersom du har feil hudfarge eller navn som tyder på feil hudfarge, være forberedt på å bli diskriminert systematisk (Eriksen 2007:118).

Riktig oppførsel

Det siste tegnet *oppførsel* kan også bidra til om du blir oppfattet som norsk eller ei. Forslagene jeg fikk på hvordan jeg måtte oppføre meg for å ikke bli oppfattet som norsk dreide seg i hovedsak rundt det å være høyrøstet og snakke med personer man ikke kjenner på gata. Sammen med klesdrakt, språk og hudfarge, ville det hjelpe meg på vei. Det mest interessante her, er at én av informantene definerte norske kvinner som høylytte og med stor utfoldelse i det offentlige rom, noe som ble ansett som unormalt spesielt i

forhold til om man er en god muslim. Da skal man ikke ta slik plass. Det han synliggjør er at samme tegn kan få diametralt motsatt tolkning i samme fysiske kontekst, avhengig av hvem som leser det.

I tillegg til dette kom det frem andre oppførselsmarkører som er viktige, men som ikke er direkte knyttet til "Karl Johan prosjektet". På den ene siden handlet det om å ha det litt strengere hjemme, om å ikke drikke eller røyke, som ble uttrykt av to av minoritetsungdommene som noe som oppfattes som forskjellig fra det som var vanlig for norsk ungdom. Det ble også kommentert av en etnisk norsk informant, som en periode hadde droppet å drikke på fest. Hun uttrykte overraskelse over reaksjonene hun fikk. Det var vanskelig for de som drakk at hun var edru, og presset for å være som alle de andre opplevde hun som overraskende sterkt.

På den andre siden handlet det om oppførsel knyttet til etniske minoriteter og deres forhold til majoriteten. Å si at man ikke trenger å respektere noen fordi de er kvinner, begrunnet i at der man kommer fra skal man ikke respektere damer, eller si at man ikke trenger å respektere norske lover fordi man har en annen bakgrunn, oppfattes som selvekskluderende. Å bryte med lovverket og med kvinners rettigheter kan synes som noen grenser som ikke er til forhandling. Når en annen tilknytning får større vekt enn den norske, og den i tillegg bryter med noe som oppleves nesten som universelt, som menneskerettigheter, kvinners rettigheter og generell respekt for lover og regler, er man ikke inne i kategorien nordmann.

Vi har sett at det å bo i Norge er en avgrensning som brukes for å skaffe det norske samfunnet en innside og en utside – en beholder vi kan være nordmann inni. Tilhørighet gjennom lang ættelinje i Norge, vil garantere deg plass i beholderen. Det er også mulig å forhandle seg plass, selv om man har flere tilhørigheter, men det handler i hovedsak om å redusere betydningen av tilhørigheter til andre steder til et akseptabelt minimum, og fremheve tilhørighet til sterke markører for norskhet. Det avhenger både av å velge den riktige tegnkombinasjonen i selvrepresentasjonen, hvor lenge du har levd i en kontekst, og hvor godt det er mulig å gjøre seg kjent i en kontekst. I Oslo er det vanskeligere å få "unna" selvrepresentasjonen én gang for alle, enn det er på mindre steder. Vi har sett at den norske originalen er utgangspunktet for hvordan man vurderes. Men kategorien er under forhandling, både når det gjelder hvor lang ættelinje man må ha, og hvilke

tegnkombinasjoner som kan regnes som norske.

Det er verd å merke seg at ingen har utfordret originalen så langt i materialet.

Nå skal vi se nærmere på kultur i det flerkulturelle Norge.

5.3.2 Min kultur, din kultur, flerkultur....

Vi sier gjerne at Norge er et ”flerkulturelt samfunn”, og Støre har i kapittel 4 synliggjort en multikulturell nordmann. Et viktig spørsmål i denne sammenhengen er hvem eller hva som gjør at noen/noe betegnes som flerkulturell(t). Holder det å være en del av et slikt samfunn, eller er det spesielle ingredienser som gjør at noen eller noe er flerkulturelt?

(...) det er ikke sånn flerkulturelt, det er bare jeg og så noen få pakistanere og en fra Sri Lanka, så er resten norske. Ikke sånn internasjonal blanding fra Italia, Tyskland og sånn morsomme ting da. Vi mangler litt det.

Ovennevnte sitat kom i forbindelse med et spørsmål om hva informantene syntes om klassen. Det er et interessant sitat, fordi det på den ene siden sier noe om at det å være flerkulturell er å være noe annet enn norsk, samtidig bryter han med det jeg tenker som en gjengs forståelse av flerkulturell som noe som knyttes til ”ikke-vestlige”. Her blir andre europeere inkludert, grupper mange ikke lenger tenker på som fremmede.

For meg var det viktig å finne ut om majoriteten er inkludert når vi snakker om Norge som et flerkulturelt land eller samfunn, eller om det er ”de andre” som utgjør det flerkulturelle. ”Flerkulturelt samfunn” er et begrep jeg har innført i forhold til informantene. Jeg kunne valgt multikulturelt eller et annet ord, og jeg kunne også ha latt være å introdusere det, og latt informantene selv komme med begreper. Men endring i kontekst, som er fokus, innebærer at jeg trenger begreper for å beskrive noe som oppfattes å ikke har vært før, og flerkulturell er et begrep som brukes ofte i mediene. Det var derfor viktig for meg å finne ut hva informantene legger i begrepet. Det utkrystalliserte seg tre måter å være flerkulturell på. Det var gjennom annen etnisk og kulturell bakgrunn enn norsk, gjennom holdninger og handlinger og gjennom forbruk. De to første kom frem gjennom spørsmål om de opplevde familien sin som flerkulturell og hva som gjorde/ikke gjorde den flerkulturell. Den siste gjennom et konkret eksempel konstruert for å finne ut om man kan være flerkulturell gjennom forbruk.

Flerkulturell gjennom annen etnisitet og kultur enn norsk

Den første måten å være en flerkulturell familie på, og den de fleste tenkte på først, var gjennom ikke å ha etnisk norsk opprinnelse, men å leve i Norge. Det ble ofte i denne sammenhengen skilt mellom norsk kultur og annen kultur. Informanter med etnisk minoritetsbakgrunn beskrev det gjerne som å blande inn norsk kultur, samtidig som opprinnelseskulturen eller hjemlandskulturen skulle ivaretas og ha en viss innflytelse. Det var ikke problematisk for dem å skille det ene fra det andre eller å blande. Dette ble også betegnet av informantene som den sterkeste måten å være flerkulturell på i forhold til de to neste.

Flerkulturell gjennom holdninger og handlinger

Den andre måten å være flerkulturell på var gjennom holdninger og handlinger. Markører brukt for å synliggjøre det var; åpen for nye ting, tolerant, inntrykk fra andre kulturer, lage mat fra andre land/kulturer, handle mat i ”tyrkiske sjapper” og bosted i områder hvor mange etnisiteter er representert. Det var en mye større ambivalens rundt denne måten å være flerkulturell på. For noen var dette tegn som ble trukket frem og debattert som mulige markører på at de var flerkulturelle, uten at de nødvendigvis konkluderte med at de var det, som denne informantens refleksjon:

hm, nei si det. Familien min er veldig åpen for nye ting og veldig tolerant, men det er jo ikke noe flerkulturelt i den (...) men veldig åpne for alt.

Denne etnisk norske informanten uttrykker at familien mangler en eller annen ingrediens for å bli helt flerkulturell. Etnisk norske informanter som hadde lang erfaring i å være sammen med etniske minoriteter, samt de informantene som hadde foreldre, eller selv var født i et annet land enn Norge brukte mindre tid til å tenke seg om før de mente noe om saken enn de øvrige informantene. Dette kan ha sammenheng med at de ble spurt om noe de normalt ikke blir utfordret på. Som vi så ovenfor var ideen om flerkulturalitet sterkest knyttet til representasjon av en annen etnisitet/kultur enn norsk i familien. Er man oppvokst i en etnisk norsk familie i Norge, kan dette være noe man ikke tenker særlig over, man opplever det man bedriver som norsk, selv om man er influert av mange kulturer.

Flerkulturell gjennom forbruk

Den siste måten som utkrystalliserte seg som en måte å være flerkulturell på kom frem gjennom et eksempel, som ungdommene skulle forholde seg til. Denne måten å være flerkulturell på kan derfor sies å være påvirket av meg i større grad enn de to foregående. Eksempelet lyder slik:

Tenk deg at jeg er samlet med familien min en lørdag kveld og vi koser oss med Sushi, har leid en Bollywood film og den siste James Bond filmen som vi skal se sammen. Samtidig sitter mannen min og leser Muhammad Yunus's siste bok (nobelsfredsprisvinner, 2006, fra Bangladesh), sønnen min spiller palestinsk metall rock på iPoden og datteren min øver på fiolinen sin ute i gangen.

Er vi flerkulturelle når vi gjør dette? Er vi norske?

Svaret på om jeg og min familie er flerkulturell når vi gjør dette var ja fra alle. For noen av informantene, som hadde vanskeligheter med å svare på spørsmål om de opplevde familien sin som flerkulturell, var dette spørsmålet lettere å mene noe om, men ikke nødvendigvis uten forbehold eller ambivalens. For noen handlet dette om at man gjennom film, musikk og litteratur fra andre deler av verden, kunne oppleve tilknytning til annen kultur. For andre ble det uttrykt at dette var en ubevisst måte å være flerkulturell på, eller at vi får inntrykk fra mange andre kulturer og at vi bruker det hver dag uten å tenke over det. Det var uten tvil én måte å være flerkulturell på, men som én informant uttrykte det:

Ja, jeg vil si at dere er flerkulturelle da, kanskje ikke så sterkt, men det er jo flerkulturelt.

Det burde kanskje ikke være en overraskelse at flerkulturell som begrep knyttes til kultur. Samtidig ser vi at ideen om hva kultur er, er sterkere knyttet til etnisitet, som norsk kultur eller somalisk kultur, enn til måter å gjøre kultur på. Å være flerkulturell gjennom forbruk er ikke like flerkulturelt som å være det gjennom å ha annen etnisitet enn majoriteten. Én av informantene uttrykte det slik:

Ja, for de vi sier er flerkulturelle, det er vel innvandrere(...), så hvis vi flyttet til England, så er vel vi flerkulturelle.

Dette er en etnisk norsk informant, og slik jeg ser det, oppsummerer hun mye av det de andre har sagt – den viktigste og mest ekte ingrediensen i det å være flerkulturell er å ha mer enn én kulturell tilhørighet. Samtidig som hun som de fleste andre var enige i at vi

lever i et flerkulturelt samfunn.

I forlengelsen av dette spørsmålet fulgte også spørsmål av denne typen:

Er det mulig å være begge deler? Kan man bli flerkulturell gjennom å gjøre ting? Er det mulig å være både norsk og flerkulturell? Er det å være flerkulturell en del av det å være nordmann?

Også her var det mange som mente at man kunne være både flerkulturell og norsk samtidig, og mange som mente at det å være flerkulturell var en del av det å være nordmann, og dette ble i hovedsak koblet til ”slik samfunnet var nå”, hvor innvandring lå som implisitt grunn. Én informant satte spørsmålstegn ved bruken av flerkulturell om innvandrere, fordi hun mente at det kanskje egentlig var en merkelapp som ble brukt for ikke å bli stemplet som rasist.

Informantenes ambivalens mellom på den ene siden å knytte flerkulturalitet til en kulturell tilhørighet i tillegg til ”opprinnelseskultur”, samtidig som man kan være flerkulturell og norsk forteller meg på den ene siden at disse ungdommene er barn av sin tid – de tenker ”både – og”, samtidig som kategoriseringen forteller meg at det er grader av det å være flerkulturell. Er man en del av majoritetskulturen, kan man bli flerkulturell gjennom holdninger, handlinger og forbruk, samtidig som det ikke er helt ”ordentlig” flerkulturalitet. Selv om man kan være både flerkulturell og norsk, er man ikke helt norsk om man har en ”opprinnelseskultur” som ikke er norsk. Repertoaret av metaforer de trekker på i denne sammenhengen ser ut til å være en blanding av et repertoar basert på opprinnelse koblet med Ole Brumms ”ja takk, begge deler”, eller ”både–og” tenkning. Opprinnelse blir styrende, eller fungerer som en *orienteringsmetafor* (Lakoff og Johnson 2003:17) for tolkningen av temaet, men ”både–og”-tenkningen gjør at opprinnelse ikke ekskluderer majoriteten fra gruppen, vi får heller en gradering av flerkulturaliteten.

Kultur

Når vi ser på informantenes bruk av kultur er det en nær kobling mellom kultur og opprinnelse. Vår kultur og norsk kultur, eller vår kultur og f.eks. pakistansk kultur var det som var fremtredende. Norsk kultur kunne naturlig inneholde ingredienser fra andre kulturer når det gjaldt forbruksvarer som mat, film, musikk osv., men kultur koblet til menneskers etnisitet ble kategorisert for seg. Etniske andre synes ikke å være direkte del

av kulturproduksjonen i Norge. Samtidig uttrykte én av informantene følgende på forespørsel om ”jeg kan bli flerkulturell”:

Alle kan bli det, hvis de vil det. Tror heller det handler om utviklingen vi er i, det er jo ganske nytt med innvandrere, hvis man tenker på det i det lange løp, liksom, og jeg tror heller at utviklingen kommer av seg selv enn av at vi gjør noe med det, at det blir vanlig. Vi ser jo at det er vanlig å spise appelsiner nå, selv om man før aldri hadde sett appelsiner.

Hvilket jeg tolker til en idé om at det å være flerkulturell kan bli en mer normal del av det norske i fremtiden, enn det er i dag. Det samstemmer med forhandlingen av ættelinjens lengde i kapittel 5.3.1. Men hvis det å være flerkulturell er en del av en kollektiv identitet, en flerkulturell nordmann, uttrykker ungdommene gjennom sin kategorisering, at det vil være vanskelig å få til dette uten at noen er mer nordmenn enn andre, gjennom sin etnisk norske opprinnelse, samtidig som de etnisk norske heller aldri kan bli en skikkelig flerkulturell nordmann, nettopp på grunn av sin etnisk og kulturelle norske opprinnelse. Før jeg konkluderer for bastant, vil jeg gjerne oppsummere litt og se nærmere på hvilke skillelinjer som synliggjør seg i materialet.

5.3.3 *Sømløs vandring*

Slik jeg ser det, *lever* disse ungdommene den globale verdens paradokser. Strategiene de bruker til å få mening i motsetninger, skape grenser der grensene flyter, inkludere det ekskluderte og samtidig bevare noe de opplever er seg selv og en verden de kjenner, trekker både på et nasjonalt orientert forståelsesgrunnlag *og* på et globalt forståelsesgrunnlag. De trekker på all livserfaring de har tilgjengelig i konstruksjonen av en meningsfylt hverdag, og her er felles barndomsminner ekspropriert til nasjonale myter en nøkkel.

To av informantene med minoritetsetnisk bakgrunn, er født og oppvokst i Norge, og bruker begge kombinasjoner av tegn som inkluderer dem i gruppen nordmann i den nære konteksten, samtidig som de håndterer strategisk bruk av norske markører i sin selvrepresentasjon i andre kontekster, hvor det er mulig å bli lest annerledes. De *er* norske, har alle de viktige barndomserfaringene som å gå på norsk skole, spise nistepakke, gå i 17. mai tog osv. Forskjellen mellom majoritetsungdommen og disse to informantene, er hvordan de forstår og bruker disse barndomserfaringene. Minoritetsungdommene ser ut til i større grad å trekke på et globalt forståelsesgrunnlag i

sin forståelse av de felles erfaringene de har med alle norske ungdommer. Mens majoritetsungdommene i større grad trekker på et nasjonalt orientert forståelsesgrunnlag.

Det synliggjøres i at omdreiningspunktet for nordmannen, som var felles for alle informantene, var forankret i å *bo i Norge*. I kombinasjon med å være *født her*, ble utgangspunktet for å være nordmann ytterligere styrket. Men i tolkningen av hva dette skulle innebære, oppdaget jeg etter hvert at de begynte å skille lag. Det som slo meg, var hvor sømløst de to minoritetsetniske informantene omtalte sine tilhørigheter. Her er to sitater som synliggjør noe av dette:

(...) mange synes jeg er forskjellig fra mine landsmenn da, som kommer fra samme land som meg, og de kunne ikke skjønne at jeg var fra (nasjon). (...) men det er mange som syns jeg er annerledes i forhold til folk som likner meg.

(...)vi var kanskje veldig mange utlendinger der, og det er også det at vi har alle våre kulturer som vi må passe på. ...

Den første, med foreldre fra et afrikansk land mente at han var norsk, og kanskje litt internasjonal, den andre, med foreldre fra et asiatisk land mente at hun var norsk. Det var likevel uproblematisk for dem å betegne mennesker fra sine foreldres hjemland som sine landsmenn, og foreldrenes hjemland som sitt hjemland. Måten de omtalte seg som en del av gruppen utlendinger i det ene øyeblikket, og fortalte at de var norske i det andre, var sømløs, det var ingen nøling, ansiktsuttrykk eller bevegelser som uttrykte ubehag eller problemer i forhold til dette. Tilsvarende syntes det ikke problematisk å snakke om ”vår kultur” eller ”hjemlandskultur” om kulturelle praksiser som de ikke kategoriserte som norske. De gikk sømløst inn og ut av kategorier som ofte kommuniseres som motsetninger, men som de her synliggjør og håndterer som kategorier i samspill. De besitter et felles erfaringsgrunnlag med alle norske ungdommer, samtidig besitter de hver sine spesifikke erfaringer gjennom kjennskap til og erfaring med kulturelle praksiser og ideer fra sine foreldres hjemland gjennom etnisk tilhørighet, og fra jevnlig kontakt med familie spredt over hele verden. Ættelinje står for disse ikke som en viktig parameter for norskheten de besitter og ivaretar. De har erfaringer med å kjenne seg norske uten en lang ættelinje, og inni det å føle seg norsk, ligger også erfaringene med å ha en annen kulturell tilhørighet som både blir en del av det å være norsk, og er samtidig noe annet som også skal ivaretas.

Informanter med majoritetsetnisk bakgrunn uttrykte ikke dette i samme grad, de var mindre komfortable med de forskjellige merkelappene. En av informantene uttrykte det slik:

(...) et av de begrepene som irriterer meg mest, nemlig innvandrere, som blir brukt om folk som bare har besteforeldre som har innvandret, hvor lenge skal man bli kalt innvandrere liksom.

Jeg kjenner meg godt igjen i denne informantens utsagn. Begrepene utlending, innvandrere og etterkommer skaper i mange sammenhenger ubehag hos meg også. Begrepene ble brukt i mange sammenhenger av disse informantene, og for noen skjedde det uproblematisk. Men jeg opplevde i større grad ansiktsuttrykk, nøling og kroppsspråk som uttrykte et visst ubehag, eller usikkerhet i tilknytning til ordbruken. På den ene siden kan dette være uttrykk for et ønske om å være politisk korrekt, man ønsker ikke å stemple noen. På den andre siden kan det indikere et svakere motivasjonelt vokabular, som gjør det vanskeligere å innlemme menneskene det snakkes om inn i egne grupper. Gjennom manglende egenerfaring med flere kulturelle og etniske tilhørigheter, ser det ut til at de trekker på et nasjonalt forståelsesgrunnlag, som fremmer kulturell likhet hvor forankring i ættelinjen er vesentlig for legitimering av norskhet. Det gjør kategoriseringen av forskjellige mennesker de møter i hverdagen problematisk. Hovedmåten etnisk norske kunne bli flerkulturelle på var gjennom forbruk og holdninger, og det rangeres ikke like høyt hos noen av informantene, som en annen etnisk og kulturell tilhørighet i tillegg til den norske. Denne gruppen har liten trening i selvrepresentasjon og strategisk bruk av flerkulturelle tegn sammen med norske, for å kunne innlemme seg i en multikulturell eller flerkulturell nordmann. Selv om de opplever at de lever i et flerkulturelt samfunn, mangler de i stor grad den kompetansen de to minoritetsetniske informantene synliggjorde, gjennom strategisk kombinerings av tegn i selvrepresentasjonen, avhengig av kontekst. For majoritetsinformantene er det ikke sikkert de har tenkt tanken på at de trenger å bedrive denne typen selvrepresentasjon i det hele tatt, selv om de er bevisst på det i sub-gruppe sammenheng.

Før jeg konkluderer om den sømløse vandringen er en utfordring av den originale nordmannen, vil jeg oppsummere de kjedene av tegn jeg ser konturene av gjennom Oslo ungdommenes gjøremål av den kollektive identiteten nordmannen og sammenstille dem med Støres tilbud av kollektiv identitet fremanalysert i kapittel 4. Videre vil jeg se disse i

sammenheng i forhold til verdensanskuelse og virkelighetens grammatikk.

5. 4 Nordmennenes kjeder av tegn

Som nevnt i kapittel 1, er utsnittet ungdommene i Oslo representerer, ikke et representativt utsnitt for ungdom generelt i Norge. Men deres gjøren og forhandling av kategorien nordmann kan likevel brukes til å synliggjøre noen utfordringer i konstruksjon av kollektiv identitet i forhold til forståelsesgrunnlag og hva som regnes som normalt.

I forrige delkapittel, så vi konturene av flere kollektive identiteter avhengig av hvilke(t) forståelsesgrunnlag ungdommene trekker på i sin forståelse av felles erfaringer og hvilke spesifikke erfaringer man har i tillegg som trekkes inn i tolkningen av fenomener, hendelser og møter. Det innebærer at vi ikke får én kjede av tegn til én ”hverdags nordmann”, men to som på noen områder sammenfaller og på andre områder skiller lag. Jeg skal nå forsøke å sammenstille dette skjematisk, for om mulig å kunne se dette i sammenheng med Støres representasjon av den multikulturelle nordmannen. Støres tilbud og ungdoms gjøren av nordmannen vil bety begrepsbruk på forskjellige nivåer og detaljeringsgrad. Jeg har nedenfor tatt utgangspunkt i Støres kjede av tegn, og sammenfattet eller ”oversatt” funnene hos ungdommene i forhold til dette. Det betyr at noen at tegnene synliggjort i analysene ovenfor vil ligge implisitt. Jeg har valgt å kalle den ene kjeden av tegn som kommer frem fra ungdommenes kategorisering for ”sømløs vandrer” og den andre for ”på tynn is”, noe som vil bli begrunnet under tabellen.

Tabell 5: Støres og ungdom i Oslos tegnsetting av den kollektive identiteten nordmann

Støres tegnsetting av nordmannen i en global verden	Oslo ungdoms tegnsetting av nordmannen i hverdagen	
multikulturelt norsk "vi"/ den multikulturelle nordmannen	Sømløs vandrer	På tynn is
Bor i Norge	Bor i Norge	Bor i Norge
Kjønnsnøytral/likestilt	Kjønnsnøytral/likestilt,	Kjønnsnøytral/likestilt
Dialogorientert og nysgjerrig	Dialogorientert og nysgjerrig	Ambivalent, dialogorientert og nysgjerrig
Gjensidig religionsrespekt	Gjensidig religionsrespekt	Litt skeptisk
Likeverd	Likeverd	Litt skeptisk
Demokratisk	Demokratisk	Demokratisk
Lovlydig	Lovlydig	Lovlydig
Aktiv deltaker både i det globale og det lokale rommet	Vandrer sømløst mellom de fleste rom, på tvers av kulturelle skillelinjer. Har kompetanse til selvpresentasjon i flere rom	Aktiv deltaker i flere rom, innenfor egen kulturkrets. Mangler kompetanse til selvpresentasjon i flerkulturelle rom
Fengsles av forskjelligheter, gledes av likheter	Håndterer forskjellighet og likhet. Håndterer selvrepresentasjon for inkludering	Håndterer likhet, usikker på forskjeller knyttet til etnisitet og kultur
Dialog fremfor vold	Dialog fremfor vold	Dialog fremfor vold
Språkmektig i det private, norsk i det offentlige rom	Flytende norsk er viktig, men ikke avgjørende	Flytende norsk er viktigst
Fargeblind, etnisitetsblind	Fargeblind/etnisitetsblind	Farge har betydning, mangler erfaring med flere tilhørigheter
Kulturprodusent gjennom gjensidig respekt. Norsk kulturarv + dagens mang kulturer = fremtidig norsk kulturarv	Kulturprodusent av norsk kultur. Kulturprodusent/forvalter av hjemlandskultur.	Kan bidra med: Matpakke, 17. mai, norsk skole, norsk natur osv.
Kan hete hva som helst, Kari, Osman, Mariam	Kan hete hva som helst	Avhenger av hvilke andre norske tegn som presenteres

Vi ser i tabellen er at den "sømløse vandreren" ligger nær opptil Støres multikulturelle nordmann, som er konstruert med utgangspunkt i en global verdensanskuelse. Det finnes med andre ord noen mennesker i Norge som innehar kompetanse og erfaringer som gjør dem i stand til å gjøre en slik nordmann i hverdagen – "He's alive!".

5.4.1 På ”tynn is” med majoritetsinkludering

Vi ser også at der er en annen nordmann som er litt ”på tynn is”, fra et globalt ståsted. Denne kjeden av tegn representeres i hovedsak av majoritetsungdommene i materialet.

Jeg tolker det slik at majoritetsungdommenes ambivalens og ubehag omtalt i kap. 5.3.3. kan knyttes til den sømløse vandringen mellom kategorier som disse to minoritetsungdommene representerer. Det kan tolkes som tegn på at den originale nordmannen omtalt i kap. 5.3.1, utfordres av en ”sømløs nordmann”, og ender ut ”på tynn is”. Den sømløse nordmannen håndterer globaliseringens mange utfordringer og *gjør* den sømløse vandringen mellom kategoriene på innsiden av samfunnet, eller innenfor kategorien nordmann. Det rører ved selvforståelsen til dem som legitimerer norskheten sin gjennom ættelinjen i landet, og som kun har ett kulturelt repertoar av tegn og symboler å spille på. Denne forankringen er nå på spill. Vi ser at ”vellykket integrering” av minoriteter, rokker ved majoritetens selvforståelse. For majoritetsungdommen kan vandringen også tolkes som en vandring mellom samfunnets innside og utside og derfor oppleves som problematisk, fordi det forstyrrer avgrensningen. Den sømløse nordmannen håndterer avgrensningen territorielt, samtidig som den håndterer flere tilhørigheter kulturelt. Nordmannen ”på tynn is” er den som håndterer avgrensning territorielt, men mangler erfaring i å håndtere flere tilhørigheter kulturelt, og kan dermed ha større problemer med å tilpasse seg en nasjonal kollektiv identitet i en global verden. Den ene kan vi si er ”flerkulturell i hodet” og den andre er ”monokulturell i hodet”, for å stjele to begreper fra en debattant i en debatt om flerkulturalitet.

Majoritetsinkludering

Relasjonen mellom den sømløse vandrerer og den originale nordmannen som fører sistnevnte ut på tynn is, ville ikke blitt synlig uten en majoritetsinkluderende inngang til studien. Det er når vi studerer relasjonene mellom alle deltakerne i konstruksjonen av den kollektive identiteten den innbyrdes påvirkningen og spenningen mellom grupper blir synlig. I mange henseende studeres minoriteter, gjerne med et ønske om pluralisering av gruppen. Poenget er at da mister man muligheten for pluralisering av majoriteten som jeg mener vi kan ha like stort behov for fremover, sett fra et globalt forståelsesgrunnlag.

Vi kan ikke ta for gitt at det bare er majoriteten som er ”monokulturelle i hodet”, eller at

hele majoriteten er det. Det kan også være deler av minoritetsbefolkningen som er ”monokulturelle”, selv om informantene mine i utgangspunktet anser det å ha minoritetsbakgrunn som det sterkeste kortet i forhold til det å håndtere flerkulturalitet. Ved å studere alle gruppene problemstillingen omfatter, har vi mulighet til å pluralisere alle på tvers av etnisiteter, kulturelle tilhørigheter og vante maktkonstellasjoner. På den måten kan vi også forstyrre ideen om hva man skal forstå noe i forhold til. Ved for eksempel kun å prate med majoritetsungdom om deres forhold til nordmannen, ville det vært vanskelig å få øye på påvirkningen fra den sømløse vandreren. Tilsvarende kunne det vært vanskelig å få øye på og å forstå hva den sømløse vandreren kunne tolkes som dersom det kun var minoritetene som ble studert.

5.5 Forståelsesrammer, kollektiv identitet og normalitet

Forskjellige sosiale verdensbilder fører til forskjellige sosiale handlinger, og den sosiale konstruksjonen av viten og sannhet får derfor konkrete sosiale konsekvenser. (Vivien Burr i Jørgensen og Phillips 2005:14)

Jeg startet denne oppgaven med ovennevnte sitat, et ønske om å finne ut mer om hvilken betydning globaliseringens effekter har på vår forståelse av hva som er normalt, med utgangspunkt i den globale trenden migrasjon, som materialisert gjennom innvandring. Et mål om å finne det ut gjennom å studere sammenhengen mellom forståelsesrammer, kollektiv identitet og normalitet.

I de foregående kapitlene har vi sett at et globalt forståelsesgrunnlag, representert ved Refleksprosjektet, og et nasjonalt forståelsesgrunnlag, representert ved Djupedals beskrivelse av samfunnskontrakten gir to forskjellige måter å tolke verden på. Den sistnevnte tar utgangspunkt i at nasjonen er klart avgrenset med en tydelig innside og utside. Fellesskapet er på innsiden og produksjonen av fellesgodene er avhengig av internt samarbeid mellom næringsliv, staten og arbeideren. Det gjenspeiler seg også i ideen om kulturell suverenitet på innsiden. Den globale verdensanskuelsen tar utgangspunkt i at verdens nasjoner er gjensidig avhengig av hverandre globalt, at nasjonens grenser er både materielle og porøse. Fellesgoder nasjonalt er avhengige av samarbeid om fellesgoder globalt. Migrasjon er en naturlig konsekvens av porøse grenser, og fjernt og nært ikke finnes lenger. Dermed blir kultur noe som blir til mellom mennesker med mange erfaringsbakgrunner. Vi har sett at et globalt forståelsesgrunnlag

fremmer en normalitet eller en virkelighetens grammatikk som må håndtere en både–og–tenkning. Det innebærer blant annet at hva som er normalt vil kunne variere med konteksten og vi kan ikke ta for gitt hva som er normalt, i mange tilfeller må den produseres på nytt. Den blir flytende, og utfordrer våre vante kategorier.

Vi har sett at Støres tilbud om en ny kollektiv nasjonal identitet, basert på et globalt forståelsesgrunnlag, synliggjør en multikulturell nordmann, hvor det er ikke vil være mulig å ha feil religion, feil farge eller feil navn. Det er et tilbud om en kategori uten klare og tydelige grenser for innside og utside, samtidig som den avgrensen gjennom inklusjon av minoriteters rett og plikt til å bidra i produksjonen av den fremtidige norske kulturarven, såfremt man anerkjenner dagens kulturarv som ståsted. Det normale for den multikulturelle nordmannen er å kunne konstruere seg selv som nordmann gjennom kombinasjoner av tegn som tilpasses konteksten man er i.

Vi har sett at ungdom i Oslo synliggjør flere måter å gjøre nordmannen på avhengig av hvilket forståelsesgrunnlag de lener seg på, og hvilke erfaringer de har tilgjengelige til bruk i selvkonstruksjonen. To av minoritetsinformantene synliggjorde seg selv som multikulturelle nordmenn som sømløst vandrer ut og inn av tilsynelatende motstridende kategorier som utlending og nordmann, uten problemer. Denne måten å være nordmann på er ut i fra et globalt forståelsesgrunnlag en fruktbar måte å være i en global verden på. Men vi så gjennom et majoritetsinkluderende perspektiv, at den sømløse vandringen påvirket selvforståelsen til majoritetsinformantene, fordi den utfordret grunnlaget deres for legitimering av norskhet, nemlig ættelinjen, samtidig som de ikke besitter sterke symboler de kan bruke i konstruksjonen av seg selv som flerkulturelle eller multikulturelle. Vi får en original nordmann ”på tynn is”, som har et problematisk eller ambivalent forhold til hvordan enkelte hendelser og mennesker skal kategoriseres.

Hva som regnes som normalt her, vil avhenge av forståelsesgrunnlaget. Nordmannen ”på tynn is” baserer seg i hovedsak på et nasjonalt forståelsesgrunnlag, og trenger at ættelinjen sikrer plass i den kollektive identiteten til folk i Norge, slik at det å være monokulturell er det normale i alle kontekster i Norge. Den multikulturelle nordmannen som sømløst vandrer inn og ut av kategorier, baserer seg på et globalt forståelsesgrunnlag, og det normale er å konstruere seg inn og ut av kategorier ved hjelp av kombinasjoner av kulturelle tegn basert på flere tilhørigheter og egne attributter tilpasses konteksten.

På denne måten ser vi at det er sammenheng mellom forskjellige forståelsesgrunnlag, konstruksjon av kollektiv identitet og normalitet.

6.0 Noen tanker til slutt

Som vi har sett i de foregående kapitlene er har forståelsesgrunnlaget betydning for hvordan vi forholder oss til en nasjonal kollektiv identitet. Hvordan nordmannen blir i fremtiden, blir spennende å se. Jeg ser potensial for at vi kan bli multikulturelt norske, at noen forblir norske og noen forblir multikulturelle og noen kanskje ikke blir noen av delene. Det største potensialet slik jeg ser det, ligger i en global forståelsesramme, fordi det der ligger større potensial for anerkjennelse av alle som bor i landet, noe jeg mener er viktig for konstruksjonen av en nasjonal kollektiv identitet som er åpen nok til å favne en global verden, samtidig som noe distingverer oss fra våre naboland og resten av verden. Det de foregående kapitlene også har synliggjort, er at det ikke kan handle om å innlemme en eller flere nye grupper inn i en bestående kategori, med ønske om at kategorien skal bestå som den var. Innlemming av nye grupper vil ha innvirkning på dem som allerede er der, slik at alle sammen må justere seg og forhandle frem et nytt innhold. Dette er heller ikke uproblematisk, og jeg vil i det følgende ta for meg noen få punkter hvor det ligger kimer til konflikt, som jeg ikke har anledning til å gå i dybden på, men som må nevnes.

6.1 Noen utfordringer

Som nevnt i innledningskapitlet, er dette en stor oppgave som skal synliggjøres på relativt liten plass. Det ligger mange uløste utfordringer i Støres forslag til nasjonal kollektiv identitet som jeg gjerne skulle ha diskutert, men som jeg har måttet la ligge til fordel for det mest nødvendige for å kunne svare på problemstillingen. Men jeg vil gjerne nevne de viktigste utfordringene jeg ikke har snakket om.

Forskjellighet og mangfold

Mangfold er ikke et begrep som har vært fremtredende i det empiriske materialet, selv om Støre bruker det to ganger i sin tale. Det er et begrep som brukes i forbindelse med begrepet flerkulturell, og Eriksen (2007a:114) bruker det sammen med forskjellighet for å synliggjøre to forskjellige måter å identifisere og håndtere kulturell variasjon på. Han sier blant annet:

Banalt uttrykt er det en betydelig sympati for mangfold i den offentlige sfære i våre samfunn, mens forskjell i økende grad blir betraktet som en hovedårsak til de sosiale problemene som forbindes med innvandrere og deres etterkommere (Eriksen 2007a:114).

Mangfold handler om estetiske, samt politisk og moralsk nøytrale uttrykk for kulturell variasjon. Forskjell handler om oppfatninger og praksiser i en minoritet som menes å skape konflikt, svekke den sosiale solidariteten i landet og bidrar til uakseptable menneskerettighetsbrudd innenfor minoritetsgruppene (Eriksen 2007a:114ff).

Det er interessant med tanke på at det repertoaret etniske norske ungdommer synliggjorde de hadde tilgang til konstruksjonen av seg selv som flerkulturell i hovedsak er tegn jeg mener faller inn under mangfoldsbegrepet. Mens noen av forskjellene som defineres her mener jeg tilsvarende noen av de tegnene som regnes av informantene som det sterkeste kortet i konstruksjon av flerkulturalitet. Samtidig som den multikulturelle nordmannen ikke har rom for en ontologi som i utgangspunktet innebærer brudd med menneskerettighetene. Men den diskusjonen må jeg altså la ligge i denne omgang.

Dialog som grunnlag for en multikulturell nordmann

Støre legger stor vekt på dialog som verktøy for landets borgere i konstruksjonen av den multikulturelle nordmannen. Dialog krever noen forutsetninger, som jeg gjerne skulle ha studert nærmere og tatt med drøftingen av den multikulturelle nordmannens potensial for realisering. Jeg tror også at jeg det kunne ha bidratt til bedre å synliggjøre om og hvem som ikke vil kunne innlemmes i den multikulturelle nordmannen, eller som vil klare å konstruere seg inn.

I tillegg skulle jeg gjerne ha diskutert forskjellige forståelser av kollektiv identitet så som hybriditet og kreolisering, men det har det heller ikke vært rom for i denne oppgaven.

6.3 Majoritetsinkludering i en global verden – ett forslag

Dersom vi erkjenner en endring i konteksten, slik Refleksprosjektet kommuniserer, mener jeg det bør ha konsekvenser for måten vi organiserer oss på innen mange områder. Ett av ønskene mine i denne sammenhengen, som jeg tillater meg å lufte, selv om det kun er noen løse tanker, er et globaliserings og innenriksdepartement (GID). Det er noen løse tanker som jeg noen tar som en utfordring og utvikler videre.

6.3.1 Velkommen til "Globaliserings og innenriksdepartementet"

Skal vi ta Støres forslag til en multikulturell nordmann på alvor, bør det også synliggjøres institusjonelt. Anerkjennelse av tilstedeværelsen av immigranter og erkjennelsen av at de har kommet for å bli, og er en normal og aktiv del av det norske samfunnet, gjør at jeg mener det bør opprettes et globaliserings og innenriksdepartement, hvor alle nordmenn hører hjemme.

Underliggende etat:

- Utlendingsdirektoratet omdøpt til migrasjonsdirektoratet. Håndterer både emigrasjon og immigrasjon.
- Integrerings og mangfoldsdirektoratet. Som denne oppgaven har vist, vil det ikke bare være minoriteter som kan ha behov for tiltak for å kunne ferdes i det Norske samfunnet, det kan også grupper i majoritetsbefolkningen også ha behov for, og alle bør kunne få hjelp fra dette direktoratet, underlagt GID.

Arbeids og inkluderingsdepartementet er fortsatt departementet for alle i Norge som har behov for bistand mht. arbeid, uavhengig av etnisk opprinnelse.

Eksempel på en oppgave for globaliserings og innenriksdepartementet:

- **Være den naturlige dialogpartneren ved demonstrasjoner.** Det gjelder både lokale demonstrasjoner og transnasjonale demonstrasjoner.
  - Ved transnasjonale demonstrasjoner, demonstrerer grupper av mennesker lokalt, men samtidig med andre i mange land samtidig. Et eksempel på en slik demonstrasjon er Tamiltigrenes demonstrasjoner for å få verdenssamfunnets oppmerksomhet omkring borgerkrigen på Sri Lanka.
  - Et annet eksempel kan være en miljøvernorganisasjon med transnasjonalt koordinerte demonstrasjoner med krav om endring.
  - Globaliserings og innenriksdepartementet bør være forberedt på denne typen demonstrasjoner og ha måter å håndtere krav, ønsker og bønner om hjelp på konstruktive måter. Og ikke minst gi svar på tiltale raskt.

- Globaliserings og innenriksdepartementet bør kanskje også ha kanaler for å samkjøre respons på enkelte typer hendelser med tilsvarende instanser i andre land

Oppgaven består av 39.000 ord eksklusive litteraturliste og vedlegg.

Litteraturliste

Barthes, Roland (2006), *Myth today*. I John Sorey (red.) *Cultural Theory and Popular culture: A Reader*. Harlow: Pearson Education

Beck, Ulrich (2004), *Globalisering og individualisering – Bind 1 – Modernisering og globalisering*, Oslo: Abstrakt forlag

Bostad, Inga (2008), *Synlige verdier og usynlig dobbeltmoral*. I Leirvik, Oddbjørn, Åse Røthing (red.), *Verdier*, Oslo: Universitetsforlaget

Brigham, Anne Margrethe og Jonathon W. Moses (2007), *Globalisering i Norge – politisk, kulturell og økonomisk suverenitet i endring*. Bergen: Fagbokforlaget

Bromark, Stian og Dag Herbjørnsrud (2005), *Norge – Et lite stykke verdenshistorie*, Oslo: Cappelen

Cresswell, John W (2007), *Qualitative Inquiry & Research Design – Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications

Djupedal, Øystein (2005) Samfunnskontrakten: artikkel. VG 15/8, 2005

Eriksen, Thomas Hylland (2007), *Globalization – The Key concepts*, Oxford: Berg

Eriksen, Thomas Hylland (2007a), *Mangfold versus forskjellighet*. I Thomas Hylland Eriksen og Øivind Fuglerud (red.), *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, Oslo: Pax forlag

Eriksen, Thomas Hylland, Halvor Finess Tretvoll (2006), *Kosmopolitikk – En optimistisk politikk for det 21. Århundre*, Oslo: Cappelen

Eriksen, Thomas Hylland, Jan-Kåre Breivik (red.) (2006), *Normalitet*, Oslo: Universitetsforlaget

Eriksen, Thomas Hylland (1993), *Typisk norsk*, Oslo: C. Huitfeldt forlag A.S

Eriksen, Thomas Hylland (1996), *Kampen om fortiden – Et essay om myter, identitet og politikk*, Oslo: Aschehoug

Gullestad, Marianne (2002), *Det norske sett med nye øyne – Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*, Oslo: Universitetsforlaget

Held, David (1999), *Global transformations: politics, economics and culture*, Oxford: Polity

Javed, Mariam (2006), Å være ung muslim i Norge: artikkel: Aftenposten 19/1, 2006

Jørgensen, Carsten René (2008), *Identitet – Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*, København: Hans Reitzels Forlag

- Jørgensen, Marianne Winther, Louise Phillips (2005), *Diskursanalyse som teori og metode*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur
- Kuus og Agnew (2008), *Theorizing the State Geographically: Sovereignty, Subjectivity, Territoriality*. I Kevin R. Cox, Murray Low og Jennifer Robinson (red.), *The SAGE Handbook of Political Geography*, London: SAGE Publications
- Lakoff, George, Mark Johnson (2003), *Hverdagslivets metaforer – fornuft, følelser og menneskehjernen*, Oslo: Pax.
- Leirvik, Oddbjørn, Åse Røthing (red.) (2008), *Verdier*, Oslo: Universitetsforlaget
- Loytard, Jean-François (1984), *The postmodern condition: A report on knowledge*. Manchester: Manchester University Press
- Murray, Warwick E. (2006), *Geographies of Globalization*, London og New York: Routledge
- Neumann, Iver B. (2001), *Norge – en kritikk. Begrepsmakt i Europa-debatten*, Oslo: Pax Forlag A/S
- Refleksprosjektet URL: www.regjeringen.no/refleks, vedlegg 2
- Scholte, Jan Art (2005), *Globalization a critical introduction*, New York: Palgrave
- Sirnes, Thorvald (2006), *Den gode normaliteten*. I Thomas Hylland Eriksen, og Jan-Kåre Breivik (red.) *Normalitet*, Oslo: Universitetsforlaget
- Staunæs, Dorthe (1998), *Transitliv – andre perspektiver på unge flygtninge*, København: Forlaget Politisk Revy
- Staunæs, Dorthe (2004), *Køn, etnicitet og skoleliv*, København: Samfundslitteratur
- Støre, Jonas Gahr (2006), *Å skape et nytt og større "vi"*, tale, vedlegg 3
- Støre, Jonas Gahr (2006), Det nye norske vi: kronikk: Aftenposten 29/4, 2007
- Søndergaard, Dorte Marie (2001), *Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspirert empirisk forskning*. I Hanne Haavind (red.) *Kjønn og fortolkende metode – metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Sørnes, Tian (2006), *Gull, arbeid og galskap*. I Thomas Hylland Eriksen, Jan-Kåre Breivik (red.) *Normalitet*, Oslo: Universitetsforlaget
- Twaites, Tony, Lloyd Davis, Warwick Mules (2002), *Introducing cultural and media studies – a semiotic approach*, Houndmills: Palgrave
- Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt

Vedlegg 1 – Refleksprosjektet - notat

Utenriksminister Jonas Gahr Støre har tatt initiativ til utredningprosjektet ”Refleks- norske interesser i en globalisert verden”, i regi av Utenriksdepartementet. Fokuset er norske interesser i en verden i endring. Bakgrunnen er et ønske om å teste våre utenrikspolitiske reflekser ved å invitere bredt til tenkning og dialog rundt disse spørsmålene.

Prosjektet skal kartlegge hva globalisering og endrete internasjonale rammevilkår innebærer for Norges situasjon og våre interesser, og foreslå prioriteringer og satsninger for vårt internasjonale engasjement. Prosjektet løper over en to-års periode, med vekt på utredning og ordskifte den første tiden for så å munne ut i en Stortingsmelding for tentativ framlegging høsten 2008.

Utfordringer og muligheter

Utgangspunktet er et verdenssamfunn gjenstand for dype økonomiske, teknologiske, sosiale og kulturelle endringer. Samhandling og transaksjoner av ulik art øker i omfang og tempo. Nasjoner, kulturer og regioner bringes tettere sammen. Våre samfunn blir mer komplekse og sammensatte - og sårbare. Økende gjensidig avhengighet – økonomisk, ressursmessig, sikkerhetsmessig, mht helse og på andre nye områder – er et helt sentralt trekk ved prosessene som samlet omtales som globalisering. Verden blir mindre. Samtidig utløser konflikt og krig nye utfordringer, som spisser til underliggende strukturelle forhold knyttet til fattigdom og ulikhet, økonomisk og sosial utvikling, identitet, religion og kultur.

Globaliseringen gir også store nye muligheter. Ny teknologi, som spres raskt og er mer tilgjengelig for mange, gir helt nye muligheter for kommunikasjon og kunnskap, utvikling og samarbeid, medvirkning og innflytelse. Globaliseringen gir nye muligheter for politikk, for å forme løsninger for verdenssamfunnets utfordringer - fra anti-korrupsjon til vaksiner.

Store endringer

Det vi tradisjonelt oppfatter som utenrikspolitikk og internasjonale forbindelser er også i endring. Nye forhold og aktører løftes fram og får større plass i et globalt samkvem mellom nasjoner og samfunn. Transnasjonale utfordringer knyttet til miljø og ressurser, spredning av masseødeleggelsesteknologi- og våpen, terrorisme, migrasjon og konsekvensene av statssammenbrudd slår inn i utenrikspolitikken. Interesseområder av stor betydning for Norge, som for eksempel energi og ressursforvaltning, får økende geopolitisk vekt - og større utenrikspolitisk betydning.

Vi ser også klare indikasjoner på klimaendringer, som vil kunne få store og uforutsigbare konsekvenser. Det pågår mye på teknologiutviklings- og markedssiden på dette feltet, men det internasjonale mellomstatlige forhandlingsmaskineriet sliter i motbakke.

Vi er samtidig vitne til en åpning og utvidelse av utenrikspolitikken nasjonalt. Nye aktører og interesser gjør seg gjeldende med større kraft i ordsiftet om hva som skal være norsk utenrikspolitikk, og vi får som nasjon et mer sammensatt sett av interesser. Energi og energisikkerhet er blitt viktigere. Det har på få år gitt vår rolle som olje- og gassnasjon mye større betydning - ressursmessig, finansielt og politisk.

Utviklingen stiller økende krav til global styring. Samtidig har statene, det internasjonale systemets viktigste byggekloss, begrenset makt, det multilaterale systemet sliter i motbakke på viktige områder, og det er politisk krevende å utvikle samarbeids- og styringsinstrumenter på mellom- og overstatlig nivå.

Globalisering og utenrikspolitiske hjørnesteiner

I tillegg ser vi endringer i den internasjonale orden i mer tradisjonell forstand, herunder forholdet mellom stormaktene. Makt og innflytelse omfordes mellom nasjoner og regioner, og allianser, institusjoner, og interesseforhold er i bevegelse. Dette berører helt sentrale utenrikspolitiske størrelser, av stor viktighet også for oss:

- ➔ Kina og India vokser raskt og Asias stormakter får økt geopolitisk tyngde og innflytelse.
- ➔ EU styrkes sakte men sikkert som økonomisk og politisk enhet og internasjonal aktør.
- ➔ Russland reetablerer økonomisk og politisk makt og formulerer nye ambisjoner.
- ➔ USA forblir økonomisk, teknologisk, militært og kulturelt dominerende, men de siste årene har synliggjort markerte grenser for USAs militære makt og politiske innflytelse. Det pågår en viktig debatt om "The decline of the American Empire" og konsekvenser av det for enkeltland og for global stabilitet og orden.
- ➔ Den arabiske og dels hele den islamske verden står i en komplisert brytning med kraftfulle ingredienser knyttet til politisk og økonomisk åpenhet og vekst, demokrati,

religion og identitet. Denne regionens forsøk på å finne sin plass i den moderne verden kan i et 10 – 15 års perspektiv stille oss overfor en islamisert verdensdel.

- ➔ Murens fall og Sovjetunionens oppløsning ved inngangen til 1990-tallet åpnet for Europas samling, og utgjorde et grunnleggende positivt tidsskifte i vår del av verden. Begivenhetene i USA "9.11." vil bli stående som et kanskje like viktig tidsskifte, for et verdenssamfunn på vei over terskelen til en situasjon med stadig økende gjensidig avhengighet og med både opp- og nedsider, muligheter og utfordringer.

Alle disse forholdene har virkninger for vår situasjon og for våre interesser. Globaliseringen gir store muligheter, men den gir også nye farer. Vår egen situasjon som nasjon er kjennetegnet ved stabilitet, fravær av konflikt, ressurser, meget høy velstand, og - et ikke ubetydelig handlingsrom. Samtidig er også vi i Norge sårbare overfor endringer globalt og avhengig av gode internasjonale institusjoner.

Vinklinger og arbeidsform

Prosjektet skal mot bakgrunn av en verden i hurtig endring, sette fokus på vår situasjon, våre interesser og våre muligheter. Hvilke områder er særlig viktige, hvor bør vi legge våre prioriteringer og ressurser, hvor og hvordan kan vi bidra ? Viktige elementer å drøfte og klargjøre i forbindelse med prosjektet "Refleks - norske interesser i en globalisert verden" er: Globaliseringen og de dype endringene internasjonalt, de tette sammenhengene med vår egen situasjon, en gjennomgang og klargjøring av våre grunnleggende interesser og mål, og nytenkning om prioriteringer og satsninger, ressursbruk og virkemidler.

Utover arbeidet med stortingsmeldingen ønsker utenriksministeren å stimulere til åpen samfunnsdebatt om globalisering og norsk utenrikspolitikk . I den sammenheng er en serie åpne møter om disse spørsmålene under planlegging. Denne vil finne sted høsten 2007 og våren 2008 i de største norske byene. Det vil samtidig gjennomføres høringer om meldingsarbeidet med ulike berørte parter og aktører.

Involvering av UD-ekstern norsk og internasjonal faglig-strategisk kompetanse har høy prioritet. Det etableres en ekstern ressursgruppe for meldingsarbeidet og en inter-departemental arbeidsgruppe for å sikre god informasjonsflyt og samarbeid med en rekke øvrige departementer som berøres av prosjektets løpende virksomhet.

Kontaktinformasjon:

Kontaktinformasjon	Prosjektleder: Morten Aasland Spesialrådgiver Tlf: 22 24 41 52 E-post: maa@mfa.no	
Eiler Fleischer, Seniorrådgiver	Leiv Lunde, Seniorrådgiver	Henrik Thune, Seniorrådgiver

Tlf: E-post: enf@mfa.no	Tlf: 22 24 23 85 E-post: lul@mfa.no	Tlf: 95 81 19 57 E-post: fth@mfa.no
Ole Jacob Sending, Seniorrådgiver Tlf: 22 24 35 14 E-post: ojs@mfa.no	Aina Holm, Førstekonsulent Tlf: 22 24 21 03 E-post: aih@mfa.no	Cathrine Andersen, Seniorrådgiver Tlf: 91 13 64 10 E-post: caa@mfa.no

Vedlegg 2 – Tekst fra Refleksportalen

Portalens forside

Refleks - norske interesser i en globalisert verden

Verden er i rask endring, grensene mellom utenriks- og innenrikspolitikk viskes ut. Globalisering, endrede maktforhold og framveksten av et nytt multikulturelt norsk ”vi” utfordrer oss til å tenke nytt om utformingen av norsk utenrikspolitikk. Det holder ikke å gå vante veier eller løse nye problemer med gamle virkemidler. Hva betyr dette for våre interesser, verdier og måten vi driver utenrikspolitikk på? Vi må teste våre utenrikspolitiske refleks - hvilke av dem er fortsatt holdbare, hvilke bør vi endre?

Utenriksminister Jonas Gahr Støre har igangsatt prosjektet ”Refleks – norske interesser i en globalisert verden” og inviterer til tenkning og debatt om innholdet i norsk utenrikspolitikk for en ny tid. På disse sidene finner du bakgrunn og nyheter. I tillegg kan du lese "Globale Norge - hva nå?" som er en serie uavhengige innspill til debatten. Følg med på [kalenderen](#) for en løpende oppdatering av Refleks-arrangementer.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/forside.html?id=479000>

Lese dato: 29.09.07

Menyvalg 1) Verden i endring

Verden i endring – globalisering, nordområdene og nye stormakter

Den kalde krigens slutt, Natos og EUs utvidelse og spredningen av demokrati og menneskerettigheter er viktige utviklingstrekk de siste tiårene. Fremvoksende stormakter som Kina, India og Brasil er nye aktører i en flerpolar verden, sammen med Russland som reetablerer økonomisk og politisk makt. USA vil allikevel fortsatt i overskuelig fremtid være verdens supermakt.

Globalisering gjør at geografi blir mindre viktig, men samtidig er geografien utgangspunktet for vår utenrikspolitikk. Nordområdene, forholdet til Russland og andre

naboer er derfor prioriterte oppgaver. [Se regjeringens nordområdestrategi for mer.](#)

Globalisering blir ofte brukt som samlebetegnelse på kreftene som gjør verden mindre. Handel, migrasjon, spredning av kulturelle impulser og annen samhandling mellom samfunn og verdensdeler har foregått i tusener av år, så globalisering kan ikke sies å være noe nytt. Det nye ved vår tids globalisering er tempoet og omfanget av internasjonal samhandling. Mennesker og samfunn knyttes tettere sammen gjennom utviklingen av økonomiske, teknologiske, samfunnsmessige, politiske og kulturelle bånd på tvers av etablerte grenser. Økende gjensidig avhengighet er et helt sentralt trekk ved globaliseringen, samtidig blir våre samfunn mer komplekse, sammensatte og sårbare.

Globaliseringen gir store muligheter til å forme nye løsninger på verdenssamfunnets utfordringer. Globaliseringen utjevner, men bidrar også til å skape ulikheter. Bildet blir mer komplisert. Fattigdom, økonomisk og sosial ulikhet, identitet, religion og kultur skaper spenninger, som igjen forsterkes av og utløser konflikter.

Det er økt fokus på mellom- og overnasjonal styring. Samtidig er det en tendens til at makt og innflytelse blir forskjøvet fra det lokale til det globale, og fra myndigheter til andre aktører som private selskaper, NGOer/private stiftelser, delstater og regioner. Stater er allikevel fortsatt de viktigste aktørene, og folkerett og internasjonale spilleregler blir enda viktigere. Norge har stor interesse av et internasjonalt system som fungerer, og må derfor bidra til reform for å sikre deltakelse og oppslutning om FN og andre internasjonale organisasjoner. Hvordan kan vi bidra til å sikre at internasjonale organisasjoner har nødvendig legitimitet i landene i sør, og effektivitet slik at de oppfattes som relevante av stormaktene?

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/endring.html?id=478867>

Lesedato: 29.09.07

Menyvalg 2) Interesser og verdier

Identitet, interesser og verdier i utenrikspolitikken

Utenrikspolitikken er basert på interesser og verdier. Dette kommer til uttrykk i Soria Moria-erklæringen: "Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask forandring. Samtidig skal utenrikspolitikken bidra til å fremme internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verden."

Norge har som nasjon klare interesser å ivareta: Hevde vår suverenitet og ivareta vår sikkerhet, og forvalte rike naturressurser på en bærekraftig måte som gir grunnlag for velferd og velstand for oss og kommende generasjoner. Utenrikspolitikken er et viktig verktøy for å ivareta våre interesser.

Utenrikspolitikken har også et verdigrunnlag, som er like viktig: Engasjement for fred og internasjonal konfliktløsning, for menneskerettigheter og demokrati, mot fattigdom og for internasjonal rettferdighet er ikke basert på interesser alene, men på bredere verdier. Utenrikspolitikken verdigrunnlag kommer til uttrykk som internasjonal solidaritet,

nestekjærlighet eller globalt ansvar.

Grensene mellom interesser og verdier er ikke skarpe, og interesse- og verdigrunnlag flyter over i hverandre. Mye av vårt internasjonale engasjement er både interesse- og verdibasert. Globaliseringen betyr blant annet at politikkområder vi tidligere oppfattet som verdibaserte rykker oss nærmere og også får et interessegrunnlag. Et eksempel er Norges engasjement i utvikling av rettsvesen, politiopplæring, kvinners rettigheter og utdanning i Afghanistan. Denne innsatsen har et verdigrunnlag: Vi vil bidra til trygghet og utvikling for afghanerne. Men den er også interessebasert. En svak stat som ikke kan ivareta befolkningens grunnleggende behov betyr ofte konflikt og ustabilitet.

Norge er i mange sammenhenger et lite land, i andre er vi mellomstore og store. ([se Jonas Gahr Støres innlegg "Norge: Lite, rikt og ekkelt?"](#)) Vår identitet som stat danner grunnlaget for vår interesser og verdier. Globalisering utfordrer det nasjonales betydning for identitet, noe som kan oppfattes som truende men som også kan bidra til en revitalisering av samfunn og kultur. Norge er et land med store kunnskapsressurser, naturressurser og menneskelige ressurser. Vi har et høyt velferdsnivå og et rikt kulturliv som er en viktig del av samarbeidet med andre land og Norges omdømme. Et sterkt sivilisert samfunn spiller en viktig rolle i utviklingen av norsk politikk.

Migrasjon er en av globaliseringens sterke trender. For Norges del betyr det framveksten av et nytt multikulturelt norsk "vi". Dette gjør noe med grunnlaget for utenrikspolitikken og måten vi utformer den på. Representativitet er viktig, og ikke minst å benytte ressursene og kompetansen som det nye norske "vi" gir oss, til å føre en politikk som sikrer norske interesser og verdier.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/identitet.html?id=478913>

Lesedato: 29.09.07

Menyvalg 3) Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?

Fra nasjonal sikkerhet til globalt fellesgode?

Globaliseringen utfordrer og utvider grunnlaget for norsk sikkerhet. Økende gjensidig avhengighet er globaliseringens viktigste kjennetegn, og gjelder også på sikkerhetsområdet. Dette gir behov for en bredere og mer sammensatt sikkerhetspolitikk.

Det utvidete sikkerhetsbegrep som særlig slo igjennom tidlig på 1990-tallet betydde en erkjennelse av at sikkerhet i dagens verden ikke bare består av sikkerhet mot militære trusler. Norge som andre land står overfor mange ikke-militære risikoer og usikkerhetsmomenter. Disse er knyttet til økonomiske, sosiale, miljømessige og andre

utviklingstrekk. Det kan være virkninger av etniske og regionale konflikter, humanitære kriser, ressurskonflikter, virkninger

av miljøproblemer eller klimaendringer eller organisert internasjonal kriminalitet.

Sikkerhetspolitikken utvides derfor til å innbefatte tiltak rettet mot flere, og nye, utfordringer.

Væpnet konflikt og krig har i dag ofte opphav i motsetninger innenfor stater, snarere enn mellom nasjonalstater, og krever i hovedsak sivile ofre. Men indre konflikter har en tendens til å dra med seg grupper og land i regionen, og kan ha konsekvenser på den andre siden av kloden og skape global ustabilitet.

Vår egen sikkerhet er i dag derfor mer enn noen gang før avhengig av andres sikkerhet. I en stadig mindre og sammenbundet verden blir sikkerhet et fellesgode. Står vi overfor et virkelig sprang i hvordan vi må tenke omkring sikkerhet – fra nasjonal til global sikkerhet?

Norsk sikkerhetspolitikk i en globalisert verden må innbefatte tradisjonelle oppgaver:

- sikre norsk suverenitet, rettigheter og interesser, beskytte vår handlefrihet mot ytre press og
- bidra til internasjonal konfliktløsning, fred, sikkerhet og internasjonal rettsorden.

Sikkerhetspolitikken må også inkludere nye spørsmål som å; begrense virkningene av humanitære kriser som følge av konflikt, naturkatastrofer eller dramatiske klimaendringer; motvirke statssammenbrudd og regional ustabilitet; avverge spredning og bruk av masseødelegglesesvåpen og terrorangrep; sikre globale fellesgoder, som klima, miljø- og naturressurser, og forhindre utbrudd av smittsomme sykdommer.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/sikkerhet.html?id=478914>

Lesedato: 29.09.07

Menyvalg 4) Energi og klima

Energi og klima – utfordringer for energistormakten Norge

Norge er en energistormakt, blant verdens største største eksportør av olje og gass, og en global aktør med tung ekspertise på vannkraft. Norge leverer betydelige andeler naturgass til sentrale EU-land som Storbritannia, Tyskland og Frankrike.

Globaliseringen øker forbruket av energi, fyrer opp under oljeprisene og skaper økt storpolitisk rivalisering om fremtidige energiresurser. Samtidig er menneskeskapte klimaendringer en realitet, med store miljømessige, økonomiske og andre konsekvenser. Dette har satt energisikkerhet og klima/miljøspørsmål øverst på den politiske dagsorden. Internasjonal energipolitikk er derfor i økende grad utenrikspolitikk.

Sentrale energiimportører som USA, Kina, India, Korea, Japan og EU drives inn i skjerpet global konkurranse om ressursene. Norge vinner på globaliseringen, gjennom økte inntekter og betydelig interesse for Norge som energinasjon. Samtidig kan Norge bli utfordret av mulige interessekonflikter mellom Russland og USA/EU i nordområdene, mellom tradisjonelle konsument- og produsentallianser hvor Norge har et ben i begge leirer, og mellom rollen som energistormakt basert på fossile brensler på den ene siden og store klimapolitiske ambisjoner på den andre.

Viktige geopolitiske utviklingstrekk gjør Norge til en sentral aktør på den globale energihimmelen: Nordområdene kan ha 25 prosent av gjenværende olje- og gassressurser. Høye oljepriser og økt press på ressursene globalt skjerper konkurransen om sikre leveranser og øker presset på produsentlandene. Norge deltar aktivt i dialogen mellom produsenter og konsumenter av olje og gass, dialogen øker i betydning i takt med voksende konfliktpotensial knyttet til geopolitiske spenninger.

Et økende antall utviklingsland er eller blir snart viktige oljeland. Mangelfull forvaltning, store økonomiske/sosiale forskjeller og fare for uro og krig gir stor usikkerhet om leveransene til verdensmarkedet fra disse landene. Gjennom Olje for utvikling (OfU) overfører Norge erfaringer og kompetanse i forvaltning av oljeressursene til over 20 utviklingsland, og bidrar (også) slik til bedret energisikkerhet globalt. Norge er den klart største aktøren globalt på dette bistandsfeltet.

Klimatrusselen har ført til stort fokus på dekarbonisering av fossile brensler. Her møtes Norges sentrale rolle som oljenasjon og aktiv pådriver internasjonalt for reduksjon av klimautslipp. Norge har gode forutsetninger for viktige bidrag på dette området.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/energi.html?id=478883>

Lesedato: 29.09.07

Engasjement - hva vi kjemper for

Det har vært nedgang i antall kriger og internasjonale kriser siden begynnelsen av 1990-tallet. De aller fleste væpnede konflikter finner i dag sted innenfor stater, ofte i områder som er lite integrert i den globaliserte verden og preget av fattigdom og svake statsdannelser. Krigene krever i hovedsak sivile ofre og konsekvensene spiller ofte ut over nasjonale grenser og truer regional og internasjonal sikkerhet.

Oppslutningen om de sentrale menneskerettighets-konvensjonene og demokratisk styresett er bred. Globalisering, moderne teknologi og kommunikasjon har bidratt til politisk mobilisering og spredning og utvikling av disse verdiene. Samtidig utfordres de universelle menneskerettighetene. Regimer som har et annet syn har fått økt innflytelse. Den fastlåste situasjonen i Midtøsten og invasjonen i Irak har bidratt til en legitimitetskrise i enkelte vestlige lands innsats for demokrati og menneskerettigheter.

Engasjementspolitikken er tuftet på en politisk og moralsk forpliktelse til å hjelpe dem

som

trenger det, og en tro på at vår innsats sammen med andre gir resultater. Det er en politikk som tar utgangspunkt i at vi skal bruke vårt politiske og/eller økonomisk overskudd til å gjøre en forskjell. Vi kan særlig ta ansvar for saker som er svært viktige for utsatte grupper, men som ikke står øverst på den internasjonale dagsorden. Et eksempel er initiativet for forbud mot klase-ammunisjon.

En økt andel av verdens befolkning er løftet ut av fattigdom, men ulikhetene øker, og i Afrika sør for Sahara blir det stadig flere fattige. Kampen mot fattigdom påvirkes av globale endringsprosesser. Kina er blitt en betydelig økonomisk aktør som utfordrer sentrale prinsipper ved utviklingspolitikken. Nye aktører, for eksempel private stiftelser som Gates Foundation, er blitt betydelige maktfaktorer. Endringer i det globale trusselbildet har ført til at sikkerhetspolitiske vurderinger blir viktige for utviklingspolitikken. Mangel på politisk regulering av internasjonale finansstrømmer øker muligheten for korrupsjon og hvitvasking, som underminerer forsøk på å skape økonomisk og politisk utvikling.

For norsk engasjementspolitikk innebærer disse endringene at det er kontinuerlig behov for kritikk og refleksjon. Prioriterer vi riktig? Er andre arbeidsmåter mer effektive? Må vi

søke nye allierte? Hvordan skal vi best sørge for å være en aktør som bruker av vårt overskudd til å bidra til å løse uløste problemer og konflikter?

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/engasjement.html?id=478916>

Lesedato: 29.09.07

Menyvalg 6) Globaliseringens økonomi

Globaliseringens økonomi

Teknologisk utvikling i samspill med økonomisk og finansiell liberalisering har stimulert sterk økonomisk vekst de siste tiårene. Grunnlaget for veksten er ulike kombinasjoner av regulering og liberalisering, nasjonalt og globalt. Det har vært betydelig velferdsøkning verden over, en økt andel av verdens befolkning er løftet ut av fattigdom siden 1990.

Norge er blant de mest entydige vinnere av økonomisk og finansiell globalisering. Vi tjener stort på eksport av naturressurser hvis etterspørsel og pris drives opp av økonomisk utvikling bl.a. i Kina og India. Kinas vekst har bidratt til billig import og lav rente i Norge. Arbeidsinnvandring gir rimelig og stabil arbeidskraft.

Men; globaliseringen skaper tapere, innen og på tvers av land og regioner. Forskjellene mellom fattig og rik øker. I Afrika sør for Sahara blir det stadig flere fattige, og betydelige befolkningsgrupper i Latin-Amerika og Asia henger også etter. Økt oljepris alene har ført til utgiftsøkninger tilsvarende store deler av eksportverdien i flere av de fattigste landene. Disse sidene ved globaliseringen skaper en rekke motkrefter og nye allianser som påvirker politikk og næringsliv nasjonalt og globalt.

Stater og multilaterale aktører samarbeider om tiltak for å motvirke negative sider av økonomisk globalisering. Samtidig er det på flere arenaer kamp for å opprettholde de primært positive sider ved globalisering – slik at man unngår proteksjonisme og underminering av multilaterale rammeverk for økonomisk samarbeid regionalt og globalt.

Klimaproblemene kan raskt bli en trussel mot global vekst. Norge kan rammes hardt, blant annet via ulike begrensninger på produksjon og inntekter fra olje og gass.

Globalisering og eldrebølge i vestlige land gir økende behov for arbeidskraft, også i Norge. Kunnskap, innovasjon, forskning og utvikling er viktig for fortsatt vekst og positive ringvirkninger av økonomisk globalisering.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/oekonomi.html?id=478868>

Lesedato: 29.09.07

Vedlegg 3 – Støres tale

Tale/artikkel, publisert 08.12.2006

Av: [Utenriksminister Jonas Gahr Støre](#)

Utenriksminister Jonas Gahr Støre

Å skape et nytt og større ”vi”

Oslo, 8. desember 2006

World Islamic Missions moské (WIM).Besøk til moskeen i regi av Islamsk Råd Norge.

Sjekkes mot fremføring

Kjære forsamling, venner, brødre og søstre,

Det er en stor glede og en ære for meg å være her. Jeg har sett frem til å komme hit. Det er mitt første besøk til en moské i Norge.

For å være ærlig, og det bør man vel være rett etter fredagsbønnen, så jeg har ventet på invitasjonen!

For i de siste månedene har jeg hatt flere besøk av representanter fra det muslimske miljøet på mitt kontor – som deg, min venn Mohammad (Hamdan, leder for Islamsk Råd). I min tid som generalsekretær i Røde Kors hadde jeg mange kontakter med det muslimske miljøet i Oslo – på min arbeidsplass, ute i byen, på ressursentrene.

Det er naturlig, og det er på tide. Fordi vi hører sammen. Fordi vi er en del av et stort norsk ”vi” – et fellesskap – som på kort tid må greie å mestre kommunikasjon, lære mer om alle likhetene mellom mennesker i Norge, for de er det flest av – og mer om hvordan

vi skal håndtere det som er av forskjeller.

Sammen så deler vi det norske samfunnets fellesskap og utfordringer. Og vi deler det internasjonale samfunnets utfordringer.

Siden jeg ble utenriksminister, så har jeg invitert dere til meg – og dere har oppsøkt meg i departementet – for å diskutere; karikaturstriden, opplevelsen av økende anti-islamske holdninger, engasjement i deler av verden dere er knyttet til – og for å dele tanker om samarbeid og prosjekter som kan trekke unge mennesker med innvandrerbakgrunn med.

Jeg har satt stor pris på disse møtene – at dere har oppsøkt meg, ringt meg, sendt e-post og sms. Slik jeg håper alle politisk engasjerte mennesker ser det som sin rett å gjøre i vårt land.

Og nå verdsetter jeg å være på hellig grunn her i Åkebergveien, i et stort og flott gudshus – Norges nest største, og nå snart 12 år gammelt.

Når jeg ser de vakre flisene, ute som inne, fra Iran og Spania – med kalligrafi fra Koranens tekster kunstnerisk utformet av iranske skriftekspertene – når jeg ser de vakre iranske teppene og den store lysekronen fra Tyrkia – da ser jeg en del av Norge som jeg ikke kjenner nært.

Jeg opplever å bli invitert inn på en av deres hjemmearenaer. Det er betydningsfullt for meg.

For her er jeg i utgangspunktet en fremmed, midt i min egen by. Her kan jeg få en opplevelse av å være utenfor, jeg kjenner ikke ritualene, språkene, kodene, tegnene.

Kanskje kan det stå som en påminnelse om hvordan mange nye borgere i Norge opplever å ta seg rundt i andre nabolag av Oslo, hvor jeg kjenner alle kodene.

Og dette er kanskje det viktigste vi kan gjøre i vår tid:

Å skape og åpne arenaer for hverandre.

Å lukke dører opp, å slippe inn, og for å bruke et begrep fra tekster i den Skriften jeg kjenner – å ”gjøre døren høy og porten vid” - for hverandre.

Da jeg jobbet i Røde Kors, sa jeg at dette var den viktigste utfordring vi sto overfor som fellesskap i Norge. Nå som utenriksminister har jeg ikke forandret mening.

*****

Jeg fikk noen konkrete innspill fra dere – fra Usman blant andre – til hva jeg kunne snakke om i dag; om Norges holdning til situasjonen i og rundt Pakistan, India, Kashmir, Midtøsten, terrorisme, menneskerettigheter. Jeg kan vanskelig svare på alt ved denne anledningen – men vi har også en spørsmålsrunde nå etterpå – men det ga meg en tankevekker: Jeg fikk et innblikk i hva mange av dere her er konkret opptatt av.

Og det slår meg – at norsk utenrikspolitikk på den måten er blitt ”større”. At nyansene er langt flere enn det vi ofte er klar over, geografien spenner videre, hensynene er flere, og samtidig opplever vi – av mange andre grunner – at skillet mellom innenriks- og utenrikspolitikk viskes ut.

I Norge bor det i dag om lag 130.000 mennesker med muslimsk tro, og islam er den nest største religionen vår. I 2004 var om lag to prosent av Norges befolkning, cirka 80.000 mennesker, medlem av et av de nesten ett hundre muslimske trossamfunn vi har.

Landet vårt er i endring, og politikkenes dagsorden er i endring, innenriks som utenriks. Ethvert samfunn, enhver arena, endrer seg med menneskene som hører hjemme i det.

For 20-30 år siden – da jeg ble engasjert i utenrikspolitikk – var ganske få nordmenn opptatt av Kashmir. Det var et område langt unna oss. – Det er det fortsatt, men nå er det blitt viktigere. Det angår Norge, fordi det angår en del menneskene som bor her i Norge nå. Noen av dere har slektninger, røtter, interesser, tradisjoner derfra.

Mitt første hovedbudskap i dag er dette: Det norske ”vi” endres.

Disse deler av verden – og jeg nevnte bare ett eksempel – blir stadig viktigere for oss. For med ”oss” vil jeg oppheve skillet mellom ”oss” og ”dere”. – For ”oss”, eller ”vi”, det er alle som bor i Norge og er en del av vårt fellesskap, med plikter og ansvar.

Derfor var det ikke unaturlig for statsminister Stoltenberg å besøke Pakistan rett etter at han overtok. Og derfor er det naturlig – og ikke minst viktig – for meg som utenriksminister å besøke Pakistan og India, i neste uke.

Jeg representerer der et bredt spekter av norske interesser. Jeg representerer også dere.

For slik er det ofte vi sier det: Norsk utenrikspolitikk skal fremme norske interesser i utlandet. Men norske interesser er ingen konstant størrelse. Mye er ganske gitt; som de interesser som følger av at Norge ligger der landet gjør – mot nord, grensende til Nordsjøen, det store Atlanterhavet, Barentshavet, nabo av Russland, et nordisk land, tett integrert i Europa, medlem av NATO men utenfor EU. Dette vet vi.

Men våre prioriteringer er i stadig utvikling. De må være det i en verden som forandres. Når det norske samfunn endres, endres også norske interesser.

Og når vi snakker om ”vi” og ”oss”, da må det handle om *alle oss*, også de av oss som ikke har lyst hår og blå øyne, også de som er født i Marokko eller Vietnam, også de som har urdu eller arabisk som førstespråk.

Det jeg er opptatt av er: Vi har *våre små fellesskap* – familie, nærmiljø, vennekrets – trossamfunn. De er viktige for oss. De må vi hegne om.

Men vår egen opplevelse av trygghet, tillit og gjensidighet må også bygge på at vi sammen greier å utvikle *det store fellesskapet* – der alle hører hjemme, der alle skal kjenne tilhørighet, der alle skal oppleve at noe som er viktig for dem blir verdsatt, respektert og anerkjent.

I dette store norske fellesskapet ligger en historisk kulturarv og et verdisett til grunn – spor av Norge gjennom lange tider: Menneskerettigheter, rettsstat, demokrati, ytringsfrihet, fri religionsutøvelse – det er på en måte bunnplanker i vårt samfunn – rettigheter og friheter – kjempet frem gjennom generasjoner. Rettigheter og friheter som ikke er – og som ikke skal gjøres – relative.

Så blir kulturarven utviklet videre – av vi som bor her, dem som har bodd her i

generasjoner, og av dem som kommer til. Ut av dette store fellesskapet skal vi definere norske interesser.

Da må vi unngå at norske interesser bare er noen nordmenns interesser, og unngå at norsk kultur bare er noen nordmenns kultur.

En slik utvikling vil ikke være å hegne om det norske. Det er snarere å redusere det norske. Det er å skjermes og stenge det norske for den naturlige veksten som må til for at begrepet ”norsk” skal høre sammen med begrepet ”Norge”.

Hvis ikke dette ”vi” er stort nok til å romme både dem som går til kirken og dem som søker til synagogen, tempelet, moskeen – eller ut i skogen hver søndag for den saks skyld – da må vi ta signalet og arbeide med å utforme et bredere ”vi”. Et ”vi” som er vidt nok – et ”vi” som de mange kan kjenne seg hjemme i.

Å videreutvikle dette ”vi” er med andre ord vår store oppgave, særlig når det kommer mennesker med annen bakgrunn til Norge. Vårt svar kan ikke være at alle disse må bli mer lik oss – eller lik meg. Vi må snarere utvide og skape et nytt bilde av hva som er ”oss” – hvem ”vi” er.

Men hvordan gjør man det?

Kan man bare lage ”et nytt vi”?

Hvordan ”melder man seg på” et slikt prosjekt?

For er ikke nettopp det norske ”vi” et ganske lukket, ensartet og homogent prosjekt? Og lite åpent for diskusjon og endring?

Opplever vi ikke at de som kommer til Norge, de som er andre- eller tredjegenasjons nordmenn – at også de på sin side søker mot det som for dem er kjent, homogent og ensartet?

Opplever vi ikke at vi får flere store fellesskap vendt innover mot dem selv – og ikke utover mot andre – at de snarere lukker seg for hverandre?

Jeg tror dette er spesielt viktig: Vi bygger brohoder og broer ved å bruke det aller viktigste redskapet vi har; kommunikasjon, åpenhet og dialog. Vi må bruke dette redskapet der vi kan. Og vi må skape rom, nye arenaer – for nettopp å bruke dette der vi ikke kan. Ved å invitere hverandre til samtale – til en utenriksministers kontor, eller til en talerstol i moskeen etter fredagsbønnen.

Under karikaturesaken var det tilliten og dialogen som hjalp oss videre.

Islamsk Råd og Den norske Kirkes Mellomkirkelig Råd – ja, jeg vil gi honnør til dere – ble viktige – enda viktigere – både innenrikspolitikken og utenrikspolitikken. Representanter for ulike miljøer uttalte seg, og de gjorde det sammen – om verdier og om tro, om tilhørighet og om ytringsfrihet – og de gjorde ikke dette for å bli enige om tro.

Dette var avgjørende viktig.

Like viktig var det at det i en årrekke allerede hadde vært god, systematisk kontakt mellom Mellomkirkelig Råd og Islamsk Råd. Kanalene hadde vært der siden opprettelsen

i 1993 av Kontaktgruppa – et nasjonalt samtaleforum. Og som det heter i en talende boks tittel; man hadde klart å få i stand ”Dialog med og uten slør”, hjemme, og ved felles utenlandsbesøk. Og jeg er stolt av å ha kunnet være med å støtte det utenlandsbesøket som ble arrangert på vårparten nå i år.

Dialog mellom religioner er viktig og nødvendig – ikke fordi religionene i seg selv er årsak til hat og voldsbruk – og heller ikke for å overbevise noen om at de egentlig har samme tro – men rett og slett for å øke gjensidig respekt og forståelse.

Det begås vold og terror i religionenes navn. Derfor er det av ekstra betydning at troende står opp for sin tro og sine verdier, og at de avviser dem som misbruker disse verdiene. – Slik blant annet en gruppe religiøse ledere fra Irak gjorde i Oslo tidligere i uken. Jeg møtte dem i går.

Karikaturstriden viste hvor sårbare vi er. Men den viste også at vi har en felles plattform å bygge videre på. Den viste at vi har sterke bånd som går på tvers av skillelinjer. Den viste at dette ”vi”, dette større ”vi”, allerede finnes, selv om det er skjørt.

Som vi mennesker er skjøre.

Så la jeg la merke til - i forbindelse med skuddene mot den jødiske synagogen i september - hvordan muslimske miljøer igjen reagerte, og sa; ”Skuddene mot synagogen er et angrep mot religionsfriheten”. Imamer besøkte den og ble intervjuet; ”jeg kom for å vise solidaritet (...) vi er alle religiøse mennesker og barn av Abraham”, som imam Shah sa.

At muslimene i Norge stilte opp og forsvarte jødene, det er spesielt viktig. Det er ukjent mange andre steder i verden.

Jeg vil gjenfortelle for dere følgende historie:

Den 23. august i år var jeg med og åpnet Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling, Villa Grande på Bygdøy.

Samme dag hadde jeg vært til lunsj hos Israels ambassadør til Oslo, og blant annet truffet Elie Wiesel, Nobelprisvinneren. Jødiske representanter var urolig for tegn til økende antisemittisme verden over.

Jeg dro fra lunsjen rett til et møte på mitt kontor med representanter for Islamsk Råd – ja, Mohammad og flere av dere som er her nå i dag. De var urolige for økende tegn til anti-islamske holdninger og mistenkeliggjøring av muslimer i Norge. De var urolige for hvordan unge mennesker med muslimsk tro kunne reagere over tid. Budskapet var at vi måtte hegne om denne ungdommen, og ikke oppleve at de vendte seg mot ekstremistiske retninger, slik vi har sett i andre land.

Så avsluttet jeg dagen på Villa Grande der mange hadde hilsener til senteret. Den siste av hilsningstalene den kvelden kom fra den samme representanten for Islamsk Råd som hadde besøkt meg noen timer før. Han minnet ofrene etter folkemordet. Og han advarte mot antisemittisme.

Talen hans var enkel, kort, men mektig. Han pekte på dialogens kraft, på forsoning og fremtid. At veien vi går er felles.

Slike dager gir for meg håp. Representanten for Islamsk Råd ga mening til et større ”vi”. Et ”vi” jeg føler meg trygg i – og hjemme i.

*****

Det handler – kjære venner – om menneskeverd og grunnleggende menneskerettigheter. "Jeg er uenig i Deres meninger, men jeg vil inntil døden forsvare Deres rett til å hevde dem", har den franske opplysningsfilosofen Voltaire sagt.

Ytringsfrihet og religionsfrihet handler om dette dypest sett. For religionsfrihet kan aldri begrenses til en rent intellektuell øvelse.

Det man tror – eller ikke tror - om mennesket, om livet, om Gud og om verden, vil alltid synes i livet – og gi seg utslag i ord og handlinger. En sann religionsfrihet forutsetter ytringsfrihet - nemlig retten til å leve og mene i samsvar med det man tror.

Det var av avgjørende betydning at norske muslimer kommuniserte dette utad, internasjonalt, for noen måneder siden:

At selv om ytringsfriheten gir mennesker lov til å si både ukloke og usanne ting, så er det den samme ytringsfriheten som sikrer muslimer retten til å leve og uttale seg i samsvar med sin tro i Norge.

Innen det norske fellesskapet – innen dette norske ”vi” – må det finnes mangfold.

Det finnes ikke én identitet i Norge. Å ha norsk identitet betyr ikke at vi alle har den samme identitet. Det ”norske” kan og skal romme flere. Én type identitet utelukker ikke en annen.

Man må ikke velge mellom å være muslim eller norsk, like lite som man må velge mellom å være kvinne og ung, barn og elev, småbarnsfar og utenriksminister. Våre identiteter er sammensatte. Vi er ”litt av alt”.

Filosofen Tariq Ramadan – professoren i islamologi ved flere universiteter – snakker om ”The Evolution of Fear” – fryktens utvikling. Om den stigmatisering mange muslimer opplever; terrorfrykten og mistenkeliggjøringen, alle forenklingene, misforståelsene og generaliseringene. – Det at et menneske med muslimsk tro opplever en spesiell forventning om at han eller hun må svare for – ja nær sagt stå til ansvar for – det som enhver annen person med muslimsk tro måtte foreta seg, uansett hvor i verden det skjer.

Tariq Ramadan – som også er grunnleggeren av en organisasjon for fremme av solidaritetspedagogikk – snakker om alle de stemmer som vil ha det til at vi lever i ulike sivilisasjoner – selv om vi lever sammen – i sivilisasjoner som aldri kan møtes – ja, som er på full kollisjonskurs.

Til det har han følgende å si: “The evolution of fear must be met with the revolution of trust”. Bølgen av frykt må møtes med ”revolusjonerende tillit”.

Og jeg vil legge til: Å dele verden inn i sivilisasjoner, det gir ingen mening for å forstå vår samtid. Igjen – fordi vi kan ha flere identiteter, og kan egentlig høre hjemme flere steder – så må vi kunne kreve respekt for ikke å bli tvunget inn i bare én kategori.

Likhetene mellom mennesker er flere enn forskjellene mellom oss.

Og det er gjenkjennelse av likheter som bygger opp tillit.

Og så vet vi at: Samfunn med mye tillit er gode samfunn. De har – som samfunnsforskerne sier det – mye sosial kapital. For meg, som sosialdemokrat, er dette kanskje kjerneverdien i mitt politiske grunnsyn: Troen på likeverd, fellesskap, at det ikke er - og ikke skal gjøres - forskjell på folk og deres menneskeverd.

Det ligger i holdningene våre: I møte med andre må vi søke etter likhetene, før vi lar oss fengsle av forskjellene. Vi må trosse skepsisen, frykten og lete etter mennesket bak.

Jeg må gjøre det inne på fremmed mark her i moskéen i Åkerbergveien.

Likevel vet vi hvordan det er: Vi trekkes mot å fokusere på forskjellene, idet vi oppdager at den ene er muslim, innvandrers eller barn av innvandrers. En person med høy utdanning og mye relevant praksis i utlandet, en ingeniør eller en lege, strever med å få jobb i Norge, fordi folk blir skeptiske når de til slutt leser navnet i søknadsbrevet. Et ukjent navn. Skepsis.

Vi kan ikke ha det slik – at vi blir satt i boks, og der alt som binder oss sammen er uvesentlig – og at det ene som skiller oss bestemmer hvordan vi ser på hverandre.

Slik tenkning skaper knivskarpe grenser. Ugjennomtrengelige og usanne grenser, murer. For verden er ikke – og vil aldri bli – så enkel og utvetydig.

Det er krevende å møte det som er annerledes. Det er ofte skremmende å utfordres på det ukjente. Men det åpner også for helt nødvendig kreativitet og nyskaping.

*****

Og skal vi komme videre – ja, da må vi sørge for møteplasser: Sammenhenger og arenaer for samtale og samhandling, for påvirkning og innflytelse. Bygge felles språk – i mer enn én forstand – det går på norsk i Norge – og det må være hovedkanalen for kommunikasjonen i det store fellesskapet.

Det finnes arenaer i Norge; foreninger, organisasjoner, fagbevegelse, partier, idrettslag. Vi er et gjennomorganisert samfunn, på godt og ”vondt”. Her kan vi lære hverandre å kjenne, jobbe mot felles mål, se mulighetene, møte utfordringene. Det å spille fotball eller fløyte dreier seg om mer enn idrett og musikk. Det handler om deltakelse.

Derfor er disse sammenhengene så viktige; klassekontakten, borettslaget eller de religiøse rom.

Og en viktig arena for meg som politiker er samfunnsdebatten – hvor dere må delta, slik dere gjør her i dag. Det norske samfunn trenger det. Ta ordet. Dere må fortelle hverandre, norske myndigheter og mediene hva som opptar dere, hva dere ønsker, frykter, håper, hva dere vil, hva dere kan.

Bare når vi møtes, kan vi få en større forståelse av hvem vi som samfunn og fellesskap er.

*****

Så spør dere meg også: ”Hva slags utenrikspolitikk har Norge i forhold til muslimske land?”

Da er mitt svar: Noen slik politikk har vi ikke. Og med det mener jeg å si at vi har ikke noen særskilt politikk for land som på den ene eller andre måten defineres som muslimske. Like lite som vi har en egen politikk overfor buddhistiske eller kristne stater. Vi deler ikke opp verden på den måten.

Men jeg skjønner hva dere sikter til. - For vi snakker om "Vesten", "transatlantiske forbindelser", "Nordområdene", "Øst-Asia" eller "Midtøsten". Geografiske inndelinger.

Det er også slik at noen har snakket om "den onde akse", hvor islam, voldsbruk og politikk knyttes sammen. Det er gal tale. Feilaktige talemåter som tegner et forenklet, unyansert og skremmende bilde av enkelte stater. Talemåter som stempler, stigmatiserer, som skaper farlige blindspor, blindgjengere. Som blokkerer for dialog, som stenger for å finne felles interesser, som sprenger samtalens muligheter.

Land – som mennesker – er ikke endimensjonale. Det er flere faktorer enn religion som gir land særpreg; geografi, historie, styresett, språk, folkegrupper, økonomi, ressurser, relasjoner til andre land og internasjonale organisasjoner. På samme måte er også Norges utenrikspolitikk overfor enkeltland styrt av mange forhold.

Norsk utenrikspolitikk skal ta vare på norske interesser. Det er jobben vår som regjering – og min jobb som utenriksminister.

Mye handler da om det som er nær oss. Men staters og menneskers sikkerhet i dag handler også om verden langt unna; migrasjon, klimaendringer, helseutfordringer, internasjonal kriminalitet – en lang rekke saker "langt unna" som brått kan komme veldig nær. Ja – "langt unna" eksisterer ikke lenger.

Derfor vil arbeidet for fred og forsoning, dialog og støtte til organisasjoner og det sivile samfunn alltid være viktig i utenrikspolitikken. Og jeg vil nevne noen få eksempler på vårt engasjement nettopp innen religionsdialog, menneskerettigheter og bidrag til det sivile samfunn, i land som har store muslimske befolkninger.

Indonesia – som er landet i verden med størst muslimsk befolkning – er en av Norges tre dialogpartnere når det gjelder menneskerettigheter. På årlige møter drøfter vi utfordringer og tiltak på dette feltet. Sammen arrangerte vi i september en internasjonal konferanse om ytringsfrihet, toleranse og medias ansvar i vår globaliserte verden – en intermediadialog – som skal følges opp i 2007.

I Midtøsten er det viktig for oss å blant annet støtte Mellomkirkelig Råds arbeid med interreligiøs dialog mellom muslimske, jødiske og kristne ledere i Midtøsten. Det arbeides for at Rådet for religiøse ledere i Jerusalem skal bli operativt så snart som mulig, i håp om å kunne få til en god samtale – om hellige steder og andre – ofte praktisk rettede – utfordringer i dette store konfliktområdet.

Norge har dessuten ledet Giverlandsgruppen for Palestina og gir betydelig bistand for å avhjelpe nød og støtte den palestinske befolkningen i området. Hvor målet er en egen selvstendig palestinsk stat.

I Utenriksdepartementet er det opprettet et eget Forum for religion og utenrikspolitikk, et møtested for ressurspersoner fra ulike fagmiljø og organisasjoner i Norge. Med mer kunnskap her, kan vi i utenrikspolitikken handle mer målrettet overfor de viktige nettverkene.

Hva gjelder Kashmir – som noen av dere er sterkt engasjert i – har Norge bidratt med betydelige midler til gjenoppbyggingen etter jordskjelvet. Støtten har primært gått til pakistansk side.

På et annet felt har vi gjort en indirekte innsats over tid i Kashmir-området gjennom arbeidet for ytringsfrihet og andre grunnleggende menneskerettigheter. Organisasjonen ”The Human Rights’ Commission of Pakistan” representerer dyktige og betydningsfulle aktører i landet. Arbeidet som organisasjonen driver bidrar til bedre forhold for innbyggerne i Kashmir.

En annen viktig organisasjon i det sivile samfunn er ”South Asia Free Media Association” - som har mye av æren for økt mobilitet over grensene, ved blant annet å legge til rette for utvekslingsreiser for pakistanske og indiske journalister. Norge er en viktig støttespiller for begge disse organisasjonene jeg nevnte.

Vi har alt i alt et betydelig engasjement i flere land som kan betegnes som muslimske. Mange samarbeidsland hvor Norge er tungt inne med bistandsmidler og fredsrettet innsats har store muslimske befolkninger – som Afghanistan, Sudan og Bangladesh.

Men – som jeg sa – religiøs tilhørighet kan ikke ha betydning for hvor vi velger å engasjere oss. Jeg er opptatt av å se etter ”mulighetsvinduer”. Jeg er opptatt av å utnytte handlingsrom. I tillegg til at alt dette handler om solidaritet, en plikt, om å bidra der vi kan – til fred og konfliktløsning – der det lar seg gjøre i andre deler av verden.

Så spør noen: Hvorfor er ikke Norge mer involvert i Kashmir? Det er riktig at Norge har fått ulike henvendelser, og at vi er blitt bedt om å vurdere å ta en rolle i forhandlingene.

Men her kommer jeg til et viktig, prinsipielt poeng: For at det skal være mulig å oppnå noe som tredjepart i en fredsprosess, så må begge parter, alle parter, i konflikten ønske at man deltar.

Det har ikke vært tilfelle i denne konflikten. India har ikke ønsket Norges bidrag. Og nå er Pakistan og India enige om at konflikten skal løses mellom de to landene. Involvering fra andre – slik vi har bidratt med i andre fredsprosesser – er da ikke aktuelt.

Jeg er naturligvis klar over at alt ikke er løst med dette. Det er grupper i Kashmir som opplever at de ikke blir hørt. Det er mye voldsbruk i området. Sammen med EU og andre land har Norge uttrykt bekymring for forholdene for sivilbefolkningen i Kashmir.

Jeg er opptatt av at innbyggerne sikres et inkluderende, demokratisk styresett. Og representative organisasjoner for befolkningen i Kashmir bør i større grad involveres i fredsprosessen, for å sikre lokalt politisk eierskap for de løsninger og tiltak som iverksettes.

I dette geografiske bildet vil jeg også understreke at Norge har vært opptatt av at både Pakistan og India er atommakter. Arbeidet for nedrustning og ikke-spredning har høy prioritet for Regjeringen.

I likhet med mange andre er jeg bekymret over planene om ytterligere utbygging av atomenergisektoren i Pakistan. Og jeg er opptatt av at India må overholde sine forpliktelser.

Om noen få dager reiser jeg til Pakistan for å ha samtaler med ledere der. Kollega Bjarne Håkon Hansen besøkte Pakistan for litt siden, og foreslo at den norske stat kunne gå sammen med norsk-pakistanske miljøer for å organisere bedre støtte til lokal utvikling på de steder der norske pakistanere kommer fra.

Denne tanken springer ut av noe grunnleggende: Penger som sendes til opprinnelseslandet fra folk som har flyttet ut og kommet i godt arbeid, utgjør et viktig bidrag til utvikling i mange land – ja, forskning viser at slike verdier for noen land utgjør nær tre ganger den bilaterale og multilaterale bistanden. Jeg håper utviklingsministeren, inkluderingsministeren og jeg etter hvert mottar mange gode ideer som kan bidra til å åpne et nytt vindu i norsk utviklingssamarbeid med Pakistan og andre land.

Mange eksempler viser at Norge har et aktivt utenrikspolitisk engasjement i flere muslimske land. Det handler om forvalte og fremme norske interesser – våre felles interesser – i et Norge av i dag.

Det er i vår egen interesse – i dagens globaliserte verden – å støtte det sivile samfunn, bidra til at nettverk styrkes, gi støtte til medier og organisasjoner, bidra til at stemmer blir hørt, bekjempe fattigdom og urettferdighet.

Fred må bygges og trygges av mennesker. Og vi bør i den sammenheng minne oss om at alle verdensreligionene har fredsbudskapet til felles. Fra Koranen leser vi; ”Men ønsker de fred, så skal du gjøre det samme. Forlat deg på Gud”. Alle religioner handler om veier til fred. De kommer med budskap om fred. Denne visjonen er felles.

Det gir oss mennesker, oss politikere, religiøse ledere, tilhengere, et stort ansvar for å skape fred, for å holde fred, for å trygge fred. Det finnes en retning, en vei, fredens vei, vår felles vei.

Tydeligst – og kanskje vanskeligst - kommer dette frem i det kjente og illustrerende uttrykket om at ”veien til fred i Midtøsten går gjennom Jerusalem”. I Jerusalem møtes de tre store verdensreligionene. For vi - som alle er Abrahams barn - er alle ”markens hyrder”, som vi godt kan formulere det nå før jul, i den kristne språkdrakten.

*****

Kjære venner, brødre og søstre,

Igjen: Takk for invitasjonen. Jeg har hatt mye på hjertet. Dere har vært gode til å lytte.

Jeg har hatt flere budskap:

Ett er mitt ønske om å høre og se flere av deres stemmer i norsk samfunnsliv, i politikken, i fagbevegelse, i organisasjonene, i media. Snakk gjerne høyere, sterkere og tydeligere om hva dere mener, hva dere vil, hva dere tror, hva dere frykter, hva dere håper.

Hvis dere opplever at norsk utenrikspolitikk, eller innenrikspolitikk for den del, ikke ivaretar deres interesser, så har dere to valg:

Dere kan melde dere ut, i overført betydning eller bokstavelig. Dere kan si at norske politikere ikke forstår, ikke respekterer eller ikke taler deres sak.

Men husk da på dette: Da blir vi enda mer fremmede for hverandre. Da lever vi ikke

sammen, men side om side, som to samfunn, ikke som ”ett vi”.

Det andre valget er å begi dere ut på nye arenaer, gi deres egne arenaer bredere formål, si hva dere mener, påvirke beslutningsprosesser, forme dagsorden.

For dere skal være med å bygge dette store ”vi”, slik at det også rommer deg, din familie, dine naboer, ditt religiøse samfunn. Slik at det rommer dine interesser, din tro og våre verdier.

Jeg ønsker at vi skal gjøre det sammen, som brødre og søstre.

Det krever mot, det fordrer at vi deler kunnskap, respekterer religionsutøvelse.

Det krever lave dørterskler, vide porter, store tankerom, og høye takrom.

Vi er godt i gang.

Men vi må være rede: Hver gang det dukker opp nye utfordringer:

Rede til å kjempe frem fellesskapsløsninger, øke tilliten, styrke dialogen, formulere og fremme et nytt inkluderende –

”vi”.

URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2006/A-skape-et-nytt-og-storre-vi.html?id=437985

Lesedato: 29.09.08

Vedlegg 4 Støres kronikk

Tale/artikkel , publisert 29.04.2007

Av: [Utenriksminister Jonas Gahr Støre](#)

Det nye norske vi

Kronikk i Aftenposten, 29. april 2007

Som utenriksminister har jeg ønsket å reise like mye i Norge som til utlandet. Det har brakt meg til mange steder, til ulike fora og til møte med mange mennesker. Ingen enkeltsak dominerer. Det slående er det brede engasjementet for det som skjer i verden og hvordan Norge møtes og utfordres.

En ny dimensjon er hvordan nye grupper nordmenn melder seg på i debatten.

Jeg har vært invitert til World Islamic Missions moské i Åkebergveien, til Det mosaiske trossamfunns synagoge i Bergstien i Oslo, og jeg har møtt religiøse og politiske ledere i Afghanistan, Egypt, Israel, Libanon, Pakistan, Saudi Arabia og andre land. Jeg har møtt religiøse ledere på mitt kontor.

I utenrikspolitikken merkes det at Norge er annerledes sammensatt enn for bare 20-30 år siden. Som en kvinne på Holmlia sa til meg; 'Når det er flom i Somalia når bølgene helt til Holmlia'. Når konfliktnivået øker i Kashmir sender pakistanske studenter tekstmeldinger og ber om at Norge involverer seg.

En burmesisk opposisjonell radiostasjon sender fra Oslo. Gateskilt i Kirkenes er også på russisk. Nesten en femtedel av befolkningen i Drammen har innvandrerbakgrunn.

Alt dette har en innvirkning på innenrikspolitikken. Men hva med utenrikspolitikken?

Berøringspunktene er mange. Internasjonalisering av norske interesser, fra næringsliv og forskning, til andre reisende, når frem til nye land, nye kulturer.

Freds- og forsoningsarbeid har prioritet. Helseutfordringer krever internasjonalt samarbeid. Likestilling er en global sak. Internasjonalt etterspurt kompetanse om Sudan befinner seg i forskningsmiljøer i Norge. For å nevne noen eksempler.

Alt dette må vi reflektere i vårt utenrikspolitiske fokus, i tillegg til det som følger av interesser knyttet til geografi og ressurser som er gjenspeilet i nordområdepolitikken, Nato-medlemskapet og bånd til Norden og EU.

Endret sammensetning av Norges befolkning virker inn på hvem det norske vi er i en globalisert verden. Når vi snakker om vi eller oss, når vi snakker om å fremme norske interesser, så må det handle om alle oss, også de av oss som har røtter i Pakistan eller Russland.

Hvis ikke vil uttrykket ”norske interesser” bare romme noen nordmenns interesser, og norsk kultur blir bare noen nordmenns kultur. Derfor må ikke bare politikken på hjemmebane være inkluderende. Også utenrikspolitikken må være inkluderende, representativ og oppdatert.

En innsnevret forståelse av vi svekker betydningen av det norske. Vi kan ikke bare være de av oss som ser ut som nordmenn gjorde for 50 år siden. Et begrensende vi reduserer det norske og hindrer det norske fra den naturlige endring og vekst som skjer for at begrepet norsk skal høre til Norge.

Dette berører også utenrikspolitisk arbeid. Et representativt vi vil også være en ressurs i arbeidet med å sikre norske interesser i områder der vi fra før har svake bånd.

Religion blir en viktigere dimensjon i mange internasjonale forhold. Mange mennesker i verden, også i Norge, søker mot religiøs tro også for å bekrefte egen identitet. Dette er uvant for de deler av Norges befolkning som opplever at religion ikke har betydning for annet enn tvil og tro.

Dagens norske vi rommer i dag to-tre prosent muslimer og en noe mindre andel jøder, buddhister, bahá'íer og flere andre trosretninger og livssyn. Det bredere norske vi må være stort nok til å lytte til både dem som søker til moskéen, synagogen, kirken – og de som går søndagstur i skogen for den del.

Med andre ord: Det norske vi i utenrikspolitikken må kunne innbefatte alle som bor her. Hvordan skal vi ellers fungere som demokrati? Alle grupper i Norge må kunne fremme synspunkter, møte motstand, møte respekt, vinne gehør. Vi trenger felles arenaer for å kunne skape noe sammen – og for å ivareta rettigheter og plikter sammen.

Så er det dette: I vårt fellesskap ligger en historisk kulturarv til grunn – verdier, normer og regler av universell karakter: Menneskerettigheter, rettsstat, demokrati, ytringsfrihet, fri religionsutøvelse, likestilling mellom kvinner og menn. Det er bjelker i vårt samfunn – rettigheter og friheter – bygd opp gjennom generasjoner, det er verdier som ikke er og ikke skal gjøres relative.

Å klare å leve med et favnende vi i Norge er ikke enkelt. Mange opplever at deres barndoms gater forandres – av nye lukter, lyder og skikker. Barn leker på et uforståelig språk. Følelsen av å være fremmed i egen by. Slik kan noen kjenne det.

Men det finnes også en annen side. Norske jøder opplevde at det ble skutt mot synagogen sist høst. Etter skuddene sa noen av dem at de kjente seg så utrygge at de ikke lenger ville bære kipha. De fjernet smykker og symboler for ikke å bli identifisert som jøder.

Unge norske muslimer forteller om opplevelsen av å kjenne seg mistenkeliggjort. Får de lov å kalle seg nordmenn? Også her føler mange seg fremmede og sliter med å finne sine plasser i det norske vi. Mange av dem har bodd her i hele sitt liv. Likevel er det vanskelig å få jobb fordi navnet klinger fremmed. De er slitne av å bli holdt ansvarlig for alt hva enhver med samme tro verden over måtte foreta seg.

Vi kan ikke bare vedta et stort vi. Likevel er det spor å følge. Ett er å avvise tendensen til forenkling. Mennesker er ikke endimensjonale. To mødre på samme alder kan arbeide på samme sted, bo i samme område, ha felles interesser. Likevel fokuser vi ofte på de synlige forskjellene og ikke på likhetene.

Men verden er ikke – og vil aldri bli – så enkel. Vår lojalitet går i mange retninger, vår tilhørighet er kompleks. En type identitet utelukker ikke en annen. Man må ikke velge mellom å være muslim og norsk, like lite som man velger mellom å være kvinne og ung, barn og elev, småbarnsfar og utenriksminister. ”Hvorfor må alt være enten – eller?” sa Kadra Yusuf til Where2Go. Vår identitet er sammensatt.

Filosof og professor i islamologi Tariq Ramadan skriver om *The Evolution of Fear*, fryktens utvikling, om denne endimensjonaliseringen, om fiendebildene som følger. Vi kan gjenkjenne denne frykten i egne dagligliv, men også i samfunnsdebatten.

Men vi kan ikke la frykt som følger av slike forenklinger utforme utenrikspolitikken.

Vi ser i kampen mot terror at det å spille på frykt lett fører til at allmenne fundamentale prinsipper viker. Menneskerettighetene svekkes, fordi kampen mot terror overordnes universelle normer. Humanitærretten skyves til side. Noen påberoper seg rett til å stå over og utenfor loven.

Dette må vi stå i mot. Også i utenrikspolitikken må vi bruke mangfoldet i det norske vi som en ressurs til å forstå en verden i endring, snarere enn en kilde til frykt for det som er annerledes.

Vedlegg 5 - samfunnskontrakten

Samfunnskontrakten

VG VG 2005-08-15

Av Øystein Djupedal

Side: 31

Forfatteren: Øystein Djupedal er nestleder i SV og medlem av finanskomiteen. Velferden i Norge er bygd på at alle bidrar til fellesskapet - om ikke med glede, så i hvert fall med forståelse. Det gjelder også Norske Skog, skriver Øystein Djupedal.

Styret i Norske Skog har bestemt seg for å legge ned en lønnsom bedrift, fremfor å videreutvikle den. Forslaget om å vurdere salg av bedriften fremfor å legge ned har blitt møtt med skuldertrekk. Det er en arrogant innstilling, av flere årsaker.

Styret har bevisst valgt å legge ned Union, til tross for at det finnes andre alternativer. Dette er et valg som påvirker samfunnet, samtidig som styret utelukkende står til ansvar overfor sine aksjonærer. Denne skjevheten er muligens logisk innenfor en kortsiktig, bedriftsøkonomisk ramme. Men totalregninga er det samfunnet og de ansatte som må betale. Å forstå dette er å vise forståelse for samfunnskontrakten man er en del av.

Ett eksempel er at Norske Skog og Union gjennom mange år har mottatt billig strøm av staten, i bytte mot arbeidsplasser og produksjon i Norge. Disse ordningene har hatt og har fortsatt verdier i hundremillionerkroners klassen. Ansatte har stått opp om morgenen for Norske Skog i mange tiår.

Integrert

Alle bedrifter er en integrert del av samfunnet. Bedrifter bygges og utvikles over tiår i en samfunnskontrakt som vi alle tar del i. Ansatte er utdannet fra skoler og utdanning som har vært betalt av det offentlige, bedrifter bruker veier som er finansiert gjennom felles dugnad. Ansatte som blir syke, kommer raskt tilbake på jobb fordi vi har et offentlig helsevesen som ikke skiller mellom størrelsen på lønningsposen. Skogeierne, som eier en betydelig del av Norske Skog, har i en årrekke mottatt plantetilskudd, offentlig finansiert skogforskning og offentlige skogutdanninger for å styrke norsk tømmervirksomhet.

Norske Skog er bygd på norsk svette, norsk kapital, norsk trevirke og offentlig drahjelp - det gjør at den ufølsomme tilnærming ledelsen i konsernet har, fremstår som uforståelig.

Jeg hadde på bakgrunn av dette forventet et Norske Skog med en mer ydmyk tilnærming til den samfunnskontrakten som Norske Skog tross alt er del i. Velferden i Norge er bygget på at alle bidrar til fellesskapet - om ikke med glede, så i hvert fall med forståelse. Det gjelder også styret i Norske Skog.

Union-saken er et eksempel på at næringslivet i økende grad føler seg frikoplet fra denne samfunnskontrakten. Denne utviklingen kommer ikke av seg selv. Etter tiårene med høyredreining i England under Thatcher og USA under Reagan og Bush er den nye individualiteten kommet til Norge: Enhver står kun til ansvar for seg selv og ingen andre.

Politisk er denne retningen anført av Høyre og Frp, som tror at et næringsliv fungerer best uten kontakt med samfunnet rundt.

Revitalisering

Jeg mener det er på tide med ny kontrakt mellom samfunnet og bedriftene. En ny regjering og en revitalisering av samfunnskontrakten kan få til det som høyresiden ikke greier - å bruke samarbeid og en aktiv næringspolitikk for å skape flere arbeidsplasser.

Kritikken av denne linja er gjerne forankret i et spørsmål om hvorfor politikere skal blande seg? Problemet, sies det, er norsk kostnadsnivå, og derfor bør politikere blande seg mindre - og ikke mer - for å skape vekst. Dette mener jeg er positivt feil. Både fordi Høyre har forsøkt dette de siste fire årene - med økt ledighet og større forskjeller som eneste synlige resultat. For det andre er norsk skattenivå ikke spesielt høyt, om man faktisk tar seg tid til å se nærmere på tallene.

Norge har med sine 28 prosent skatt på overskudd blant de laveste skattesatsene i Europa. Frankrike har 41 prosent, Belgia 39 prosent og Italia 26 prosent. Enkelte land, som Nederland, har faktisk progressiv skatt på overskudd. I tillegg har vi gjennomgående god tilgang på dyktige ansatte i Norge, vi har en god offentlig forsknings- og utdanningsinfrastruktur, og norske bedrifter har ansatte med en produktivitet i verdenstoppen.

På noen områder ligger vi langt bak andre land. Forsker Martin Gjelsvik ved Rogalandsforskning har nemlig påpekt at det i Norge, sammenliknet med bl.a. Tyskland og Nederland, er forholdsvis lett å legge ned bedrifter. I andre land praktiseres det ordninger med betalinger av etterlønn til ansatte som får sparken om lønnsomme bedrifter legges ned.

Planer om nedlegging

Norske Skog er dessverre ikke den første som bryter samfunnskontrakten. Norsk Hydro vedtok for et par år siden å legge ned 600 arbeidsplasser i Årdal og Høyanger.

Carl Fredrik Seim kjøpte det historiske Mjellem og Karlsen-verftet i Bergen, med planer om utvikling, men det viste seg snart at han hele tiden hadde planer om å legge ned bedriften og gjøre området om til boliger.

At flere norske bedriftseiere stadig mer tydelig utviser slik kortsiktighet, bryter grunnleggende med den samfunnskontrakten som har bygd Norge. Dette vil SV i en ny rød-grønn regjering endre.

Vedlegg 6 – Å være ung muslim i Norge

Aftenposten

Aftenposten Morgen 19.11.2006

Javed Mariam

Seksjon: Kronikk

Side: 4

Del: 2

Å være ung muslim i Norge

MUSLIMSK UNGDOM. Jeg er norskpakistaner av natur, men muslim av egen vilje. Da jeg valgte islam, valgte jeg ikke bort friheten. Jeg er frigjort. Mariam Javed
Lærerstudent og kontaktperson i Pakistansk Studentersamfunn

DYSTERT MEDIEBILDE. Norges minoriteter er med jevne mellomrom i medienes søkelys. Muslimer og norskpakistanere i særdeleshet. Med omkring 80 000 muslimer og 27 000 norskpakistanere her til lands, er det klart at litt oppmerksomhet må vies disse. Men fremstillingen er til tider ubalansert og unyansert. Denne høyst bekymringsverdige utviklingen har ødelagt de ørsmå restene av min tro på at det faktisk finnes noen der ute med vilje til å bidra til en konstruktiv integreringsdebatt.

Fratatt retten til å være individ.

Personer med minoritetsbakgrunn blir altfor ofte sett gjennom briller som definerer og plasserer dem etter etnisk og religiøs tilhørighet. Og det er ikke sjelden at de, av samme grunn, må svare for andres ugjerninger. Slik blir personer med minoritetsbakgrunn fratatt retten til å fremstå som individer.

«Feministfightere».

Enkelte feministfightere, som de liker å tro at de er, følger samme tankegang. Når temaet tvangsekteskap eller æresrelatert vold bringes på banen, er de ute med de godt innøvde, overgeneraliserende replikkene med budskap om at muslimske og norskpakistanske jenter har det ufritt hjemme og utsettes for vold.

Jeg er ikke blant de naive som fornekte problemene. Problemene eksisterer, og dem må vi til livs. Men det er trist og uheldig at enkelte velger å ordlegge seg som om dette gjaldt alle muslimske eller norskpakistanske jenter. Skjønner de ikke det snart? At vi jenter er lei av å bli fremstilt som ufrie og uselvstendige vesener? Må vi gjennom dette hver gang? Skal denne nedverdigheten ingen ende ta? Vi fortjener bedre.

Gå i tenkeboksen.

Hva angår disse feministfighterne: De trenger å gå i tenkeboksen. Og der må de bli lenge, for de må finne ut hva de egentlig vil. Om det er å forbedre eller forverre andres hverdag. Det sistnevnte har de klart veldig fint for meg. For det er jeg som daglig møter de rare, fremmedgjørende blikkene på T-banen.

Det er jeg som må svare på de til tider irriterende spørsmålene, som kunne vært unngått. For når det blir allment akseptert at politikere, aktivister og andre kommer med distanserende, fordomsfulle og mistenkeliggjørende ytringer, da møter du ekkoet dagen etter.

Det er meg. . .

Ja, jeg er en norskpakistansk jente. Jeg er muslim. Men jeg har ikke bombet noen. Ei har jeg noen planer om det. Jeg skylder ingen noe. Bortsett fra hva jeg skylder meg selv: Å være stolt som norsk, pakistaner og muslim. Om det skulle råde noen tvil om det, la meg få det sagt: Jeg har det fritt hjemme. Jeg er ikke prissatt mine foreldre. Jeg utsettes ikke for vold eller tvang.

Jeg er norskpakistaner av natur, men muslim av egen vilje. Da jeg valgte islam, valgte jeg ikke bort friheten. Jeg er frigjort. De fleste av oss er engasjerte og oppegående jenter. Det nyvalgte styret i Pakistansk Studentersamfunn taler for seg selv. Samtlige verv er tatt over av jenter. Vi er ingen skjøre fugleunger som trenger å bli tatt hånd om!

Ungdommens røst.

I medie- og integreringsdebatten er det spesielt en gruppe som vies lite oppmerksomhet. Deres stemmer blir stadig overhørt, deres synspunkter overkjørt og deres bekymringer avvist.

Jeg snakker om de unge muslimene. Det eneste som er interessant er deres meninger om terroraksjoner utført av skjeggete menn et sted de aldri har satt sin fot. For journalistene vet hva de er ute etter. Det som kan problematiseres, polariseres, blir satt i sentrum, mens andre ting som ikke er av interesse, men ofte av stor viktighet, glir ut i periferien.

Minoritetsungdom.

Minoritetsjenter fremstilles som passive ofre og minoritetsgutter voldsutøvende monstre. Og når ungdommen opplever at det ikke nytter å bryte de stereotypiske bildene som finnes, vil de føle seg oppgitt og utestengt fra storsamfunnet, og innestengt i forhåndsdefinerte båser. Jeg får lyst til å kjempe, men det blir som å rulle en stor tung stein opp en bratt bakke. Den ruller ned igjen.

Språk er makt.

Midt opp i alt dette var det godt å vite at jeg har friheten til å definere meg selv. For noen ganger føler jeg meg pakistaner, andre ganger norsk, eller norskpakistaner, andre ganger bare muslim. Men Språkrådets første uttalelser om at nordmann er ensbetydende med etnisk nordmann var det ikke lenger stort jeg kunne trøste meg selv med. De har riktignok innsett at det ikke var så klokt, og beklaget dette. Men med slike bidrag fra Språkrådet, medier som omtaler første generasjons nordmenn som annengenerasjons innvandrere, og et politidirektorat som tidligere har forsvart sin bruk av ordet «neger» med at det er nøytralt, hvor er vi på vei hen da?

Når nøkkelen ikke virker.

Forestill deg at du sitter der med femtiende jobbavslag. Ikke fordi du ikke er kvalifisert, men fordi du har «feil» farge og «feil» navn. Du opplever nederlag på nederlag, og storsamfunnet definerer deg som marginalisert og en fare for samfunnet.

Hvor står du da? Da kan skolen lett virke som et meningsløst oppholdssted, og det blir lettere å havne på skråplanet der du i alle fall får aksept, får anerkjennelse. Slik

blir forestillingene om minoritetsungdommens problemer selvoppfyllende profetier.

Finne seg selv.

Når du er flerkulturell, er ikke alt lett. Ofte befinner du deg i ingenmannsland og føler et behov for å finne deg selv. Da er det viktig med gode, positive og synlige forbilder. Gjengdanning og kriminalitet er et problem blant norskpakistanere, akkurat som blant etniske nordmenn.

Dette er problemer som bør fokuseres på, og som vi få bukt med. Men når mediene og storsamfunnet bare interesserer seg for marginalisert ungdom, gjengdanning, vold, æresdrap, tvangsekteskap og andre ytterpunkter, hva er vi da med på å gi yngre generasjoner?

De gode fortellingene.

For storsamfunnet kan det være vanskelig å forstå oss. Det er sikkert ikke få av dem som tenker hva som er i veien med disse utlendingene. Så innmari sensitive og sytete som de er. Men de skal vite at det faktisk ikke er ålreit ikke å ha retten til å definere seg selv. Når det ofte kommer verbale angrep bare med intensjon å såre, treffer det. Og det svir lenge.

Stå på!

På tross av min oppgitthet vil jeg oppfordre ungdom til ikke å gi opp. For de skal ikke tåle uretten. De må ta stilling, og ikke la fordommene få fritt spillerom. Jeg har ikke ord for å beskrive min glede når jeg møter engasjert ungdom.

Arbeid som skulle vært gjort av politikerne er disse ungdommene initiativtagere til. Et eksempel er dialogarbeidet mellom Muslimsk Studentsamfunn og Kristelig Studentforening. De planlegger dessuten en pilegrimsreise sammen. Det arrangeres temakvelder, filmkvelder og andre arrangementer for å oppklare, skape forståelse og bygge broer.

Selv når ting blir vanskelige, må de stå oppreist.

«Hva angår disse feministfighterne: De trenger å gå i tenkeboksen. Og der må de bli lenge, for de må finne ut hva de egentlig vil.»

(C) Aftenposten

Vedlegg 7 – manus til presentasjon for klasse "2SOL", "Solgløtt" videregående skole

Husk å informere om:

Om meg:

- Jeg er 44 år, opprinnelig fra Sandnes, bosatt i Oslo siden 1984
- Har bachelor i Kultur og kommunikasjon, tar nå master i sosiologi
- Sosiologi er et bredt samfunnsfag, og er opptatt av hva som binder mennesker sammen i samfunn.
- Masteroppgaven skal være ferdig i mai neste år, så jeg har mye å gjøre :-D

Om oppgaven:

1. Arbeidstittelen er «det globale og 'det normale».
2. Det jeg er opptatt av er at vi lever i en verden som er litt annerledes enn da jeg var ungdom.
3. For det første så ikke min 2. klasse på videregående slik ut. Vi var bleke hvite tenåringer alle sammen, alle hadde sett det samme barne TV, hørt det samme på radioen – NRK's barnetime
4. Derfor er jeg ute etter å vite noe om hvordan det er å være ungdom i Norge i dag – hverdagslivet – ja, festligheter også naturligvis. Det er en kvalitativ studie, slik at jeg ikke kan si fast bestemt at slik er verden etter at jeg er ferdig, men jeg kan si noe om hvordan dere mener det er å være ungdom i Norge i dag. Dermed har jeg to oppdrag til dere: det første er fotografering

Hvorfor dere?

- ➔ Rett alder – gamle nok til å håndtere et engangskamera
- ➔ En klasse med noenlunde jevn fordeling mellom kjønnene
- ➔ En klasse med noenlunde jevn fordeling mellom etnisk norske og andre etnisiteter
- ➔ Håper å få fotografer som er jevnt fordelt mellom kjønn og etnisiteter

Oppdraget - fotografering:

- ➔ Dere får utdelt engangskamera, på 27 bilder. Du må ikke bruke alle.
- ➔ Oppdraget vil være: «fotografer alt dere mener kan fortelle meg hvordan det er å være ungdom i Norge i dag»
- ➔ **Du** er sjef over motivene – det er det du velger ut å vise meg jeg vil ha. Dermed er det ikke mulig å velge dårlige motiv – fordi det er akkurat dine motiv jeg vil ha.
- ➔ For de som tenker at dette blir vanskelig, hva skal jeg fotograferer.... har jeg noen forslag til hva du kan fotograferer – men det er mest ment som hjelp til å komme i gang. Kast den helst og ta dine egne fotografier
- ➔ **HUSK** – du må ikke ta foto av noen som ikke vil være med på fotoet. Har du søsken eller foreldre eller venner som du tenker er viktig å ha med, men de ikke vil – må det respekteres.
- ➔ Jeg har opprettet en e-postadresse – ungdominorge@gmail.com spesielt for dere.

- ➔ Jeg har tenkt litt på hvordan det kan være å få et slikt oppdrag, og hvordan mine venninner fra videregående ville ha gjort. Og da gikk det opp for meg at for eksempel Rita, ikke hadde klart å sende fra seg fotoserien uten å ha kommentert i hvertfall noen av bildene. Mens jeg hadde levert fra meg fotoene og tenkt at det er forskerens problem å forstå det som jeg har fotografert. Og siden jeg likte Rita veldig godt, og tenkte at det kanskje finnes en Rita i denne klassen også... så kan dere – bare de som «får vondt» uten å få forklart – sende forklaringen på e-post, eller levere det med når du leverer tilbake kameraet.

Om intervjuene:

- Når jeg har gått igjennom fotoseriene fra dere, vil jeg sitte med mange ting jeg lurer på, og som jeg må sjekke om jeg har skjønt. Mest sansynlig har jeg skjønt noe, men så har jeg bommet helt på noe annet. Slik at da tar vi en prat med utgangspunkt i dine bilder, og deg som ungdom.
- VIKTIG – det er meningen din jeg vil vite noe om – og det finnes ikke feil meninger. Det er også lov å si at : det vet jeg ikke, eller det har jeg ingen mening om.
- I tillegg er intervjuet et godt sted å fortelle ting om fotoene eller andre ting du har kommet på etter fotograferingen som du mener kan lære meg mer om hvordan det er å være ungdom i Norge i dag. Da forteller du det der.
- Intervjuene bør ikke ta mer enn 1 time, da er vi slitne begge to.
- Er det noen av dere som vil bli intervjuet sammen – kan vi gjøre det
- Intervjuene blir tatt opp på bånd, slik at jeg er sikker på at jeg får med meg alt.
- Intervjuene vil skje ca 1 måned etter at dere har levert tilbake fotoapparatet. Da har jeg mange bilder å gå igjennom, 18 kameraer med 27 bilder, blir 486 bilder. Det er mange.
- Når fotoene er fremkalt, vil du få ett sett av dine fotos, som du kan gjøre hva du vil med.

Om informert samtykke:

- Når du skal være med som informant i et forskningsprosjekt, er det strenge regler, som skal sikre at ikke informasjonen du gir fra deg blir misbrukt, og at du blir sikret anonymitet.
- For det første, må jeg informere om prosjektet – slik jeg har gjort nå, i tillegg må dere som er under 18 år ta med informasjonsskriv hjem, og få underskrift av foreldrene deres på det vi kaller samtykkeerklæring. Det vil si at de signerer på at de har forstått informasjonen, og at det er ok at dere er med.
- Ingen av fotoene vil bli vist til andre enn meg, og kanskje til veilederene mine, professor Anne Krogstad og professor Thomas Hylland-Eriksen. Men mest sansynlig vil de ikke bli vist til noen av dem. Ingen av mine medstudenter vil få se bildene.
- Fotoene vil være låst inne i skap med hengelås. I det skapet kan ikke det skjemaget hvor dere signerer ut fotoapparatet ligge, for der står det hvem som har tatt hvilken bildeserie.
- Dersom jeg ønsker å bruke et bilde eller to som illustrasjon i masteroppgaven så vil du bli spurt først, og du har lov til å si nei, uten å begrunne dette.
- Ingen ting av det dere sier i intervjuene vil bli gjengitt med riktig navn. Dersom jeg siterer direkte - fordi en av dere bare sa den gode setningen, som passer så godt inn i oppgaven, så vil det ikke stå

hvem som har sagt det. Noen ganger forandrer vi bare navn, andre ganger både navn og kjønn. Det gjør vi for at de som leser oppgaven ikke skal kunne tenke seg til hvem som har sagt det – dette skal være anonymt.

- Det er også lov å ombestemme seg – altså å trekke seg fra studien, og du har lov til å gjøre det uten å måtte begrunne det – dette skal være frivillig
- For fotografiene betyr det at du må levere tilbake kameraet, men det vil aldri bli fremkalt
- For intervjuet, betyr det at du kan trekke deg når som helst, men du må gi beskjed.
- Dersom du ønsker å trekke deg etter at intervjuet er gjort kan du også det, da vil det opptaket bli slettet.

Husk å spørre om:

- 14 dager er for lang tid, eller lenge nok?
- Hva tror dere blir vanskeligst ?
- Hva tror dere blir lettest?

Vedlegg 8 – informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

i forbindelse med fotografering og intervju om hvordan det er å være ungdom i Norge i dag.

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo, og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er: «det globale og 'det normale'», og i den forbindelse ønsker jeg at elever fotograferer alt de mener kan fortelle meg hvordan det er å være ungdom i Norge i dag. Deretter ønsker jeg å intervju elevene om samme tema, basert på fotografiene.

Informasjon om fotografering

Du vil få utdelt et engangskamera og jeg vil be deg om å fotografere alt du mener kan fortelle meg hvordan det er å være ungdom i Norge i dag. Du vil ha 7-14 dager fra du får utdelt kameraet til det skal leveres tilbake. Når fotografiene er fremkalt vil du få ett sett av bildene, og jeg får ett sett.

Ingen andre enn jeg skal se de bildene jeg har fått, og de vil ikke bli vist til noen uten at du blir spurt først, og da kan du si nei, uten å begrunne dette. Dersom noen av fotoene blir beskrevet i min masteroppgave, vil det ikke bli brukt riktig navn, og beskrivelsen gjøres slik at det ikke skal være mulig å kjenne igjen hvem det er snakk om. Altså du vil være anonymisert.

Jeg vil bruke bildene til å bli bedre kjent med hvordan det er å være ungdom i dag, og de vil være utgangspunktet for det vi prater om på intervjuet. Det er du som bestemmer hva som skal være på bildene, og det er viktig at du fotograferer det **du** mener viser hvordan du har det. Ingen bilder kan være feil, ingen motiv er dårlige – bare spennende.

Selv om du takker ja, og tar i mot engangskameraet, kan du når som helst trekke deg. Du må levere tilbake kameraet, men bildene der vil ikke bli fremkalt og heller ikke brukt i studien. Du kan trekke deg når som helt uten å begrunne hvorfor.

Dersom du har lyst å være med og fotografere krysser du av i boksen for foto på samtykkeerklæringen og signerer. Er du under 18 år, må du huske å få signatur av en

foresatt/forelder.

Informasjon om intervjuet

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time.

Intervjuet vil foregå på den måten at jeg i stor grad vil be deg fortelle om fotografiene, så vil jeg spørre om ting jeg er nysjerrig på, som hva ting betyr. Om det betyr det jeg har tenkt eller noe annet. Det finnes ikke feil svar i et slikt intervju fordi det er din mening jeg vil vite mer om. Og det er lov til å ikke mene noe om et tema.

Alt du sier i dette intervjuet vil bli anonymisert, slik at ingen skal vite at det er du som har sagt det. Anonymisering kan gjøres slik at vi bruker et annet navn, ikke sier hvilken skole du går på, ikke beskriver deg slik at noen kan kjenne igjen at det er deg det er snakk om.

Det vil bli lagt ut liste i klassen hvor du kan skrive deg på den intervjutiden som passer best for deg. Alle intervjuer vil skje etter at skoledagen er ferdig, og det vil bli enkel servering, slik at du ikke må sitte på intervjuet og være sulten.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, krysser du av i boksen for intervju nederst, og skriver under på samtykkeerklæringen hvis du er over 18 år. Er du under 18 år, må en av foreldrene/foresatte skrive under.

Det er frivillig å være med på en slik studie, og du har mulighet til å trekke deg fra hele studien når som helst underveis uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2009.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på telefon 986 81 322, eller sende en e-post til ungdominorge@gmail.com. Du kan også kontakte min veileder professor Anne Krogstad ved intitutt for sosiologi og samfunnsgeografi (ISS) på telefon 22 84 43 94.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Brynhild Simonsen

Suhmsgate 18 B

0362 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av «det globale og det 'normale'» og jeg ønsker å være med på: (Du kan sette kryss i en av boksene eller i begge to)

☐ Jeg vil gjerne være med og fotografere med engangskamera

☐ Jeg vil gjerne bli intervjuet om fotografiene jeg har tatt

Elevens navn med STORE BOKSTAVER:

.....

Signatur:.....

Telefonnummer:.....

Husk du må være 18 år for å signere selv.

Er du under 18 år, må en av dine foreldre/foresatte signere.

Vedlegg 9 - fotooppdrag

Fotooppdrag	
«Fotografer alt du mener kan fortelle meg hvordan det er å være ungdom i Norge i dag»	
<ul style="list-style-type: none"> • Du bestemmer hva du vil fotografere! • Du bestemmer om du vil bruke 10 bilder, eller alle bildene på filmen. • Du bestemmer om du vil arrangere situasjoner som forteller noe, eller om du vil fotografere situasjoner som oppstår av seg selv i løpet av de 14 dagene dere har til å fotografere. • Du kan også få andre til å fotografere deg i situasjoner du gjerne vil formidle videre til meg. <p>Husk!</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Ikke ta foto av noen som ikke vil være med 6. Bruk blitsen hver gang du fotograferer	<p>Er det vanskelig for deg å komme i gang med fotograferingen, kan du plukke ett eller flere av punktene nedenfor slik at du kommer i gang. Etter hvert kommer du nok på ting, situasjoner, mennesker osv. som du kan fotografere selv.</p> <p>Fotografer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➔ Hva du gjør om morgenen ➔ Hvordan skoleveien er, hvem du går sammen med ➔ Noe som gjør deg glad – mennesker, hendelser, ting, dyr, bok, osv ➔ Noe du avskyr ➔ Noen ting som er viktige å gjøre/være sammen med i fritiden ➔ Ting du er spesielt glad i – enten å gjøre, eller å være sammen med, eller som betyr spesielt mye for deg ➔ Hva gjør du på rommet ditt når du er alene ➔ Hva gjør du på rommet ditt når du er sammen med andre ➔ Noe som forteller hva du gjør med familien din ➔ Noe som forteller hva du ikke gjør med familien din ➔ Noe som absolutt ikke norsk ungdom gjør ➔ Noe som absolutt en norsk ungdom gjør
<p>Fotoapparatet skal leveres tilbake til Brynhild onsdag 29. oktober kl 12.15.</p> <p>Dersom du ikke er der den dagen, kan du levere det til kontaktlærer før den 29. oktober, eller få en av klassekameratene til å levere det inn.</p> <p>OBS! Det er viktig at jeg får alle kameraene den dagen, da alle skal sendes til fremkalling samtidig.</p>	

Vedlegg 10 – overordnet intervjuguide

	Om overordnet intervjuguide	
Del I – Fotoserien	<p>Jeg begynner med spørsmål knyttet til fotoene, for det første fordi det er konkret og forankret i ungdommenes hverdag, for det andre fordi jeg ønsker å ha tak i det ”usagte”. Fotoene er en god vei inn i de forskjellige temaene jeg ønsker å snakke om. I tillegg har ungdommene gjort en stor jobb med å fotografere, og det er viktig at de skjønner at det de har gjort faktisk er nyttig.</p> <p>Ut fra denne overordnede intervjuguiden vil jeg lage ”skreddersydde” guider til hvert enkelt intervju. Det betyr at kolumnen ”mulige spørsmål” er laget for å sikre at jeg har mange spørsmål til hjelp om et tema, dersom informanten ikke har ”historier” å fortelle, samt at det hjelper å være bevisst disse mer konkrete spørsmålene, for å kunne identifisere mindre temaer i informantens fortelling, og dermed også ha tenkt igjennom oppfølgingsspørsmål.</p>	
Innledning Felles for alle	<p>Fortelle hva vi skal gjøre, og fortelle mer om hva jeg er interessert i og hvorfor:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Gå igjennom fotoserien, og spørre om det er noen bilder de mangler, som de mener det er viktig å fortelle om. · Innimellom vil jeg komme med spørsmål basert på tema som jeg er nysjerrig på etter å ha sett på alle fotoene, ikke bare dine. · Jeg er nysjerrig på ungdom i Norge i dag og dermed også interessert i ungdom og identitet. Ungdomstiden er jo tiden hvor mange ungdommer eksperimenterer for å finne mer ut hvem man er. Migrasjon er en global trend, og det har betydning for hva vi tenker om hvem vi er, og om ”nordmannen og det norske”. Derfor vil noen av temaene vi snakker om i dag handle om identitet på forskjellige måter. · Det kan være mye forskjellig – alt fra hva som er normalt for ungdom, til hva som er typisk norsk. · Det viktigste for deg, er at du forteller det du mener og tenker, og ikke er opptatt av om hva jeg mener. Og at du husker at det er lov å ikke ha en mening om et tema. 	
Tema	Teori/bakgrunn	Mulige spørsmål
Teknologi	<p>Generelt, en global ungdomskultur vil utspille seg via internett, tv osv. Hvordan tar de del i denne?</p> <p>Internett – laptop var fremtredende på bildene, og er et medium til kommunikasjon i det globale rommet. Det globale rommet kan ha betydning for identitet, fordi det har</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Er du medlem av et nettsamfunn, som facebook ol? · Hvordan bruker du internett – oppslag, kontakt m/venner og familie, oppdatert om andre land/steder i verden? · Kan du fortelle litt om hvordan bruker du internett til å holde kontakt med venner og familie?

	<p>betydning for "the where of social life".</p> <p>TV/Pcspill/playstaion ol. hva betyr det? (i hovedsak gutta som har synliggjort dette i fotoseriene. Men vil også spørre jentene, for å se om de også spiller, men ikke har fremhevet det som viktig)</p> <p>Kan godt hende "norsk" ikke er relevant kategori i denne sammenhengen. Det vil jeg vite noe om. Er dette et rom uten nasjonale kategorier eller? Finnes andre kategoriseringer, som for eksempel lokale grupper på tvers av nasjonalstatlig grenser?</p> <p>MP3 spilleren/iPod og mobilen var også fremtredende - har valgt å ikke gå inn på musikk delen, selv om den er viktig mht ungdomskultur og nedlasting, og for såvidt også det flerkulturelle. Må se etter prøveintervjuene om det må inn.</p> <p>Mobilen som kommunikasjonsmedium er interessant og ble vist i flere fotoserier. Den har med det sosiale å gjøre – måter å være "sammen" på og å være sosial på.</p> <p>Teknologi – konsum – livsstil – identitet: "Duppeditter" kan være symboler eller</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Spiller du PC spill? Kan du fortelle litt om det? · Hvor mye tid bruker du på spill? Hver dag/ gg i uka? · Kan du fortelle hvordan det virker – hvilken level er du på, er det et spill med spillere fra hele verden? · Kommuniserer dere når dere spiller? · Hvordan gjøres det? – med mic eller tekst? · Hvem kommuniserer du med da? Kjente/ukjente? · Merker du forskjell på spillere fra forskjellige deler av verden? · Er det noen grupper som utpeker seg på en eller annen måte? Fortell... · Opplever du deg norsk når du spiller med andre fra andre land? · Husker du noen ganger hvor du føler deg norsk når du har spilt med andre? Hva gjorde at du følte deg norsk i forhold til de andre? <p>Kan du fortelle litt om hvordan du burker mobilen?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvem har du mest kontakt med via mobilen, og hvordan (SMS,MMS, tale osv.) · Tenk deg at du ikke har tilgang til mobil i 2 dager, hva gjør du da? <p>Ungdom og teknologiske duppeditter – laptop, internett, spill, mobil, mp3 – hva er greia – er det noe alle må ha, eller kan man velge ikke å ta del i dette?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kjenner du noen som har valgt ikke å ha mobil eller mp3 eller å ha internett, eller være på Facebook? Fortell... Regnes de som spesielle, unormale? · Er noen merker kulere enn andre?
--	---	---

	indikatorer i en identitet eller livsstil.	<ul style="list-style-type: none"> · Er det noen steder på nettet som er kulere enn andre? · Hvordan får du råd til å ha mp3, mobil osv? · Er det forskjellige ”gjenger” som er på forskjellige steder?
Venner	<p>Innledning til temaet: Det er forskjell på guttene og jentene mht. hvordan venner presenteres. Hos jentene kunne det være gruppebilder av venner, og stort sett både gutter og jenter. Guttene hadde stort sett en og en evt. 2 på samme bilde. Dersom det var gruppebilde, var ikke jenter med. (Ser her bort fra ”gruppebilder” fra skolen)</p> <p>Prøve å få frem identifikasjonsobjekter/tegn/symboler på typisk (altså det normale) vennegjeng/venn</p>	<p>Tror du det er slik blant ungdom, eller kan det være tilfeldigheter som har gjort at det bare virker sånn?</p> <p>Fortell om vennene dine.....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er du med i forskjellige forskjellige/ulike vennegjenger? · For eksempel skole-venner du gjør noe sammen med og venner utenfor skolen du gjør andre ting med? · Venner på internett – som du ikke møter fysisk ofte? · Har du venner av det annet kjønn også? (ser ingen på bildene) · Tror du dette fotoet viser en typisk venn/vennegjeng for en ungdom i Norge i dag? · Hva/hvem gjør den typisk/ikke typisk · Kjenner du til en vennegjeng som ikke er typisk norsk? Fortell – hva gjør den utypisk?
Familie og hjemmet	Innledning til temaet: Det er veldig forskjellig om dere har presentert familien eller ei på fotoene. Familien er gjerne viktig for hvem man føler man er.	Hva tenker du om dette. Kan det at familien ikke vises bety at de tas for gitt, at man ikke tenker på å ta bilde av

	<p>Familien har betydning for identiteten. Derfor viktig å få vite litt om hvordan de ser på seg og familien sin. Mulig å finne noen tegn på hva de opplever som normalt og ikke normalt.</p> <p>Litt forskjellig om de har vist hjemmet sitt. Noen har fotos fra f.eks. kjøkken, stue osv. Må tilpasse for hver enkelt, med utgpt i fotoene. Men hvis ikke foto av hjemmet – spør generelt. Mulig å finne markører/tegn på hva som regnes som normalt/typisk</p>	<p>dem, eller kan familien oppleves å være mindre viktig enn for eksempel venner, og derfor ikke vises?</p> <p>Fortell litt om familien din....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør dere sammen? · Hvor mange søsken · Bor du med begge foreldrene dine · Har du tanter/onkler/besteforeldre i nærheten <p>Hva er det beste med akkurat din familie?</p> <p>Er dere en typisk familie?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør den typis/ikke typisk · Er dere en typisk norsk familie tror du? · Kommer vennene dine fra typiske (norske) familier? · Hva er det som gjør at den er norsk? · Hva er det som gjør at den ikke er norsk? · Er familien din mer enn bare norsk? <p>Hvordan bor dere ?</p> <p>Hva er det som gjør et hjem til akkurat din families hjem?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Ting, sted, menneskene som er i hjemmet? <p>Vi lever i en verden hvor vi gjennom internett, TV, og</p>
--	---	--

<p>Det flerkultureller og familien</p>	<p>Vil gjerne høre hvordan alle- også de etnisk norske oppfatter seg i forhold til at vi lever i et samfunn med mange kulturer representert. Blir man flerkulturell ved å gjøre/forbruke flerkulturelle ting?</p> <p>Tilpasse ”historien” til informanten. Dette eksempelet er tenkt for en etnisk norsk familie</p>	<p>face to face – møter mennesker med mange forskjellige erfaringer og bakgrunner – vi kaller gjerne det et flerkulturelt samfunn.</p> <p>Er din familie en flerkulturell familie?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør at den er det? · Hva gjør at den ikke er det? <p>Tenk deg at du og familien din er samlet en lørdag kveld og koser dere med Sushi, har leid en Bollywood film og den siste James Bond filmen som dere skal se sammen. Samtidig sitter far og leser Muhammed Yunus’s siste bok (nobelsfredsprisvinner fra 2006, fra Bangladesh)</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er dere flerkulturelle når dere gjør dette? · Er dere Norske? · Er det mulig å være begge deler? · Er det forskjell på å være etnisk norsk å gjøre disse tingene, enn å være f.eks. innvandrere å gjøre disse tingene. Blir man mer eller mindre flerkulturell eller norsk? <p>Hvis vi tar et bilde av familien din mens dere gjør dette</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva på bildet forteller at dere er norske, hva forteller at dere er flerkulturelle? Er det forskjell?
<p>Aktiviteter</p>	<p>Veldig forskjellig om elevene har vist spesifikke aktiviteter. Det varierte fra it-spill, fotball, politiske aktiviteter, indikasjon på religiøse aktiviteter (vet ikke om de regner dette som en ungdomsaktivitet på lik linje med trening eller korsang, men jeg har valgt å legge det i denne kategorien for ”underkommunisere” det litt for egen del.)</p> <p>Å ”henge” med venner kan også være en aktivitet.</p>	<p>Fortell mer om hva du gjør på fritiden din....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvilke aktiviteter er du med på · Er det typiske aktiviteter for en 2. klassing på videregående skole? · Hva gjør det typisk, utypisk?

Skole	<p>Det var naturlig nok mange bilder fra skolekonteksten, da de fikk kameraene der. Skolebildene kan kategoriseres i tre kategorier</p> <p>Sosiale situasjoner</p> <p>Klasseromssituasjoner – med og uten elever/undervisning</p> <p>Fagbilder – bilde av lærebok/laptop/kladdebok/elever som arbeider m skolearbeid</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Er dere en typisk norsk 2.klasse på videregående skole tror du? · Hva vil du si er spesielt for klasse 2SOL, det som gjør denne klassen til akkurat denne og ingen annen klasse? Fortell · Er det noen i klassen som er utenfor på en eller annen måte? · Hva er det beste med klassen din? · Hva er det verste med klassen din? · Har du bestevennen/venninnen din i klassen? <p>Når dere spiser lunsj, ser det ut som de fleste sitter sammen i sofakroken</p> <ul style="list-style-type: none"> · Stemmer det? · Er det noen som aldri er med? · Vet du hvorfor? · Gjør klassen sosiale ting sammen etter skolen? Jeg vet dere har vært på klassetur for eksempel – gjør dere andre ting sammen?
Del II –basert på teori.	<p>Del I og II vil gå i hverandre, men er et forsøk på å få oversikt over spm interessante i forhold til tema fra fotoene (del I) og spørsmål forankret i teori (del II)</p> <p>Må uansett gjøre 1 guide for hver, spesielt tilpasset fotoserien. Men greit å ha denne å plukke fra.</p>	
Tema	Teori/bakgrunn	Mulige spørsmål
Identitet	Identitet nivåer: (C.R.Jørgensen)	<p>Er det forskjell på å være ungdom i Norge og å være norsk ungdom? Kan du gi eksempel på en som er ungdom i Norge, men ikke norsk ungdom?</p> <p>Føler du deg norsk?</p>
Tilblivelse	Indre:	
Subjektivering	Jeg-id: Fornemmelse av hvem man er og egne behov og grenser	

	<p>Ytre: Det er spes sos-id og koll-id jeg forholder meg til</p> <p>Personlig-id: Politisk overbevisning, bevisst valgt livsstil</p> <p>Sosial-id: Roller man tar/spiller i sos sammenhenger, bilder man ønsker andre skal ha av en</p> <p>Kollektiv-id: Religiøs, etnisk, nasjonal, kosmopolitisk</p> <p>Hvordan blir subjektet til i sosiale relasjoner og hvordan leves, forhandles disse.</p>	<p>Hvordan vet man at man /når man er norsk?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bestemmer man det selv, eller har andre også betydning for om man føler seg norsk? <p>Kan du si noe om hva som gjør at du føler deg norsk/ikke norsk?</p> <p>Har du opplevd å gjøre noe, klesvalg, aktivitetsvalg ol. hvor du har tenkt at nå er jeg ikke helt ”vanlig”?</p> <p>Hva er det som gjør akkurat deg til deg, og ingen andre?</p> <p>Vet du om noen på skolen eller i klassen som ikke er norske?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva gjør at den/de ikke oppleves som norske? - Hvem bestemmer hva som er å være nordmann? <p>Har du opplevd noen gang at du og foreldre/voksne har hatt forskjellig oppfattelse om en av dine venner er norsk eller ikke? Fortell...</p>
<p>Kontekst</p> <p>Geografi</p>	<p>Det er vanlig å tenke seg at man kan isenesette seg, eller ha forskjellige identiteter i forskjellige kontekster. (Delvis personlig-id, og spesielt sosial-id). Samtidig er det en diskusjon om ikke man også har en del av identiteten som er koherent uavhengig av tid og sted (jeg-identiteten) Målet er å finne ut hvordan informantene forholder seg til dette.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Hvis du skal beskrive deg selv, vil du beskrive deg forskjellig avhengig av om du er på skolen, hjemme, på aktiviteter osv? · Er det noe du uansett alltid ville tatt med i beskrivelsen, som er DEG liksom enten du er her eller der? · Er det ”steder”, situasjoner eller blant grupper av mennesker, hvor du opplever at det ikke er plass til deg, slik du ønsker å være?

	oppfatning av seg selv, og maximere sjansene for sosial status.	
<p>Mer om kollektiv-id</p> <p>”Typisk norsk”</p>	<p>Hvor går grensene?</p> <p>Husk – Spør alltid om hvem ”de” og ”vi” er, hvis eleven bruker vi og de kategorisering i svarene sine. Gjelder alle svar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Hva er den beste måten å sørge for at du ikke blir oppfattet som norsk ungdom? · Hva må du gjøre for å være garantert å ikke bli kalt ”norsk”? · Er det å være nordmann viktig? · Kan en borger av et land ha det bra uten å være med i en slik gruppe tror du? · Kjenner du, eller har du hørt om noen som har levd livet sitt i Norge, men som ikke ønsker å være en del av gruppen nordmenn? <p>Kjenner du, eller har du hørt om noen som har levd livet sitt i Norge, og som føler seg norske, men som ikke blir oppfattet som norske?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør at de ikke blir oppfattet som norske? <p>Sett at du fikk beskjed om at du alltid må leve livet ditt her, men at du ikke får være nordmann.</p> <ul style="list-style-type: none"> · Ville du akseptert det? · Hva ville du kalt deg selv? · Ville det hatt betydning for hvordan du ville beskrevet deg selv? · Ville du hatt det bra eller dårlig med det? · Tror du det ville hatt betydning for hverdagen din, og mulighetene dine på skole, på jobb, å få venner?
<p>Anerkjennelse</p> <p>Normer</p>	<p>Anerkjennelse er en del av det å være inkludert i en gruppe, og har betydning for identiteten på flere nivåer:</p>	<p>Vi har alle, også jeg, opplevd å ikke bli tatt på alvor – ikke ha verdi nok, eller ikke bli tatt for å være likeverdig med andre?</p>

	<p>Personlig(følelsesmessig) anerkjennelse: Individets person og behov gis verdi</p> <p>Kognitiv anerkjennelse: oppfattes som moralsk tilregnelig og behandles som likeverdig med andre</p> <p>Sosial anerkjennelse: individet tilskrives verdifulle evner og egenskaper og inviteres inn i verdi-fellesskapet.</p> <p>Dette er prosesser som utspiller seg både i mellommenneskelige relasjoner og i sosiale institusjoner. Samfunnsmessige prosesser og verdier influerer således på det enkelte individs muligheter for å oppnå anerkjennelse i intersubjektive relasjoner.</p>	<p>Har du hatt slike opplevelser? Kan du fortelle om en av dem?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvordan opplevde du situasjonen? · Har det hatt betydning for deg senere på noen måte? <p>Har du møtt mennesker som du har tenkt at – nei disse er ikke som oss, de vil jeg ikke ha med i gjengen?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Vet du hva som gjorde at du tenkte slik? · Måten de så ut på? · Måten de oppførte seg på? · Ting de hadde/ikke hadde?
--	---	--

Vedlegg 11 – tilpasset intervjuguide til informant HM1

Innledning	<p>Fortelle hva vi skal gjøre, og fortelle mer om hva jeg er interessert i og hvorfor:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Jeg er nysjerrig på ungdom i Norge i dag – litt for å finne ut hva som er vanlig, eller det normale for ungdom. · I tillegg er jeg interessert i hvordan globale trender har betydning her hos oss, og for oss om lever livene våre her. Og dermed blir jeg interessert i identitet. · Ungdom og identitet er også to begreper vi ofte snakker om samtidig, fordi ungdomstiden ofte handler om å eksperimentere og å finne ut mer hvem man er. · Alle disse tingene har betydning for hva vi tenker om hvem vi er, og om ”nordmannen og det norske”. · Derfor vil noen av temaene vi snakker om i dag handle om identitet på forskjellige måter. · Det kan være mye forskjellig – alt fra hva som er normalt for ungdom, til hva som er typisk norsk. · Det viktigste for deg, er at du forteller det du mener og tenker, og ikke er opptatt av om hva jeg mener. Du kan gjerne si det som kommer i hodet først. · Og at du husker at det er lov å ikke ha en mening om et tema. · Det første vi gjør nå er å gå igjennom fotoserien, og spørre om det er noen bilder de mangler, som de mener det er viktig å fortelle om. · Innimellom vil jeg komme med spørsmål basert på tema som jeg er nysjerrig på etter å ha sett på alle fotoene, ikke bare dine. · Deretter kommer jeg med spørsmål hvis det er tema jeg ønsker å vite mer om som vi ikke har snakket om underveis.
Tema	Spørsmål
Fotoserien	<ul style="list-style-type: none"> · Kan du vise meg hvilke bilder du har tatt selv av disse vi ser her? · HM1, kan du fortelle litt om de fotoene du har tatt, og litt om hvordan du hadde tenkt at du skulle løse oppgaven, før du glemte igjen kameraet? · Er det noen av fotoene du ikke har tatt, men som forteller noe du hadde tenkt å fortelle? <p>Jeg spør om fotoene:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Foto 4 – Hva er xxxxx? Kan du kort beskrive hva det står for, eller betyr for deg? · Foto 6 – Ungdom på vei? Kollektiv transport – på vei til? Venner · Foto 7 – Sunn norsk ungdom? Er dette noe du gjør, eller vet at du burde gjøre?
Teknologi	<p>En ting jeg har lagt merke til er at teknologiske duppeditter er viktig for ungdom. Jeg lurer på hvordan det er med deg...</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er du medlem av et nettsamfunn, som facebook ol? · Hvordan bruker du internett – oppslag, kontakt m/venner og familie, oppdatert om andre land/steder i verden?

	<p>Kontakt m familie og venner</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kan du fortelle litt om hvordan bruker du internett til å holde kontakt med venner og familie? <p>Spill</p> <ul style="list-style-type: none"> · Spiller du PC spill? Kan du fortelle litt om det? · Hvor mye tid bruker du på spill? Hver dag/ gg i uka? · Kan du fortelle hvordan det virker – hvilken level er du på, er det et spill med spillere fra hele verden? · Kommuniserer dere når dere spiller? · Hvordan gjøres det? – med mic eller tekst? · Hvem kommuniserer du med da? Kjente/ukjente? · Merker du forskjell på spillere fra forskjellige deler av verden? · Er det noen grupper som utpeker seg på en eller annen måte? Fortell... · Opplever du deg norsk når du spiller med andre fra andre land? · Husker du noen ganger hvor du føler deg norsk når du har spilt med andre? Hva gjorde at du følte deg norsk i forhold til de andre? <p>Mobilen</p> <p>Kan du fortelle litt om hvordan du burker mobilen?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvem har du mest kontakt med via mobilen, og hvordan (SMS,MMS, tale osv.) · Tenk deg at du ikke har tilgang til mobil i 2 dager, hva gjør du da? <p>Teknologi – Bare må ha det?</p> <p>Ungdom og teknologiske duppeditter – laptop, internett, spill, mobil, mp3 – hva er greia – er det noe alle må ha, eller kan man velge ikke å ta del i dette?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kjenner du noen som har valgt ikke å ha mobil eller mp3 eller å ha internett, eller være på Facebook? Fortell... Regnes de som spesielle, unormale? · Er noen merker kulere enn andre? · Er det noen steder på nettet som er kulere enn andre? · Hvordan får du råd til å ha mp3, mobil osv? <p>Er det forskjellige ”grupper/typer mennesker” som er på forskjellige steder på internett?</p> <p>Musikk</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva betyr musikk for deg? · Kan musikksmaken fortelle noe om hvem man er? På hvilken måte? · Har du eksempel på noen du kjenner som du synes har musikksmak som er typisk dem? · Hva er det som gjør at det passer så bra?
--	--

Aktiviteter	<p>HM1, jeg ser du har foto av ungdom på vei et sted med kollektiv transport – er du en aktiv kar? (Foto 6)</p> <p>Fortell mer om hva du gjør på fritiden din....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Jeg ser at du er sunn (foto 7) har det med hva du gjør på fritiden å gjøre? · Er noen av aktivitetene du bedriver viktige for hvem du er? Eller hvordan du ønsker at andre skal oppfatte at du er?
Venner	<p>Prøve å få frem identifikasjonsobjekter/tegn/symboler på typisk (altså det normale) vennegjeng/venn</p> <p>Fortell om vennene dine.....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er du med i forskjellige forskjellige/ulike vennegjenger? · For eksempel skole-venner du gjør noe sammen med og venner utenfor skolen du gjør andre ting med? · Venner på internett – som du ikke møter fysisk ofte? <p>Det er forskjell på guttene og jentene mht. hvordan venner presenteres. Hos jentene kunne det være gruppebilder av venner, og stort sett både gutter og jenter. Guttene hadde stort sett en og en evt. 2 på samme bilde. Dersom det var gruppebilde, var ikke jenter med. (Ser her bort fra ”gruppebilder” fra skolen)</p> <ul style="list-style-type: none"> · Tror du det er slik blant ungdom, eller kan det være tilfeldigheter som har gjort at det bare virker sånn ? · Har du bare guttevenner, eller har du jentevenner også? · Er dere sammen i vennegjeng – med både gutter og jenter?
<p>Kontekst og identitet</p> <p>(Geografi)</p>	<p>Identitet – fragmentert eller koherent</p> <p><i>Hvis du skal beskrive deg selv med 5-6 ord hva ville det være?</i></p> <p>Vil du beskrive deg forskjellig avhengig av om du er på skolen, hjemme, på aktiviteter osv?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er det noe du uansett alltid ville tatt med i beskrivelsen, som er DEG liksom enten du er her eller der? <p>Er det ”steder”, situasjoner eller blant grupper av mennesker, hvor du opplever at det ikke er plass til deg, slik du ønsker å være? Har du et eksempel på et slikt sted?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva er det med stedet som hindrer deg i å være deg selv? · Unngår du slike steder, eller drar du dit likevel? · Har du opplevd å ta feil av et slikt sted – at du trodde det ikke var stedet for deg, men så var det det likevel? <p>Har du opplevd å bli tatt feil av?</p>

	<ul style="list-style-type: none"> · At noen ikke trodde du var en person ”for dem, men så ble dere kjent og det endret seg? Fortell... <p>Hva gjorde forskjellen?</p>
Familie og hjemmet	<p>Det er veldig forskjellig om dere har presentert familien eller ei på fotoene. Familien er gjerne viktig for hvem man føler man er.</p> <p>Fortell litt om familien din....</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør dere sammen? · Hvor mange søsken · Bor du med begge foreldrene dine · Har du tanter/onkler/besteforeldre i nærheten <p>Hva er det beste med akkurat din familie?</p> <p>Er dere en typisk familie?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør den typis/ikke typisk · Er dere en typisk norsk familie tror du? · Kommer vennene dine fra typiske (norske) familier ? · Hva er det som gjør at den er norsk? · Hva er det som gjør at den ikke er norsk? · Er familien din mer enn bare norsk? <p>Hvordan bor dere ?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva er det som gjør et hjem til akkurat din families hjem? · Ting, sted, menneskene som er i hjemmet? <p>Rommet ditt</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva betyr rommet ditt for deg? · Tegner og maler du selv? Jeg ser minst to kunstverk på foto 3 · Reiser dere mye – er det familien din som er på bildet i midten? Hvor er det? · Bildet på veggen med flamenkoene – er det bilde av deg og familien din, eller fra familie/kjente? · Kan en persons rom si noe om hvem personen er? Et rotete rom = rotete person? Eller kan det variere , for eksempel at en person er rotete på rommet, men veldig ryddig ute blant folk?
Fellesdel	
Det flerkulturelle	<p>Vi lever i en verden hvor vi gjennom internett, TV, og face to face – møter mennesker med mange forskjellige erfaringer og bakgrunner – vi kaller gjerne det et flerkulturelt samfunn.</p> <p>Er din familie en flerkulturell familie slik du ser det?</p>

og familien	<ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør at den er det? · Hva gjør at den ikke er det? <p>Tenk deg at jeg er samlet med familien min en lørdag kveld og koser oss med Sushi, har leid en Bollywood film og den siste James Bond filmen som vi skal se sammen. Samtidig sitter mannen min og leser Muhammed Yunus's siste bok (nobelsfredsprisvinner fra 2006, fra Bangladesh), sønnen min spiller palestinsk metal rock på ipod'en og datteren min øver på fiolinen sin ute i gangen</p> <ul style="list-style-type: none"> · Er er vi flerkulturelle når vi gjør dette? · Er vi Norske? · Er det mulig å være begge deler? <p>Er det forskjell på å være etnisk norsk å gjøre disse tingene, enn å være f.eks. innvandrere å gjøre disse tingene. Blir man mer eller mindre flerkulturell eller norsk?</p>
Ungdom i Norge – Norsk ungdom?	<p>Er det forskjell på å være <i>ungdom i Norge</i> og å være <i>norsk ungdom</i>?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kan du gi eksempel på en som er ungdom i Norge, men ikke norsk ungdom? <p>Føler du deg norsk?</p> <p>Hvordan vet man at man /når man er norsk?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Bestemmer man det selv, eller har andre også betydning for om man føler seg norsk? · Kan du si noe om hva som gjør at du føler deg norsk/ikke norsk? · Er det noen ganger du føler deg norsk, og andre ganger du ikke føler deg norsk? Kan du fortelle litt om det? · Har du opplevd å gjøre noe, klesvalg, aktivitetsvalg ol. hvor du har tenkt at nå er jeg ikke helt "vanlig"? <p>Vet du om noen på skolen eller i klassen som ikke er norske?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hva gjør at den/de ikke oppleves som norske? · Hvem bestemmer hva som er å være nordmann? <ul style="list-style-type: none"> · Kan fritidsaktiviteter ha betydning for om noen blir betraktet som norsk eller ei? · Har du eksempler på noen norske/ikke norske aktiviteter? <p>Har du opplevd noen gang at du og foreldre/voksne har hatt forskjellig oppfattelse om en av dine venner er norsk eller ikke? Fortell...</p>

<p>Typisk Norsk?</p>	<p>Hvor går grensene?</p> <p>Hvis du skulle beskrive med 4 ord hva som er å være typisk norsk – hva ville det være?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Har du noen ide om hvorfor vi tenker at dette er typisk norsk? <p>Kan du velge å ikke være norsk ungdom/flerkulturell ungdom?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvordan gjør man i såfall det?... eller... · Hva er den beste måten å sørge for at du ikke blir oppfattet som norsk ungdom? · Hva må du gjøre for å være garantert å ikke bli kalt ”norsk”? <p>Er det å være nordmann viktig for deg – noe du tenker over, eller noe du tar som en selvfølge?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kan en borger av et land ha det bra uten å være med i en slik gruppe tror du? <p>Hvordan vil du karakterisere vennene dine</p> <ul style="list-style-type: none"> · Tenker du på dem som norske eller som noe annet? · Vet du noe om hvordan de opplever seg selv – som norske og flerkulturelle? Som noe annet .....etc. · Kjenner du, eller har du hørt om noen som har levd livet sitt i Norge, men som ikke ønsker å være en del av gruppen nordmenn? · Vet du hvorfor? · Kjenner du, eller har du hørt om noen som har levd livet sitt i Norge, og som føler seg norske, men som ikke blir oppfattet som norske? <ul style="list-style-type: none"> - Hva gjør at de ikke blir oppfattet som norske? <p>Sett at du fikk beskjed om at du alltid må leve livet ditt her, men at du ikke får kalle deg nordmann.</p> <ul style="list-style-type: none"> · Ville du akseptert det? · Hva ville du kalt deg selv? · Ville det hatt betydning for hvordan du ville beskrevet deg selv? · Ville du hatt det bra eller dårlig med det? <p>Tror du det ville hatt betydning for hverdagen din, og mulighetene dine på skole, på jobb, å få venner?</p>
<p>Anerkjennelse</p>	<p>Vi har alle, også jeg, opplevd å ikke bli tatt på alvor – ikke ha verdi nok, eller ikke bli tatt for å være likeverdig med andre?</p> <p>Har du hatt slike opplevelser? Kunne du tekne deg å fortelle om en slik opplevelse?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Hvordan opplevde du situasjonen? · Har det hatt betydning for deg senere på noen måte?

	<p>Har du møtt mennesker som du har tenkt at – nei disse er ikke som oss, de vil jeg ikke ha med i gjengen?</p> <ul style="list-style-type: none"> · Vet du hva som gjorde at du tenkte slik? · Måten de så ut på? · Måten de oppførte seg på? · Ting de hadde/ikke hadde? · Musikksmak? Osv.
--	--